

บทที่ 6

ศิลปะและสถาปัตยกรรมสมัยจักรวรรดิ

ในอารยธรรมของภูมิภาคทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ศิลปะและวรรณคดียิ่งใหญ่กว่าวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ศิลปะและวรรณคดีเป็นสื่อแสดงค่านิยมของวัฒนธรรม ระบบความเชื่อถือ โดยเฉพาะศาสนา ได้สร้างแรงกดดันจิตใจเป็นแก่นเรื่องสำหรับการสร้างสรรค์วิจิตรศิลป์ บรรดาเทวาลัย รูปประติมาและบทละครล้วนถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงความงดงามตระการตาและเพื่อถวายอุทิศแก่ทวยเทพ

คุณสมบัติชาวโรมันที่เน้นความเป็นมนุษย์ได้แสดงชัดเจนในศิลปกรรม ศิลปินเน้นความงามของภาพเหมือนจริง (Realistic portrayal) ของรูปแบบมนุษย์ (Human form) กวีและนักประพันธ์บทละครได้ถือทวยเทพเป็นเครื่องส่งเสริมให้เด่นในการสอบถามสภาพของมนุษย์ การแสดงละครเล่นคนตรีและการเดินรำก็ถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งของเทศกาลงานรื่นเริง แต่ไม่มีการรักษาลีลาคนตรีและลีลาการเดินรำ ศิลปโรมันเองก็มีลักษณะยึดหยุ่นไปตามความจำเป็น ศิลปโรมันและสถาปัตยกรรมได้เชื่อมกับสังคมอย่างเป็นเอกภาพ มีการสร้างโครงสร้างในชีวิตประจำวัน เช่น อาคารสถานที่สาธารณะ ตลาด สถานอาบน้ำ เป็นต้น

แม้ชาวโรมันจะได้รับอิทธิพลอารยธรรมกรีก แต่ก็มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ชาวโรมันเริ่มไม่มีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของตนเองก็เมื่อชาวโรมันได้ติดต่อกับโลกกรีกโดยตรงเท่านั้น เมื่อสร้างจักรวรรดิ จักรวรรดิโดยตัวของมันเองก็กลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดของอารยธรรม ภายในจักรวรรดิ วัฒนธรรมรูปแบบเดียวกันคือ เป็นวัฒนธรรมเมืองและเป็นวัฒนธรรมของคนที่มีหนังสือ (Urban and literate culture) ทั้งนี้ย่อมเห็นได้จากแบบแผนนครเทวาลัยและอาคารสาธารณะ ล้วนมีรูปแบบและการตกแต่งจากเข้าหลอมเดียวกัน

ในยุคโบราณ โรมันเคยใกล้ชิดกับโลกกรีก ทวยเทพโรมันส่วนใหญ่ก็เหมือนทวยเทพกรีก ศิลปโรมันก็ก่อเกิดมาจากศิลปกรีก ชาวโรมันบางคนถึงขนาดเรียนภาษากรีก ตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตศักราช เริ่มมีการเรียนศิลปวิทยาการกรีก บทละครละตินเจริญรอยตามบทละครกรีก ระหว่างสงครามฮันนิบาลรุกประชิดกรุงโรม ชาวโรมันก็มีลัทธิพิธีใหม่แบบกรีก

HI 353

453

HI 353

453

เพื่อปกป้องนคร โพลีบิอุส (Polybius) นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกได้ชี้ให้เห็นว่า การที่ชาวโรมันปล้นนครซีราคิวซ์ (Syracuse) เมื่อ 212 ปี ก.ค.ศ. เป็นการเริ่มต้นทำให้ชาวโรมันมีรสนิยมชื่นชมศิลปกรีก ศีกสงครามย่อมตามมาด้วยการกวาดศิลปวัตถุโบราณ อาทิ รูปประติมาภาพวาดไปสู่นครโรม เมื่อสมัยโพลีบิอุส โฉมหน้าของนครโรมเปลี่ยนไปมากแล้ว นครโรมกลายเป็นมหานครหลวง ไม่นานนัก ลีลาสถาปัตยกรรมกรีกได้มาสู่นครโรม ชาวโรมันนิยมชื่นชมลีลาวิถีชีวิตกรีก โดยเฉพาะกิริยามารยาทแบบกรีก ความนิยมรักร่วมเพศเดียวกันที่มีอายุวัยเยาว์ (Pederasty) ความนิยมการจัดเลี้ยงเคล้าเสียงดนตรี ความนิยมในรูปแบบหลากหลายของความฟุ่มเฟือย การใช้จ่ายไปกับเหล่าทาสรูปร่างและอาหารสั่งจากต่างประเทศ ความเป็นสากลที่สุดของนครโรมคือ การมีชาวกรีกแห่งยุคสมัยเฮลเลนิสติก

ชาวโรมันผู้มีการศึกษาใช้ภาษาละตินและภาษากรีก ภาษาละตินเป็นภาษาราชการและภาษาของกองทัพ เป็นภาษาของโลกโรมันภาคตะวันตกส่วนใหญ่ ส่วนภาษากรีกเป็นภาษาผสม (Lingua franca) ในโลกตะวันออก สำหรับข้าราชการ พ่อค้าและข้าราชการ ชาวโรมันผู้มีการศึกษาเติบโตมากับการศึกษาวรรณคดีกรีกคลาสสิกและได้กำหนดมาตรฐานวรรณคดีของตนจากวรรณคดีกรีกคลาสสิกนั้น บรรดานักประพันธ์โรมันล้วนมีความทะเยอทะยานที่จะสร้างวรรณคดียิ่งใหญ่กว่าวรรณคดีกรีกคลาสสิก ดังจะเห็นได้จากเวอร์จิล (Virgil) ได้รื้อฟื้นการแต่งมหากาพย์ใหม่ ความสำเร็จทางวัฒนธรรมและความสำคัญในการสร้างจักรวรรดิได้มาบรรจบพบกันในงานนิพนธ์ยิ่งใหญ่ของเวอร์จิล วรรณคดีกรีกเป็นภูมิหลังชัดเจนของการสร้างสรรค์วรรณคดีโรมันจนทำให้วรรณคดีโรมันขาดความแปลกใหม่ (Novelty)

การศึกษาเป็นทางการเปลี่ยนน้อยมากในทางปฏิบัติและในด้านเนื้อหา แม้วันเวลาจะผ่านไปศตวรรษแล้วศตวรรษเล่า ลิวี (Livy) ได้ปลุกเร้าชาวโรมันด้วยคุณความดีของสาธารณรัฐในงานนิพนธ์ประวัติศาสตร์ของเขาโดยไม่มีการวิจารณ์และการตีความหมาย เมื่ออารยธรรมโรมันมีลักษณะเป็นอารยธรรมเมือง (Urban civilization) คุณความดีของชาวไร่ชาวนาเสรียังเป็นที่ยอมรับชื่นชม คนรวยยังใฝ่ชีวิตที่เรียบง่ายในชนบท ในด้านศิลป ประติมากรรมโรมันก็เพียงแต่ให้สิ่งที่ชาวกรีกได้ทำมาแล้วดีกว่านั้น ชาวโรมันดำรงไว้ซึ่งอารยธรรมกรีกและกรีกเฮลเลนิสติกด้วยพลังที่ไม่แข็งเกร่ง ปรัชญากรีก วาทศาสตร์กรีก ประวัติศาสตร์นิพนธ์กรีก และอักษรศาสตร์กรีก ล้วนพัฒนาปรัชญา วาทศาสตร์ ประวัติศาสตร์และอักษรศาสตร์ของ

ชาวโรมัน ภาษละตินต้องแสวงหาศัพท์แสงวิชาการเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมกรีกสูงส่งของกรีกในโลกตะวันออกให้แก่ประชาชนในภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียน

ในศตวรรษที่ 1 ก.ค.ศ. ซิเซโร (Cicero, เกิดเมื่อประมาณ 106 ปี ก.ค.ศ.) กวีลูเครติอุส (Lucretius, ตายเมื่อประมาณ 55 ปี ก.ค.ศ.) และกาตูลุส (Catullus, ตายเมื่อประมาณ 55 ปี ก.ค.ศ.) ได้แปลและดัดแปลงศิลปวิทยาการกรีก เวอร์จิล (Virgil, วายชนม์เมื่อ 19 ปี ก.ค.ศ.) โอริซ (Horace, ตายเมื่อ 8 ปี ก.ค.ศ.) และลิวี (Livy, ตายเมื่อ ค.ศ. 17) ได้สร้างสรรค์อักษรศาสตร์ละตินให้สมบูรณ์แบบในการแสดงออกความรู้สึกนึกคิด

อาจจะกล่าวได้ว่า สันติสุขแห่งกรุงโรม ชีวิตแสนสะดวกสบายของผู้ดีโรมันภายหลังสมัยลิวี ได้ทำให้ผลงานของปัญญาชนและศิลปกรรมลดความสำคัญมันหมายลง ผลงานสะท้อนความจับจด ไม่จริงจังในการสร้างสรรค์ผลงาน ผลงานบางผลงานเป็นแต่เพียงการเพียรลอกเลียนรูปแบบผลงานเดิม ในศตวรรษที่ 2 มีการฟื้นฟูอักษรศาสตร์กรีกอีกครั้ง เด่นชัดมากคือ พลูตาร์ค (Plutarch, ตายเมื่อประมาณ ค.ศ. 120) ได้ประมวลวิทยาศาสตร์กรีก ซึ่งปรากฏอยู่ในผลงานการแพทย์ของกาเลน (Galen, ตายเมื่อประมาณ ค.ศ. 200) และในผลงานดาราศาสตร์และภูมิศาสตร์ของพโตเลมี (Ptolemy, ตายหลัง ค.ศ. 161) กาเลนและพโตเลมีได้วิเคราะห์กฎแห่งธรรมชาติตามวิธีการคำนวณและวิธีการพรรณนา (Discription) จนปรากฏความคล้ายคลึงกันอย่างน่าสนใจยิ่งกักฎแห่งประเทศชาติ (Laws of nations) ทั้งนี้จะเห็นได้จากการสืบลำดับตำแหน่งของลูกขุนโรมัน (Roman Jurists)

ในสมัยระบอบปรีนเซป ภาพเหมือนเป็นภาพมนุษย์ (Human portrait) ย้ำอำนาจหน้าที่ที่เป็นธรรมชาติและสื่อได้ถึงอำนาจอย่างเจียบ ๆ ครั้นถึงสมัยระบอบใช้อำนาจเด็ดขาด (Despotism) ภาพเหมือนถูกวางขึ้นโดยมุ่งที่จะแสดงความสง่างาม ทรงพลาภาพ มากกว่าจะแสดงฝีมือวาดให้เห็นส่วนศักดิ์ใหญ่โตมโหฬารผิดมนุษย์ธรรมดา ความยิ่งใหญ่ทางภูมิปัญญาโรมันยังปรากฏในด้านวิศวกรรม สพานส่งน้ำ ระบบถนน สพานและระบบขจัดของเสีย (Sewer system) ล้วนเป็นผลงานอมตะที่ชาวโรมันได้ฝากฝีมือไว้อย่างเยี่ยมยอดน่าอัศจรรย์ ถนนโรมันมีระบบการสร้างที่คำนึงถึงความคงทนถาวรทุกฤดูกาลและการระบายน้ำลงสองข้างทาง พื้นระดับล่างสุดเป็นพื้นดินปูแผ่นหินขนาดใหญ่ ชั้นกลางเป็นหินกรวด ชั้นบนสุดปูทับด้วยแผ่นหินขนาดใหญ่เป็นถนนโค้งเป็นหลังเต่าเพื่อระบายน้ำลงสองข้างทาง

รูปแบบสถาปัตยกรรมโรมันเป็นรูปแบบของอาคารสถานที่ของทางโลก ที่สำคัญคือ สถานที่อาบน้ำสาธารณะ อัฒจันทร์คนชมกีฬาและละคร สนามกีฬาและประตูชัย (Triumphal arches) ที่เป็นประตูโค้ง วัสดุก่อสร้างหลักคือ คอนกรีต อิฐและปูน (Mortar) เป็นวัสดุใหม่ที่ทำให้ชาวโรมันสร้างช่องโค้ง (Vaulting) กว้างกว่าเดิม อาคารจึงมีขนาดใหญ่โตมโหฬารมาก

ศิลปกรรมที่รวมเรียกว่า วิจิตรศิลป์ คือผลงานอมตะยิ่งใหญ่ของชาวโรมัน เป็นผลงานคลาสสิกที่เป็นต้นแบบของวิจิตรศิลป์ของโลกตะวันตกปัจจุบัน

อักษรศาสตร์*

ในโลกแห่งวรรณกรรมโรมัน ภาษาศิลป์ที่ใช้รจนาวรรณคดีบรรลือโลกคือ ภาษากรีกและภาษาละติน ทั้งสองภาษาเป็นภาษาวรรณกรรม พัฒนามาจากภาษาพูด ในยุคเก่าแก่ ชาวโรมันนับถือยกย่องภาษากรีกมาก วรรณคดีแห่งยุคถูกแต่งขึ้นเป็นวรรณคดีกรีก ต่อมาเมื่อชาวโรมันสร้างสรรค์ความเจริญที่มีความเป็นตัวของตัวเองแล้วในสมัยสาธารณรัฐ ชาวโรมันจึงใช้ภาษาละตินของตนในการรจนาวรรณคดีแบบฉบับของตนขึ้น บรรดานักประพันธ์โรมันส่วนใหญ่มิได้เกิดในนครโรม ในยุคเก่าแก่มากนั้น บรรดานักประพันธ์มุ่งหมายที่จะสร้างสรรค์ผลงานของตนให้เป็นผลงานเพื่อประชาชน (Public works) และเพียรพยายามที่จะเนรมิตงานของตนให้สมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถึงกระนั้น ในยุคเดียวกันนั้น ก็มีนักวิจารณ์บางคนสร้างชื่อเสียงของตนขึ้นด้วยการห้ามนักกวีด้วยข้อหาลอกเลียนผลงานของผู้อื่นเยี่ยงการขโมย ('theft') หรือที่ปัจจุบันมีความหมายถึงการขโมยคัดลอกหนังสือและความคิด (Plagiarism)

* หัวข้อนี้เรียบเรียงจากผลงานทางวิชาการของท่านผู้ทรงคุณวุฒิคือ P. G. M^cC. Brown, Miriam Griffin, Robin Nisbet, R. O. A. M. Lyne, Jasper Griffin, Andrew Lintott, Donald Russell และ Richard Jenkyns ใน **The Roman World**, ed. John Boardman et al (Oxford, New York: Oxford University Press, 1991).

1. สมัยสาธารณรัฐ

1.1 กวีนิพนธ์

โลกวรรณกรรมโรมันเริ่มต้นขึ้นด้วยบทละครสุขนาฏกรรม (Comedy)¹ เป็นบทละครละติน ถือเป็นวรรณคดีละตินครั้งแรก นักประพันธ์บทละครชื่อคือ เปลาตุส (Titus Maccius, Plautus ประมาณ 254 ปี – 184 ปี ก.ค.ศ.) เตรีนซ์ (Publius Terentius Afer, ประมาณ 195 ปี – ประมาณ 159 ปี ก.ค.ศ.) และเอ็นนิอุส (Ennius, 239 ปี – 169 ปี ก.ค.ศ.) ชาวโรมันดูละครสุขนาฏกรรมในงานเทศกาลรื่นเริง โดยถือเป็นความบันเทิงเรีงรมย์ที่สำคัญ อีกทั้งยังอาจมีการละครสุขนาฏกรรมในโอกาสอื่นอีก โดยตั้งเวทีขึ้นเฉพาะครั้ง

บทละครสุขนาฏกรรมเป็นบทละครที่แต่งเพื่อแสดงต่อเนื่อง เล่นเป็นตอน ๆ เป็นองก์ ๆ (Episode) โดยมีตัวละครเข้าแบบ (Stock characters)² และสร้างเหตุการณ์หรือลำดับของพฤติกรรมที่ใช้เสมอเป็นประจำ (Stock situations)³ ละครประเภทนี้จึงเรียกว่า ละครสุขนาฏกรรม

¹ “comedy สุขนาฏกรรม วรรณกรรม ประเภทละครเวทีแบบหนึ่งมีตัวละครที่สนุกสนาน และน่าขัน มีเนื้อเรื่องที่จบลงอย่างมีความสุขและเมื่อเทียบกับโศกนาฏกรรม แล้ว ก็มีลีลา การแต่งที่เบากว่า ไม่สูงส่งเท่า” คูพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2545, ภายได้คำ “comedy.”

² “Stock Characters ตัวละครเข้าแบบหรือตัวละครตามแบบประจำ เป็นตัวละครประเภทที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ จนจำกันได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมเนียมของรูปแบบนั้น ๆ” ดู อธิบายศัพท์วรรณคดี, โดย M.H. Abrams, แปลและเรียบเรียงโดยทองสุก เกตุโรจน์ (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำของคุรุสภา, 2538), ภายได้คำ “Stock Characters.”

³ “Stock situations สถานการณ์เข้าแบบหรือสถานการณ์ตามแบบประจำ เป็นของคู่กันกับตัวละครเข้าแบบ คือเป็นเหตุการณ์หรือลำดับของพฤติกรรมที่ใช้กันเสมอในบทละครหรือเรื่องเล่า อาจเรียกลำดับจากสถานการณ์เดี่ยว ๆ เช่น คนแอบพุ่มไม้หรือหมอบอยู่ใต้โต๊ะเพื่อฟังคนอื่นสนทนากัน... ไปจนถึงกระสวนใหญ่ของโครงเรื่อง” ดู Ibid, ภายได้คำ “Stock situations.”

สถานการณ์ (Situation comedy) แบบกรีกที่มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของหนุ่มสาวที่รักกัน⁴

อาจจะกล่าวได้ว่า ตั้งแต่แรกเริ่มแล้วที่ละครสุชนาฏกรรมโรมันได้เจริญรอยตามแบบอย่างกรีก สุชนาฏกรรมกรีกเรียกร้องต้องการให้มีศีลธรรมจรรยาและมีอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวข้องกับในละคร การผูกโครงเรื่อง (Plot) และการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครมีความคงที่ ตัวละครอยู่ในบริบทท้องเรื่อง (Context) ของละคร อารมณ์ขัน (Humour) ปรากฏในการประชดประชัน (Irony) สถานการณ์

เพลตัส วรรณคดีละตินได้เริ่มต้นด้วยมหากวีเพลตัส ผลงานของเขาตกทอดมาถึงปัจจุบันเป็นบทละครสุชนาฏกรรมร้อยกรอง 20 เรื่อง โดยเจริญรอยตามแบบกรีกเก่าแก่ 100 ปีก่อนสมัยเพลตัสที่เรียกว่า “สุชนาฏกรรมใหม่” (“New Comedies”) ซึ่งเป็นผลงานของนักประพันธ์ชาวกรีกนามว่า เมนันเดอร์ (Menander) และบรรดานักประพันธ์ร่วมสมัยของเมนันเดอร์ เพลตัสได้รักษาโครงสร้างพื้นฐานแบบกรีกของโครงเรื่อง (Plot) ไว้ คือ เนื้อเรื่องต้องดำเนินไปตามลำดับเป็นฉาก ๆ ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะจัดอุปสรรคบนเส้นทางแห่งความรักและเรื่องจะต้องจบอย่างมีความสุข (Happy ending) รายละเอียดมีความหลากหลาย อาทิ ความรัก ความเข้าใจผิดและการค้นพบความจริงภายหลัง มีการหักเหลี่ยมคมชิงรักหักสวาท โครงเรื่องทำนองนั้นจะสร้างความปั่นป่วนในอารมณ์ของผู้ดูตามลำดับจนผ่อนคลายลงเมื่อค้นพบความจริง แม้สุชนาฏกรรมของเพลตัสจะมีลักษณะเป็นสุชนาฏกรรมสถานการณ์ (Situation comedy) เช่นนั้น แต่บทละครของเขามีความโดดเด่นมาก

บทละครของเพลตัสนิยมสร้างแก่นเรื่องให้ทาสเป็นจอมวางแผน เขาสร้างโลกแห่งจินตนาการที่มีลักษณะเป็นโลกแบบอิตาลี สุชนาฏกรรมของเพลตัสจะต้องแสดงโดยมีดนตรีประกอบ เนื้อเรื่องมักแสดงผลนับพันทันทีของเหตุการณ์และการกระทำ เพลตัสนิยมสร้างเรื่องขบขัน (Jokes) เพลตัสดำเนินเรื่องให้ดูครึกโครม เอะอะ พลุกพล่าน เสียงดัง บทละครของเขาใช้ภาษาท้องถิ่น มีลีลาสรรเพาวพราว เต็มไปด้วยลูกเล่นลูกช่นและการเล่นสำนวนเล่น

⁴ Situation Comedy มีอีกชื่อหนึ่งใกล้เคียงคือ Comedy of manners ดู Ibid., ภายใต้อำ

“Comedy of manners.” และดู Webster’s, s. v. “situated comedy.”

ของเขาชื่อ *Annals* เป็นมหากาพย์ประวัติศาสตร์ (Historical epic) ตั้งแต่ตัวละครเอเนียส (Aeneas) หนีออกจากกรุงทรอยจนถึงสมัยของผู้แต่งเอง *Annals* ไม่มีต้นฉบับตกทอดมา ต้องศึกษาจากบทร้อยกรองหลายตอนที่ถูกคัดหรืออ้างถึงในวรรณกรรมอื่น *Annals* เป็นวรรณคดีตัวแทนเอเนียนิอุสในการสร้างอนุสาวรีย์ใหญ่ที่สุดแก่วรรณคดีละติน

เอเนียนิอุสแต่งมหากาพย์เป็นบทร้อยกรอง เขาได้กำหนดเสียงสูงต่ำ (Tone) สำหรับการแต่งบทร้อยกรอง แต่ละบาทมีมาตราหกคคะ (Hexameter, การเน้น 6 พยางค์เป็นพื้นฐานของจังหวะและบทร้อยกรอง)⁶ บรรดา กวีโดยเฉพาะลูเกรติอุส (Lucretius) และเวอร์จิล (Virgil) ในยุคสมัยต่อมาอีก 150 ปี ล้วนได้รับอิทธิพลจากการแต่งบทร้อยกรองที่แต่ละบาทมีมาตราหกคคะแบบเอเนียนิอุส เอเนียนิอุสเองได้ตั้งตนเป็นเสมือน “พระเจ้าอวตาร” แบ่งภาคมาจากโฮเมอร์บรมกวีกรีก *Annals* เริ่มต้นบทร้อยกรองด้วยการเล่าเลยว่า ฟีโสมอร์ได้แสดงมหากาพย์ *Annals* ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้แต่งในความฝัน มหากาพย์ *Annals* ได้ยกย่องสติปัญญาชั้นขุนนาง ศิลปกรรม อำนาจและคุณธรรมของตัวบุคคล

1.2 บทร้อยแก้ว

วรรณกรรมร้อยแก้วขึ้นชื่อแห่งยุคคือ วรรณกรรมของซีเซโร (Marcus Tullius Cicero, เกิดเมื่อ 106 ปี ก.ค.ศ.) เขาได้ทำให้วรรณกรรมละตินของเขาสะท้อนตัวตน แสดงออกทั้งวัฒนธรรมกรีกและโรมัน วรรณกรรมร้อยแก้วแห่งยุคเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับการพูด การปราศรัย (Oratory) มากอย่างแยกกันไม่ออก เพราะในสมัยของซีเซโร การเมืองโรมันเป็นการแสดงในการประชุมโต้แย้งด้วยเหตุด้วยผล การพิจารณาความคดีก็แสดงเหตุแสดงผลหักล้างกันระหว่างโจทก์กับจำเลย ทั้งการเมืองและการศาลต้องอาศัยความเชี่ยวชาญชำนาญในการพูดเพื่อโน้มน้าวใจผู้ฟังให้คล้อยตามหลักเหตุผล สังคมโรมันจึงเป็นสังคมที่นิยมวาทศาสตร์ (Rhetoric) มาก

ในยุคโบราณ ชาวกรีกนิยมใช้วาทศิลป์เป็นเครื่องบันเทิงเรีงรมย์ โดยเฉพาะในสมัยปรัชญาโซฟิสต์ (Sophism) เฟื่องฟู เมื่อถึงยุคสมัยโรมัน วาทศิลป์เป็นที่นิยมสูงสุดในปลายสมัยสาธารณรัฐที่มีบรรยากาศความขัดแย้งสูงทางการเมือง ซีเซโร ในฐานะที่เคยเป็นสมาชิกสภา

⁶ คุนิยามใน พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำนาจ “foot, metrical foot.”

ซีเนตและเคยเป็นกงสุลมาก่อน มีประสบการณ์สูงมากในการใช้ภาษาสูงใจในการพูดและการเขียน เขาขึ้นชื่อมากในฐานะที่เป็นผู้ครอบงำศาล เพราะในการพิจารณาคดีความ สิ่งที่ดีกว่ามีความหมายสำคัญแท้จริงคือ การโน้มน้าวใจลูกขุน หาใช่กฎหมายหรือข้อเท็จจริง ซิเซโรสามารถที่จะปลุกกระตุ้นเร้าอารมณ์ลูกขุนและผู้ฟังและสามารถที่จะสงบลูกขุนและผู้ฟังให้สงบเงียบได้ ศิลปะการพูดเยี่ยมยุทธ์ของซิเซโรเลื่องลือถึงขนาดมีผู้อุปมาอุปไมยว่า ด้วยลมปากของเขา ซิเซโรสามารถที่จะ “โปรยปรายฝุ่นเข้าตาลูกขุนได้” (“throw dust in the eyes of the jury”)⁷

ซิเซโรมิได้เป็นนักคิดผู้เป็นต้นคิด (Original thinker) แต่เป็นผู้ถ่ายทอดอุปนิสัยและภูมิปัญญาของปัญญาชนรุ่นของเขา เขาเป็นนักสังเกตที่มีได้วางตนเป็นอุเบกขา เขาเป็นคนที่มีความคิดลึกซึ้งกว้างไกล ทว่ามีอารมณ์และทรศนะที่ฉับไวเปลี่ยนง่าย เขาสนใจผู้คน แต่ก็ฝึกฝืนในชื่อเสียงเกียรติคุณส่วนตัว เขาได้สร้างผลงานตามหลักวิชาการว่าด้วยปรัชญาวิทยาศาสตร์โดยเสนอตัวอย่างแห่งสมัยของเขาเอง ผลงานของเขาสูงใจให้หวนคิดถึงทัศนคติร่วมสมัยวรรณกรรมสำคัญของซิเซโรได้แก่ วรรณกรรมว่าด้วยการพูดปราศรัย เขาได้แสดงความเป็นเลิศทางด้านศิลปะการพูดในด้านการพูดขัดถ้อยขัดคำ พูดให้ประทับใจโน้มน้าวใจผู้ฟัง และในด้านการพูดโต้แย้งถกแถลงในโรงศาล ศิลปะการพูดของซิเซโรมาจากทฤษฎีของชาวกรีกและมาจากประสบการณ์ของเขาเอง เขาย้ำความสำคัญของการฝึกอบรมการพูดอย่างถูกต้องและการศึกษาวัฒนธรรมกรีกอย่างกว้างขวาง วิทยาการที่สำคัญสำหรับการพูดปราศรัยคือ กฎหมาย ประวัติศาสตร์และปรัชญา เพราะเป็นวิทยาการที่จะทำให้มีปัญญาชาญฉลาด ทำให้พูดได้คล่อง จับใจ โน้มน้าวใจผู้ฟังได้อย่างลึกซึ้งและฝึกอบรมให้ได้แข็งแกร่ง

ผลงานร้อยแก้วสำคัญของซิเซโรได้แก่ *De Oratore* และ *Orator* ซึ่งเป็นวรรณกรรมว่าด้วยการพูดปราศรัย และวรรณกรรมว่าด้วยปรัชญาการเมือง ได้แก่ *De Re Publica* (“On the State”) และ *De Legibus* (“On the Laws”) ผลงานอื่นอีกประมาณ 12 เรื่อง ส่วนใหญ่มีรูปแบบเป็นบทสนทนา (Dialogue) ว่าด้วยปรัชญาสาขาตรรกศาสตร์ ธรรมชาติและธรรมจริยา ซิเซโรมีความสามารถมากในการผลิตผลงานปรัชญาแบบกรีกขึ้นมาใหม่ โดยแต่งเป็น

⁷ Miriam Griffin, “Cicero and Rome,” in *The Roman World*, p. 92.

วรรณกรรมละติน ใช้ภาษาที่จับใจโน้มน้าวใจได้อย่างลึกซึ้ง เป็นการสร้างสรรค์วรรณกรรม
ปรัชญาสำหรับโรม ทั้งศิลปการพูดและวรรณกรรมปรัชญาโรมันสามารถแข่งขันกับกรีกสมัย
กับกรีกต้นแบบได้

วรรณกรรมของซีเซโรทั้งประเภทที่เป็นคำบรรยาย คำปราศรัยและจดหมายซึ่งมีทั้งหมด
900 เรื่อง ถือเป็นหลักฐานเดียวของการเมืองโรมันปลายสมัยสาธารณรัฐระหว่าง 82 ปี –
44 ปี ก.ค.ศ. โดยเฉพาะการเมืองระหว่างซีซาร์กับซูลลา ไม่มีหลักฐานอื่นใดให้ใช้ตรวจสอบ
หลักฐานของซีเซโร ภาพการเมืองที่ซีเซโรถ่ายทอดออกมาจึงมีมิติเดียว ไม่แผ่กว้างรอบด้าน

ในการประพันธ์ร้อยแก้ว ซีเซโรนิยมลีลาการเขียนโดยมีคำสำคัญเป็นที่เค็ดไว้ท้าย
ประโยค (Periodic style) ในการพูดปราศรัย เขาก็ทิ้งที่เค็ดไว้ท้ายประโยค เมื่อประพันธ์ เขา
จัดอนุประโยคไว้อย่างประณีตบรรจงและอย่างมีความสมดุล ทั้งการพูดและการแต่ง เขาชอบ
คอบมากในการจัดจังหวะการพูดการเขียน เมื่อพิจารณาถึงคุณวิเศษของร้อยแก้วละติน ย่อม
เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า วรรณคดีของซีเซโรมีคุณวิเศษเหนือกว่ามาก ไม่ว่าจะยุคสมัยใด ไม่มีผู้
ใดจะทัดเทียมเขาได้เลย วรรณคดีของเขาคือตำราหลักของวิทยาการวาทศาสตร์

1.3 กวีนิพนธ์ในปลายสมัยสาธารณรัฐ

แม้ชาวโรมันจะมีวรรณกรรมร้อยกรองมาช้านานแล้ว แต่โดยเนื้อแท้ ชาวโรมันไม่
ใคร่จะมีจิตใจกว้างขวางเพื่อแผ่ต่อกวีนิพนธ์เท่าใดนัก ชาวโรมันไม่สนใจ ไม่เคยคุ้นและไม่คิด
ฝึกฝนในกวีนิพนธ์ เพราะชาวโรมันไม่เห็นคุณค่าและความงามของกวีนิพนธ์ วรรณกรรมร้อย
กรองมีลีลาการเล่าเรื่องบรรยายความ (Narrative, story-telling) ตามลำดับวันเวลา การกระทำ
ในเนื้อเรื่องมีเอกภาพ

เมื่อชนชั้นสูงโรมันเริ่มสนใจหันมาหากวีนิพนธ์ ก็ประพฤติตนเป็นกวีสมัครเล่น
(Amateurs) ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นการลดตัวลงมา แต่ไหนแต่ไรมา กวีมีสถานภาพต่ำด้อยด้อย
ค่ามาก ไม่เหมือนนักแต่งบทละครและนักประวัติศาสตร์ บทละครให้ความบันเทิงเรีงรมย์
และผู้แต่งบทละครได้รับค่าตอบแทน ผลงานและความเป็นอาชีพของกวีจะมีความหมายสำคัญ
บ้างก็เฉพาะเมื่อพิจารณาในแง่ที่กวีนิพนธ์เป็นสื่อทรงพลังในการเผยแพร่เกียรติคุณเท่านั้น ตัว
กวีเองส่วนใหญ่ไม่มีฐานะดีเท่าใดนัก มีน้อยรายที่มีฐานะดี อาทิ ลูซิเลียส (Lucilius) ผู้แต่ง
floruit เมื่อประมาณทศวรรษที่ 130 ก่อนคริสตกาล เมื่อมีสถานภาพต่ำด้อยและไม่มีฐานะดี

กวีน่าจะได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐ แต่ปรากฏว่าไม่มีประเพณีเช่นนั้น กวีส่วนใหญ่ยังชีพอยู่ได้ ภายใต้อุปถัมภ์ค้ำชูของชนชั้นสูงผู้ทรงอิทธิพลและมีความมั่งคั่ง ระบบผู้รับใช้-ผู้อุปถัมภ์ (Client-patron system) แบบโรมันดูเหมือนจะเป็นระบบที่นำมาเทียบได้กับความสัมพันธ์ระหว่าง กวีกับชนชั้นสูงผู้อุปถัมภ์ กวีช่วยชนชั้นสูงในการต่าง ๆ และทำให้ชนชั้นสูงเป็นผู้เจริญมีวัฒนธรรมสูง กวีแต่งบทร้อยกรองยกย่องสรรเสริญเกียรติคุณของนายผู้อุปถัมภ์ให้มีเกียรติจรจราย บทร้อยกรองย่อมจะทำให้เกียรติคุณของผู้นั้นเป็นที่จดจำเป็นอมตะในโลกแห่งวรรณกรรม ชื่อเสียงเกียรติคุณของผู้นั้นจะยืนยงคงอยู่ชั่วกาลปาวสานแม้เมื่อผู้นั้นสิ้นลมปราณไปแล้ว กวีคือผู้เอื้ออำนวยโอกาสให้นายผู้อุปถัมภ์มีความเป็นอมตะทางด้านเกียรติยศชื่อเสียง นายผู้อุปถัมภ์ตอบแทนกวีด้วยการอุปการะและให้ทรัพย์สินเงินทองของกำนัลล้ำค่าแก่กวี เป็นการต่างตอบแทน

ในปลายสมัยสาธารณรัฐ โดยเฉพาะตั้งแต่ 54 ปี ก.ค.ศ. คณะผู้ปกครองโรมันผู้นิยมอารยธรรมกรีกเฮลเลนิสติก อยากรู้ อยากเห็น ไปเสียทุกอย่าง วิทยาการที่เสาะแสวงหา มีความหลากหลายมาก กวีนิพนธ์ที่นิยมแต่งกันมากตามประเพณีมาช้านานคือ บทร้อยกรองคำสอน (Didactic poem) วรรณกรรมได้รับอิทธิพลปรัชญาเอพิคูเรียม (Epicureanism)⁸ ปรัชญานี้ได้อธิบายสรรพสิ่งในจักรวาลและมีความนิยมที่จะใช้ทั้งเหตุผลและจินตนาการ ในการรจนาบทร้อยกรอง กวีนิยมสร้างสรรค์บทร้อยกรองให้มีทั้งความเป็นเลิศและสวยงามเป็นที่ตราตรึงใจ กวีนิพนธ์จึงเกี่ยวข้องกับความนิยมในความงามและสิ่งทั้งงามทั้งในงานศิลปะและในธรรมชาติ (Aestheticism)⁹ บทร้อยกรองได้ใช้กลวิธี (Techniques) มากมายเพื่อให้บรรลุความงามดังกล่าว

กวีโรมันคิดตามแบบกวีกรีกว่า กวีนิพนธ์คือผลงานของบุคคลสำคัญ ชาวโรมันทั่วไปถือว่า คนเราควรทำการบางสิ่งบางอย่างอย่างจริงจังกับชีวิตของตน อาทิ ชนชั้นสูงควรก้าว

⁸ Epicureanism คือปรัชญากรีกว่าด้วยชีวิตของมนุษย์ควรมีจิตที่เยือกเย็นสงบและมีความสุขทางกายพอประมาณ ดู Webster's, s.v. "epicurus."

⁹ ดู ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2540, ภายใต้อำนาจ "aesthetic."

หน้าในแวดวงการเมืองและเศรษฐกิจ ชนชั้นสูงเริ่มเห็นว่า การรจนากวีนิพนธ์เป็นกิจการที่ชนชั้นสูงพึงกระทำเต็มเวลา ชาวโรมันยังคิดแบบชาวกรีกว่า กวีนิพนธ์อาจรับใช้พลเมืองในด้านเป็นสื่อสอนศีลธรรมและให้การศึกษาอบรมแก่พลเมือง กวีมีคุณประโยชน์ต่อรัฐ

ในปลายสมัยสาธารณรัฐ ทรศนะต่อกวีและกวีนิพนธ์ได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเคลื่อนไหวนีโอเทริก (Nioteric Movement) ความเคลื่อนไหวนี้มีที่มาจากกาลิมากุส (Callimachus) ต่อมา ปาร์เธนีอุส (Parthenius, เซลยศึกษาวกรีกมาสู่กรุงโรมเมื่อ 65 ปี ก.ค.ศ.) และบรรดากวีกรีกและนักแต่งเรื่องปรัมปรา (Mythographer) ได้ปลุกกระตุ้นความเคลื่อนไหวขึ้น ความเคลื่อนไหวนี้เน้นการนิยามให้ความสำคัญแก่กลวิธีของการประพันธ์และอารมณ์อ่อนไหว (Sensibilities) กวีนิพนธ์เน้นความแน่นอนถูกต้อง กระชับพอดีและการแต่งอย่างพิถีพิถันจนเหลือเกิน ผลของความเคลื่อนไหวต่อวงวรรณคดีนับว่าไม่ตื้นัก

ในสมัยของความเคลื่อนไหวนีโอเทริก ชาวโรมันมีทรศนะใหม่ต่อกวีและกวีนิพนธ์ โดยเห็นว่า กวีคือผู้ประกอบวิชาชีพแต่งโคลงกลอน ชนชั้นสูงและบรรดานักคิดสำคัญในมณฑลก็นิยมเป็นกวี กวีสำคัญในปลายสมัยสาธารณรัฐได้แก่ กาทูลุส (Catullus) และลูเกรติอุส (Lucretius) กวีทั้งสองมองโลกอย่างตรง ๆ ไม่สับสนยุ่งเหยิง โลกทัศน์นี้นับว่าใหม่มากไม่เคยปรากฏมาก่อนหลายร้อยปีแล้ว ทั้งสองคนพรรณนาการผจญภัยที่เต็มไปด้วยความรู้สึกซึ่งและอารมณ์ความรู้สึกอย่างยากลำบาก ทว่าเปิดเผยตรงไปตรงมา ปราศจากความเอนเอียงอคติ ภาษาที่ใช้แต่งคือ ภาษาละติน

ลูเกรติอุส (Titus Lucretius Carus, 96 ปี ? -55 ปี ก.ค.ศ. ?) เขาเป็นกวีและนักปรัชญาเอพิคูเรียนิสต์ (Epicurean philosopher) เขาปฏิเสธไม่เห็นด้วยกับภาวะทวิภาคของจิต (Mind) และกาย เขาเห็นว่า วิญญาณ (Soul) คือภาวะแห่งกายเท่านั้น จิตย่อมเจริญรอยที่ละชั้นกับกาย ในขั้นตอนของกายที่เกิดแก่เจ็บตาย เขาจึงสรุปความคิดว่า ความตายเป็นสิ่งที่ไร้สาระ ไม่มีอะไรเลยต่อเรา (“death is nothing to us”)¹⁰ กวีนิพนธ์ของลูเกรติอุสเต็มไปด้วยมนุษยธรรม (Humanity) แต่ไม่มีตัวตนผู้คน

¹⁰ Robin Nisbit, “The Poets of the Late Republic,” in *The Roman World*, p. 127.

ลูเครติอุสรับรู้ความงาม กวีนิพนธ์ของเขาแสดงอิทธิพลของกวีนิพนธ์ใหม่ (New poetry) กวีนิพนธ์ 6 เล่ม เรื่อง *De rerum natura* มีแก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลและจินตนาการ ตามสมัยนิยม ทุกบททุกตอนทุกฉาก (Episode) มีลักษณะเฉพาะ มีความเป็นตัวของตัวเองที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ประจำวันกลายเป็นเนื้อเรื่องของบทร้อยกรอง (Verse)

กาตูลุส (Gaius Valerius Catullus, ประมาณ 84 ปี – 54 ปี ก.ศ.) กาตูลุสเป็นกวีคีตกานท์ (Lyric poet)¹¹ เขาไม่ใส่ใจกับความนิยมในความงาม (Aestheticism) กล่าวกันว่า เขามีความเห็นที่ ความรักร่วมเพศเดียวกันเป็นเรื่องเล็กน้อย มิใช่เรื่องเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกคัมค้ำ เขาทุ่มเทชีวิตจิตใจกับความรักและกวีนิพนธ์ เขาสนใจใฝ่เรียนรู้เรื่องกาลิมาคัส (Callimachus) กวีอาชีพและนักวิชาการแห่งนครอะเล็กซานเดรีย บทร้อยกรองของกาตูลุสได้แสดงชัดเจนว่า เขาเป็นทั้งศิลปินและกวีของความเคลื่อนไหวนี้ โอริติกเพราะบทร้อยกรองมีลักษณะประณีต เข้าใจยาก มีความยาวและแต่งอย่างรอบคอบมากให้มีความประณีตบรรจง

กาตูลุสแต่งกวีนิพนธ์รัก (Love poetry) ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในแวดวงวรรณคดีกรีกและโรมัน เป็นกวีนิพนธ์ที่ผสมรวมเข้ากับสภาพแวดล้อมในสังคม ถ่ายทอดเหตุการณ์และผู้คนที่เจกเช่นซิเซโรได้แต่งมาแล้ว แต่กวีนิพนธ์ของกาตูลุสไม่มีวันเดือนปีที่ถูกต้อง มักปรากฏผิดที่ผิดทาง เขาไม่ใส่ใจที่จะเล่าเรื่องตามจารีตกวี เขาสนใจแค่ผลของความหลากหลายและความน่าพิศวง มากกว่าเอกภาพของการกระทำ กวีนิพนธ์ของกาตูลุสมีความงามอย่างสมดุลในการแต่งอย่างรวมกันเป็นหนึ่ง เสมือนภาพหนึ่งที่มีสีสันตามอิทธิพลของศิลปการวาดภาพ (Pictorial art) ที่มีหลักการ หลีกหนีกฎเกณฑ์และหลักเหตุผล และหลีกหนีความจริงไปสู่การจินตนาการ (Romantic in conception)

บทร้อยกรองของกาตูลุสสนใจใฝ่ความรัก แสดงความพยายามของโลกที่มีบุรุษเป็นใหญ่ที่จะก้าวเข้าสู่ความรู้สึกของสตรีที่ถูกปฏิเสธ บทร้อยกรองผสมผสานศัพท์แสงของความเชื่อถือโบราณเข้ากับการพรรณนาที่เต็มไปด้วยความฝักใฝ่ในกามคุณ (Sensuousness)

¹¹ Lyric poet คือกวีคีตกานท์ผู้รจนาบทร้อยกรองรำพันความในใจ (Lyric) มีความยาว “ไม่เกิน 50 หรือ 60 บาท” ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำ “Lyric.”

กวีนิพนธ์ภายหลังสมัยของกวีเกรตอูสนิยมตามกวีเกรตอูสในการอ้างอิงอย่างสลับซับซ้อน เช่น อ้างถึงเทพเจ้าตามตำนานเทพนิยายเรื่องปรัมปราและวรรณกรรม อิทธิพลของทวยเทพต่อวรรณคดีถือได้ว่าเป็นลักษณะสากล วรรณคดีจะพรรณนาไปตามธรรมเนียมนิยม ส่วนวรรณกรรมร้อยแก้วภายหลังสมัยซีเซโรได้พัฒนาไปในลักษณะการเป็นปฏิกิริยาต่อมาตรฐานโครงสร้างประโยคและความผสานกัน (Decorum) “ระหว่างรูปแบบ เนื้อเรื่อง ตัวละคร การดำเนินเรื่อง ความคิดและภาษาที่ใช้”¹² ตามแบบซีเซโร

2. สมัยเอากุสตุส

ต้นสมัยเอากุสตุสถือเป็นยุคทองของกวีนิพนธ์ มีบรมกวี 2 ท่าน คือ เวอร์จิล (Virgil) และ โอรัซ (Horace) ในครึ่งหลังของสมัย มีโดดเด่นเพียงท่านเดียวคือ โอวิด (Ovid) เมื่อสิ้นสมัยของโอวิดแล้ว ก็แทบจะแล้งกวีและกวีนิพนธ์ ในสมัยเอากุสตุส กวีและกวีนิพนธ์ได้มีสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไปโดยระบบอุปถัมภ์ยังปรากฏแม้จะเปลี่ยนลักษณะไปแล้วในท่ามกลางบรรดากวีผู้ได้รับการยกย่องและอุปถัมภ์เป็นส่วนใหญ่

บรรดากวีชนชั้นสูง (Upper class poets) ได้อาศัยบุคคลสำคัญผู้มีรสนิยมชมชื่นกวีนิพนธ์เป็นช่องทางเข้าสู่วงการสังคมของกวีและเป็นช่องทางเผยแพร่ผลงานและสร้างชื่อเสียงเกียรติคุณ ในครึ่งหลังของสมัยเอากุสตุส วรรณกรรมแสดงความรู้และวัฒนธรรมอย่างเข้มข้น นักประพันธ์แต่งวรรณกรรมเพื่ออ่านเผยแพร่ เป็นวิธีการสื่อสารทางการอ่านแบบท่องสาขยาบ (Recite) และการฟังในที่มหาสมาคมของบรรดากวีและบุคคลทั่วไป ผู้ริเริ่มคือ อาซิเนียอุส โปลิโอ (Asinius Pollio) ผู้จัดการอ่านส่วนใหญ่เป็นผู้อุปถัมภ์กวีเอง สำหรับกวีผู้เริ่มต้นแล้ว การอ่านท่องสาขยาบหรือกรองในแวดวงกวีถือว่าการสำคัญมาก ผู้อุปถัมภ์เองก็ถือว่าการอ่านท่องสาขยาบหรือกรองเป็นการยกย่องผู้อุปถัมภ์ให้มีชื่อตราตรึงอยู่ในวงวรรณกรรมชั่วอนินันตร์

บรรดากวีในความอุปถัมภ์มีฐานะดี ถ้าอยู่ในความอุปถัมภ์ของเมเซเนส (Gaius Cilnius Maecenas, ประมาณ 70 ปี – 8 ปี ก.ค.ศ.) และเอากุสตุส ผู้อุปถัมภ์ทั้งสองทุ่มเทให้ทรัพย์สิน

¹² ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำนาจ “decorum.”

เงินทองแก่กวี บรมกวีเวอร์จิลและโอริซมีฐานะดีมาก มีบ้านพักทั้งในเมืองและในชนบท การอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของเอากุสตุสยังหมายถึงการอยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐ โดยนัยด้วย กวีในความอุปถัมภ์ได้รับความกดดันมิใช่น้อยให้แต่งบทหรือกรองเผยแพร่นโยบายแห่งรัฐและสร้างภาพลักษณ์ของคณะผู้ปกครองให้เป็นภาพลักษณ์ที่ดูสง่างาม

เอากุสตุสต้องการให้วีรกรรมหาญกล้าของเขามีชื่อติดอยู่ในวงวรรณคดี และเป็นแก่นเรื่องวีรกรรมของมหากาพย์ เพื่อให้ชื่อเสียงเกียรติคุณของเขาปรากฏเป็นอมตะจดจารอยู่ในมหากาพย์ การยกย่องวีรกรรมของแม่ทัพเอากุสตุสคือ การสร้างรัฐให้เป็นอมตะด้วย เพราะเอากุสตุสยิ่งใหญ่ เป็นองค์รัฐาธิปัตย์ เอากุสตุสคือรัฐ รัฐคือเอากุสตุส เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมเซนัสพยายามหว่านล้อมกวีของเขาให้แต่งมหากาพย์ยกย่องวีรกรรมและเกียรติคุณของเอากุสตุส แต่ไม่สำเร็จ ไม่มีกวีผู้ใดเห็นคล้อยตาม จนถึง 20 ปี ก.ค.ศ. ความต้องการของเอากุสตุสจึงกลับกลายเป็นจริง เพราะการอุปถัมภ์กวีเปลี่ยนลักษณะไป เมื่อเอากุสตุสมีอำนาจเด็ดขาดมั่นคงแล้ว เมเซนัสตกต่ำ บรรดากวีของเขาอยู่ในความอุปถัมภ์ของเอากุสตุส ต้องน้อมรับความต้องการของเอากุสตุส

เวอร์จิล (Publius Vergilius Maro, 70 ปี – 19 ปี ก.ค.ศ.) มหากวีผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดของอิตาลี เลื่องลือชื่อที่สุดแห่งยุค เมื่อวายุชนม์ไปแล้ว มีผู้แต่งชีวประวัติท่านไว้มากมาย เวอร์จิลเกิดเมื่อ 70 ปี ก.ค.ศ. ใกล้มันทัว (Mantua) ในดินแดนซิซัลไพน์ กอล (Cisalpine Gaul) เขามีเชื้อสายอีทรัสคัน เป็นคนคงแก่เรียนมาก เวอร์จิลเกิดในยุคสมัยที่บ้านเมืองเป็นจลาจลโดยเหตุภัยสงครามกลางเมืองและภัยธรรมชาติทุพภิกขภัย มีการกวาดล้างทางการเมืองถึงขนาดฆ่าล้างบางสมาชิกสภาซิเนต 150 คนและชนชั้นทหารม้า (Equites) 2,000 คน

วรรณกรรมของเวอร์จิลถ่ายทอดวิถีชีวิต โรมันและสะท้อนคุณธรรมโรมันเก่าแก่คือการประพฤติปฏิบัติยึดมั่นในคุณธรรมและหน้าที่ (Piety) ยืนหยัดไม่ทอดয় รักถิ่นเกิดและชื่อตรงสุจริต บทกวีได้รับอิทธิพลจากกวีหลายคน ที่สำคัญคือ เซโอคริตุส (Theocritus) เฮซอยด์ (Hesoid) และลูเกรติอุส (Lucretius) เวอร์จิลพิถีพิถันมากในการเลือกใช้คำอย่างมีระเบียบแบบแผน การมีเสียงไพเราะทำนองเสนาะในบทหรือกรอง การสร้างบรรยากาศของความงามที่วิจิตรทว่าเจือจางไปด้วยความรู้สึกร้ากกดดัน ผลงานนลือชื่อของเวอร์จิลคือ *Eclogues* (เผยแพร่มื่อ 38 ปี ก.ค.ศ.) *Georgics* (แต่งจบเมื่อ 29 ปี ก.ค.ศ.) และมหากาพย์ *Aeneid*

วรรณกรรม **Eclogues** แสดงให้เห็นว่า เวอร์จิลมีความรู้สึกขัดแย้งตัดตื้นใจมิได้ว่าควรนิยมความงามตามแนวทางความเคลื่อนไหวนีโอริติก หรือควรมีความรู้สึกผูกมัดผูกพัน (Sense of commitment) วรรณกรรม **Eclogues** สะท้อนความคงแก่เรียนของเวอร์จิลและอิทธิพลของกวีกรีกและกวีละตินหลายท่าน มีหลายตอนได้อ้างถึงเรื่องอื่นนอกเรื่อง (Allusions) อาทิ อ้างถึงเหตุการณ์และบุคคลตลอดจนวรรณกรรมอื่น **Eclogues** แสดงตัวอย่างสร้างสรรค์มากในลักษณะของการสร้างแบบ (Model) ขึ้นมาใหม่ กวีกรีกเป็นบ่อเกิดของชื่อและโลกชนบทแห่งความรักและเสียงเพลง แต่ **Eclogues** ก็ถ่ายทอดโลกแห่งความเป็นจริง โลกแห่งการเมืองและความทุกข์ด้วย ผู้อ่านสามารถอ่านบทกวีอย่างลึกถ้ำจนเห็นภาพเหตุการณ์และตัวบุคคล บทกวีส่วนใหญ่ตามจารีตจะไม่แสดงเหตุการณ์และตัวบุคคลอย่างชัดเจนเช่นนั้น บทกวี **Eclogues** เสมือนผิวเปลือกนอกครอบคลุมเหตุการณ์และตัวบุคคลไว้

Eclogues มีรูปแบบเป็นงานศิลป์ที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีโครงสร้างของมันเอง **Eclogues** เล่นคู่มีบทพูดเดี่ยวคนเดียว (Monologues) เล่นคู่มีบทสนทนา (Dialogues) เวอร์จิลได้กล่าวต่อบุคคลสำคัญร่วมสมัยหลายคน บทกวีของ **Eclogues** ดูเหมือนจะประสบความสำเร็จฉับพลันทันที กล่าวกันว่า มีการนำบทกวีของ **Eclogues** ไปเล่นบนเวทีละคร

เวอร์จิลแต่ง **Georgics** โดยมีอิทธิพลของกวีเฮซอยด์ชัดเจนตั้งแต่ในเล่ม 1 เขาได้รวมภาพนิมิต (Vision, ภาพจากการที่หลับตานึกเห็น) การพรรณนารายละเอียดและลีลายิ่งใหญ่เพื่อเรื่องศีลธรรมและการแต่งบทร้อยกรองเพื่อสร้างความประทับใจ (set-pieces) เข้าด้วยกัน วรรณกรรม **Georgics** คือวรรณกรรมคำสอน มุ่งสอนผู้ปกครอง แสดงชัดว่า เวอร์จิลรู้สึกเป็นข้อผูกมัดมากกว่า กวีมีหน้าที่สอนศีลธรรม เขาเห็นด้วยกับนโยบายของเอากุสตุสที่ต้องการสร้างระเบียบแบบแผนของศีลธรรม (Moral order) โดยเน้นการทำงานหนักและความพอประมาณ (Modest) เขาสดุดีเอากุสตุสในด้านดังกล่าวมากในบทเฉลิมพระเกียรติ (Eulogy) เอากุสตุส ใน **georgics** เขาแสดงความเห็นพ้องกับวิถีชีวิตโรมันแบบเก่าแก่ที่เขานิยมมากคือชีวิตในชนบทที่ชาวนาเป็นอิสระ ทั้ง ๆ ที่ในโลกแห่งความเป็นจริง มีแต่ไร่นาขนาดใหญ่ที่ใช้แรงงานทาส ชาวนาเป็นไทน้อยมาก แม้จะมีทหารผ่านศึกตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพทำไร่ทำนามากขึ้น เขาอุปมาอุปไมยตัวเองว่ามีวิถีชีวิตอยู่ในศีลในธรรม

วรรณกรรมยิ่งใหญ่ของเวอร์จิลคือ มหากาพย์ Aeneid ซึ่งเขาแต่งค้างเมื่อเขาถึงแก่กรรมเมื่อ 19 ปี ก.ค.ศ. กล่าวกันว่า เขาได้ขอร้องให้มิตรสหายเผามหากาพย์นั้นเสีย Aeneid เป็นมหากาพย์วรรณคดี (Literary epic) และเป็นมหากาพย์เรื่องปรัมปรา (Mythological epic) แสดงกำเนิดกรุงโรม ตั้งแต่บาทแรกของบทกวี เขาประกาศแก่นเรื่องคือ “arma” (Arms, ศาสตราวุธ) เวอร์จิลไม่ยินยอมเอาใจเอากุสตุส แม้เพียงบางส่วน เขาคิดว่า มหากาพย์เรื่องปรัมปราจะแสดงตัวเอกคือ เอากุสตุสและถ่ายทอดประวัติศาสตร์เร็ว ๆ นี้ (Recent history) เรื่องวีรกรรมเอากุสตุสพิชิตมาร์ก แอน โธนี่ที่อักติอุม (Actium) เมื่อ 31 ปี ก.ค.ศ. มิได้ เพราะพิจารณาตีความมหากาพย์เรื่องปรัมปราที่มีแต่เรื่องทวยเทพและวีรกรรมเก่าแก่ของนักรบ อีกทั้งแสดงรสนิยมต่ำทราม ลดความสำคัญของมหากาพย์ลงอย่างโง่เขลาน่าขบขัน อีกประการหนึ่ง ยุทธการที่อักติอุมเป็นแก่นเรื่องสำหรับบทร้อยกรองมิได้ แม้เอากุสตุสจะขึ้นกรานว่า ยุทธการครั้งนั้นมิใช่สงครามกลางเมือง หากแต่เป็นสงครามระหว่างชาวโรมันกับพระนางคลีโอพัตรา (Cleopatra) แห่งอียิปต์ก็ตาม ก็เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ไม่เป็นความจริง ไม่มีการสู้รบปรากฏชัดเจนที่อักติอุม มีแต่การเปลี่ยนข้างและพระนางคลีโอพัตราเสด็จหนี ยุทธการที่อักติอุมไม่มีวีรกรรมหาญกล้าของวีรบุรุษแต่อย่างใด

เวอร์จิลมีความสามารถพิเศษยิ่งในการรจนาบทร้อยกรองให้คลับแคลความรู้สึกหลากหลาย อาทิ ความอ่อนโยน สงสาร เวทนา โศกเศร้า เป็นต้น ถ้าเอากุสตุสเป็นตัวเอกวีรบุรุษ ย่อมจะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสงสารเห็นอกเห็นใจผู้แพ้ภัย และไม่เหลือความหมายกำกวมเลยถึงชัยชนะของเอากุสตุส เวอร์จิลไม่สามารถทำให้ผู้อ่านสงสารเห็นใจพระนางคลีโอพัตรา เวอร์จิลจึงเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะให้เอากุสตุสเป็นตัวเอกวีรบุรุษ โดยต้องประพันธ์มหากาพย์ให้มีความเป็นเลิศทางวรรณศิลป์ด้วยในเวลาเดียวกัน กรอบโครงสร้างมหากาพย์ของเขาต้องเป็นโครงสร้างตามจารีตประเพณีแบบโฮเมอร์ที่มีทวยเทพเป็นตัวละครปรากฏชัดแจ้ง และมีการรบตัวต่อตัวของเหล่าวีรบุรุษนักรบ

ถึงกระนั้น เวอร์จิลก็ได้ทำให้เอากุสตุสผิดหวังนัก เขามีวิธีการอันแยบยลกว่าที่เอากุสตุสคาดคิด เขายกย่องวีรกรรมของเอากุสตุสโดยวิธีการอุปมาอุปไมยกับวีรกรรมของวีรบุรุษของมหากาพย์ปรัมปรา เขาตีความหมายการนิยมสร้างจักรวรรดิ (Imperialism) ของเอากุสตุสว่าเป็นไปตามเทพลิขิต ชาวโรมันเกิดมาเพื่อจะเป็นใหญ่ครอบงำโลก ถูกลิขิตให้สร้างสรรค

ต้นตูลุขและอารยธรรม Aeneid เล่ม 1 ได้พรรณนาพระบรมเทพยูปีเตอร์ (Jupiter) เสด็จปรากฏพระองค์ต่อพระเทพีวีนัส (Venus) เพื่อแสดงแผนของพระเทพแห่งชะตากรรม (Fate) จักรวรรดิโรมันจะแผ่ไพศาลไม่มีที่สิ้นสุดไปชั่วกาลนาน จุดสูงสุดของจักรวรรดิคือ เอากุสตุสผู้จะเป็นเทพในอนาคต

ความยากลำบากของการประพันธ์มหากาพย์ Aeneid อยู่ที่การต้องประพันธ์มหากาพย์เรื่องปรัมปราเกี่ยวกับอดีตไกลโพ้น แต่ต้องมีเรื่องเกี่ยวกับปัจจุบันและอนาคตด้วย อีกทั้งต้องยื่นหยัดในการประพันธ์บทกวีให้ยิ่งใหญ่ด้วย วีรบุรุษของ Aeneid ต้องเป็นนักรบผู้ทรงพลังอำนาจและมีภารกิจที่ลึกลับมาแล้ว ต้องเผชิญเหล่าทวยเทพหลายองค์ที่เป็นปฏิปักษ์ แม้แต่การประพฤติปฏิบัติดีตามคุณธรรม (Piety) ก็ไม่สามารถปกป้องคุ้มครองวีรบุรุษได้ตลอด

ความสำเร็จของเวอร์จิลในการแต่งมหากาพย์อยู่ที่การแสดงปฏิภาณไหวพริบเพื่อสร้างอารมณ์ผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกหลากหลาย (Pathos) ต่อการพ่ายแพ้และการชนะ มหากาพย์ Aeneid มีความสำคัญสูงสุดและยิ่งใหญ่ที่สุดเพราะเป็นมหากาพย์ที่เวอร์จิลจินตนาการร้อยกรองได้อย่างสวยงามเป็นที่ประทับใจตราตรึงอยู่มีรูปลักษณ์ ไม่มีวรรณคดีละตินใดจะทัดเทียมได้ เขามีความสามารถเชื่อมโยงอคในการเสนอความสำเร็จยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิโรมันและแสดงความสูญเสียมหาศาลของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงมิได้จากการสร้างจักรวรรดิ

โอรัน (Quintus Horatius Flaccus, 65 ปี – 8 ปี ก.ศ.) โอรันเป็นบุตรของผู้เป็นไทที่เคยเป็นทาส (Freedman) แต่มีฐานะพอที่จะให้โอรันศึกษาวิทยาการขั้นสูงได้ที่นครเอเธนส์ โอรันได้ไต่เต้าขึ้นมาเป็นกวีแห่งราชสำนัก (Poet laureate)

โอรันเป็นกวีลือชื่อในการประพันธ์สังสกานท์ (Ode)¹³ เขาอยู่ในแวดวงกวีในความอุปถัมภ์ของเมเซเนส แต่เขาระวังรักษาภาพลักษณ์ของเขาโดยชี้ว่า เขาเป็น “มิตร” ของเมเซเนสและเอากุสตุส โอรันมีความเชื่อถือว่า กวีมีบทบาทในสังคมและการศึกษา กวีมีหน้าที่เผยแพร่ศีลธรรมและให้การศึกษาแก่ผู้อ่าน แต่ในขณะที่เดียวกัน เขาก็เชื่อมั่นว่า กวีต้องเป็นคนที่รื่นเรึง เป็นกวีเจ้าสำราญมีทั้งความรักและเหล้าองุ่น โอรันถือตนเป็นกวีของประชาชน (Public poet)

¹³ Ode คือบทร้อยกรองรำพันความในใจ (Lyric) ที่มีขนาดยาว ส่วนใหญ่สวดขับคลอหรือสิ่งของ ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำนาจ “lyric,” และ “ode.”

เขาภาคภูมิใจยิ่งในการแสดงกลวิธีเหนือกว่าอดีต กลวิธีต่างของเขาได้พัฒนาถึงจุดสุดยอดสมบูรณ์แบบ

วรรณคดีของโอริซเรื่อง **Epodes** และ **Satires** ได้สะท้อนย้อนรอยไปสู่อดีตแห่งยุคสมัยสาธารณรัฐที่มีความนิยมในเจตจำนงเสรี มีเสรีภาพในการแสดงออกและการกระทำ ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ทั้งสองเรื่องไม่มีการโจมตีบุคคลสำคัญสูงส่ง **Epodes** เถลิมพระเกียรติเอากุสตุส โดยเถลิมฉลองชัยชนะเหนือสงครามที่อัคริอุม อุปมาอุปไมยการที่เอากุสตุสพิชิตอังกฤษและปาร์เทียเหมือนการกระทำของทวยเทพ อุปมาอุปไมยชัยชนะของเอากุสตุสกับชัยชนะของเรกูลุส (Regulus) แม่ทัพโรมันเหนือชาวคาร์เธจ หรือโอริซเปรียบเทียบชัยชนะของเอากุสตุสที่อัคริอุมเสมือนชัยชนะของพระบรมเทพยูปีเตอร์เหนือเหล่ายักษ์ เป็นการพิชิตอนารยชน เป็นชัยชนะของพลังอารยชน นี่เป็นวิธีการอันแยบยลยิ่งในการนำเหตุการณ์จริงไปสัมพันธ์ (Association) กลมกลืน (Assimilate) กับเหตุการณ์อื่น จนเป็นเหตุการณ์ที่แทนกันได้ (Substitution) โอริซเสนอเอากุสตุสเป็นเสมือนแม่ทัพเรกูลุส วิธีการเช่นนี้เป็นการเถลิมพระเกียรติอย่างแยบยลหลายชั้นหลายเชิง มากกว่าการเถลิมพระเกียรติตรง ๆ เปิดเผย

โอริซใช้ชีวิตสำราญสำราญในยามว่างไปกับการดื่มเหล้าองุ่นและเรริงรันไปกับความรัก กวีนิพนธ์ยามว่าง (Leisure poetry) ของเขาได้สะท้อนให้เห็นสังคมแท้จริงที่มีการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ที่มีการดื่มและการถกแถลงแลกเปลี่ยนความคิดลึกซึ้ง เป็นงานเลี้ยงดื่มเหล้าไวน์เคล้านารี คนตรีและกามารมณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของงานเลี้ยงประเภทนี้ (Symposion) กวีนิพนธ์เรื่องงานเลี้ยง (Symptic poetry) ของโอริซมิได้มีแต่เรื่องจินตนาการฝันเฟื่องและธรรมเนียมนิยมเท่านั้น กวีนิพนธ์ของเขายังเป็นกวีนิพนธ์กามวิสัย (Erotic poetry) ที่บรรยายบทพิศวาสอย่างชัดเจน เขาลุ่มหลงเพลิดเพลินไปกับความสุขทางกาม เริงรักกับหญิงและเด็กผู้ชายที่ส่วนใหญ่มาจากชนชั้นต่ำ เขาจ้างมาเพื่อเริงรักโดยเฉพาะ

ในบั้นปลายชีวิต โอริซไม่นิยมแต่งกวีนิพนธ์ยกย่องสดุดีบุคคลสำคัญซึ่งเป็นความนิยมแห่งยุค **Odes** (คังสกันท์) ของเขาเล่ม 1, 2, 3 ว่าด้วยจริยศาสตร์ แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไรในชีวิตส่วนตัว เขาละเลิกการแต่งบทร้อยกรองชั่วคราว และไม่เป็นกวีของประชาชนที่ถือป็นวิชาชีพ **Odes** เล่มที่ 4 มีบทกวีสดุดี (Panegyric) เถลิมพระเกียรติเอากุสตุสและพระราชวงศ์ ในเล่มที่ 4 ยังมีบทร้อยกรองเรื่องความรักและเหล้าองุ่น

เป็นบทร้อยกรองส่วนตัวที่รจนาได้สวยงามมาก บทร้อยกรองนั้นว่าด้วยความรักเพศเดียวกัน
ที่โอริชวัย 50 ปี มีต่อเด็กหนุ่มชื่อ ลิกูรินุส (Ligurinus)

กวีนิพนธ์เรื่องสุดท้ายของโอริชเรื่อง *Ars Poetica* แสดงความใส่ใจจริงจังของโอริชต่อกวีนิพนธ์ โดยถือว่กวีนิพนธ์มีหน้าที่ให้ความบันเทิงเรีงรมย์และเป็นสื่อวรรณกรรมสอนให้ควมรู้

โปรเปรติอุส (Sextus Propertius, ประมาณ 50 ปี – 15 ปี ก.ค.ศ.) โปรเปรติอุสเป็นกวีผู้ยิ่งใหญ่ในสังคมมากกว่าเวอร์จิลและโอริช เขาใช้ชีวิตที่เป็นอิสระ ไม่ยอมให้จารีตประเพณีผูกมัดเขาไว้ เขาไม่สนใจชีวิตในสังคม สงครามและชีวิตแห่งการเป็นทหารออกศึก เขาเป็นได้อย่างเดียวคือ ทหารนักรัก (Soldier of love) เขาอุทิศกายใจให้แก่ความรักแม้จะสิ้นหวังสักเพียงใดก็ตาม ชีวิตในยามว่างคือชีวิตแห่งความรัก ความรักเท่ากับชีวิต เขาเห็นว่าหากาพย์ไร้ประโยชน์ ภายในชีวิตแห่งความรัก บทร้อยกรองร่ำพันรัก (Elegy) มีประโยชน์และให้ความรู้

กวีนิพนธ์แห่งความรัก (Love poetry) ของโปรเปรติอุสมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะเป็นบทละคร (Dramatic) เพราะตัวละครมีการกระทำต่อกัน และมีลักษณะเป็นวรรณกรรมที่ใช้วาทศิลป์ (Rhetorical) เพราะมีบทพูด บทปราศรัยแสดงความเรีงรึ้นบ้าง เจ็บปวดรวดร้าวบ้าง ชุ่นเคืองชุ่นแค้นบ้าง เป็นต้น บทกวีรักของโปรเปรติอุสมักมีการใช้เรื่องปรัมปรามาเปรียบเทียบและใช้ความก้องกังวาลของโลกแห่งนิทานและเทพนิยาย (Mythical world) ให้เป็นประโยชน์ในการประพันธ์ ความสำเร็จของบทกวีแห่งความรักแบบ โปรเปรติอุสอยู่ที่การเสนอให้หยิ่งลึกเข้าไปถึงตัวตนบุคลิกภาพของผู้แต่งและตัวตนของสาวคนรักนาม ซินเดีย (Cynthia) ทั้งยังลึกเข้าถึงความรู้สึกของทั้งสองและความสัมพันธ์ของสองคน

กวีนิพนธ์ส่วนมากของโปรเปรติอุสมาจากการประพันธ์ที่เป็นอิสระไม่ผูกมัดไม่ผูกพัน แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์อย่างอิสระ แม้แต่การวิจารณ์เอากุสตุส เมเซนัสประทับใจในจิตวิญญาณอิสระของโปรเปรติอุสมาก เขาพยายามหว่านล้อมให้โปรเปรติอุสแต่งมหากาพย์สดุดีวีรกรรมของเอากุสตุส โปรเปรติอุสปฏิเสธด้วยคำพูดลึนลมนักการทูตว่า “ข้าพเจ้าจะ [แต่ง] ถ้าข้าพเจ้าสามารถ [แต่ง]” เขาอ้างว่า เขาขาดพลังกวี เขาเป็นเพียงกวีแห่งความรัก อย่างไรก็ตาม แม้เขาจะไม่ประพันธ์มหากาพย์ เขายังคงสมาคมอยู่ในแวดวงพระราชสำนัก กวีนิพนธ์เล่ม 4 ของเขาได้พรรณนาเหตุปัจฉิมและกำเนิดของสถาบันโรมัน ถึงกระนั้น

เขาก็ยังคงสตัยชื่อและมีอารมณ์ขัน โดยเนื้อแท้แล้ว เขาไม่สามารถที่จะแต่งเรื่องเฉลิมฉลองเกียรติคุณและวีรกรรมของผู้อุปถัมภ์เขาโดยแต่งไว้ในบทร้อยกรองรำพันรัก (Elegy) เขาเป็นกวีที่มีอารมณ์อ่อนไหวและคำนึงถึงศิลปการประพันธ์ เขามีได้เป็นกวีมหากาพย์ เพราะเขาไม่เคยคุ้นกับการประพันธ์มหากาพย์ที่เขาไม่นิยมมาแต่แรก

ติบูลลุส (Tibullus) เขาชอบใช้ชีวิตอยู่ในชนบทอย่างเรียบง่าย ไม่ชอบทำการอันใด เขาเหยียดทั้งอาชีพรบและอาชีพค้าขาย ติบูลลุสมีคนรัก 3 คน และเด็กผู้ชาย 1 คน เขาแต่งบทร้อยกรองเรื่องชนบทเหมือนเวอร์จิล เขาไม่สนใจกิจการบ้านเมือง อย่งไรก็ตาม เขายังต้องคำนึงถึงผู้อุปถัมภ์เขาเหมือนกันคือ เมซาลา (Messala) เขาจึงแต่งบทร้อยกรองสดุดีเมซาลาและครอบครัวของเขา บทร้อยกรองของเขามีแต่เรื่องชนบท

โอวิด (Publius Ovidius Nasa, 43 ปี ก.ศ.ศ – ประมาณ ค.ศ. 17) โอวิดมีเชื้อสายมาจากตระกูลชนชั้นทหารม้าเก่าแก่ มีฐานะดี ไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้ใดอุปถัมภ์ แม้แต่การสมาคมกับแวดวงกวี เขาก็ไม่จำเป็นต้องเห็นว่าสำคัญแต่อย่างใด

โอวิดไม่นับถือศรัทธากฎหมาย รัฐและภาพลักษณ์ของเอากุสตุส เขาไม่จริงจังกับอะไร เขาเป็นคนที่ชอบเสียดสีล้อเลียนเยาะเย้ยถากถาง ไม่รู้ผิดชอบชั่วดีถึงขนาดผิดศีลธรรม เขาเป็นคนตลก เขามีใช้คนแบบฉบับสมัยเอากุสตุส เขาเป็นคนรักสนุก ใน ค.ศ. 8 เอากุสตุสเนรเทศเขาด้วยข้อหากระทำความผิดบางประการและข้อหาบทกวีของเขานอกกริตนอกรอย อย่งไรก็ตาม แม้โอวิดจะประพุดติคนนอกกริตนอกรอย แต่คนร่วมสมัยนิยมเขามากกว่าเป็นกวีแห่งสมัยเอากุสตุส

โอวิดชอบกวีนิพนธ์มาก เขาไม่ประจบอาชีพอื่นใดเลย เมื่อแต่งบทร้อยกรอง เขาก็แต่งด้วยใจรักทำนอง “ศิลป์เพื่อศิลป์” (“art for art’s sake”) ผลงานมีทั้งบทร้อยกรอง บทร้อยกรองสดุดี เรื่องเล่าเรื่องปรัมปรา (Mythical narrative) และบทละครโศกนาฏกรรม โอวิดเสนอตัวเข้าไปในกวีนิพนธ์ของเขาในฐานะที่เป็นกวีนักรักตามแบบโปรเปอร์ติอุสและติบูลลุส โอวิดศรัทธาศิลปะและกลวิธีการประพันธ์มาก กวีนิพนธ์ของเขามีเรื่องไม่แสดงความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเป็นองค์ประกอบที่ขาดเสียมิได้ บทร้อยกรองคำสรุด (Elegiac) มีแนวเรื่อง (Motif) เป็นทำนองล้อเลียนเสียดสีบ้าง เป็นเรื่องตลกเป็นทาสแห่งความรักบ้าง เหตุทูลงนุชาสาวคนรักเยี่ยงเทพบ้าง ใช้เรื่องปรัมปราเพื่อเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยบ้าง

โอวิดถือว่าความรักเป็นเกม (Game) บทร้อยกรองคำสอนเรื่อง *Ars Amatoria* มีเนื้อหาสนุกไม่จริงจังและเต็มไปด้วยการเยาะเย้ยถากถาง อ่านแล้วตือคตล โอวิดใช้มาตรฐานโอริชในการประพันธ์ บทร้อยกรองเรื่อง *Amores* ซึ่งเน้นถึงการล่วงประเวณีจนเป็นเหตุให้เขาต้องถูกเนรเทศ บท *Heroides* เป็นประเภทจดหมายทำนองกำสรดจากตัวเอกหญิงถึงคนรัก เขาได้ใช้เหตุการณ์มากมาย เป็นการสร้างสถานการณ์แวดล้อม (Situations) เพื่อเอื้ออำนวยขอบเขตกว้างขวางให้เขามีโอกาสใช้ความช่างคิดของเขาในการใช้ภาษาโน้มน้าวใจ และใช้ความสามารถในการสร้างอารมณ์ง่ายตาย บทร้อยกรองกำสรดเรื่อง *Fasti* มุ่งเสนอสาเหตุของเหตุการณ์ อีกเรื่องหนึ่งคือ *Metamorphoses* เป็นบทกวี 6 จังหวะ (Hexameter poems) มีทั้งหมด 15 เล่ม เป็นกวีนิพนธ์ชุมนุมเรื่องต่าง ๆ จากเรื่องปรัมปรา เรื่องราวลงเอยด้วยการที่ตัวละครแปลงรูปโฉมไปต่าง ๆ นานา เช่น เป็นสัตว์ต้นไม้ หรือรูปแบบอื่น ๆ เรื่อง *Metamorphoses* ไม่ศรัทธาชีวิต เขาถือเป็นเรื่องสนุก ไม่มีสำนึกถึงผิดชอบชั่วดี

โอวิดคือบรมกวีคนสุดท้ายของสมัยเอากุสตุส มีชื่อเสียงเกียรติคุณสูง เป็นที่นิยมมาก

3. ต้นสมัยจักรวรรดิ

เมื่อเริ่มต้นสมัยจักรวรรดิ ภาษากรีกยังคงมีบทบาทสำคัญในแวดวงอักษรศาสตร์ ชาวโรมันผู้ต้องการความก้าวหน้าในราชการและผู้ต้องการศึกษาวรรณคดีกรีก ย่อมเรียนรู้ภาษากรีกตั้งแต่เยาว์วัย ครูบาอาจารย์ผู้สอนไวยากรณ์และวาทศาสตร์กรีกได้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดรูปแบบภาษาศาสตร์และไวยากรณ์ เป็นเหตุนำไปสู่การศึกษาวรรณกรรมกรีกคลาสสิกของยุคสมัยศตวรรษที่ 5 และที่ 4 ก.ค.ศ. อาทิ *วรรณคดีร้อยแก้วประเภทประวัติศาสตร์ของทูซิดีเดส เซโนฟอนและวรรณกรรมร้อยแก้วของบรรดานักพูดปราศรัย (Orators) กระแสนิยม วรรณคดีกรีกคลาสสิก (Atticism)¹⁴* โดดเด่นมากโดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์อั้งโตนิเนส (Antonines, ระหว่าง ค.ศ. 97-180) กวีนิพนธ์และกลเม็ดเด็ดพรายของวาทศิลป์แบบกรีกคลาสสิกได้ทำให้

¹⁴ Atticism ลัทธินิยมวรรณคดีกรีกแบบนครรัฐเอเธนส์ Atticism มาจาก Attica เป็นชื่อคาบสมุทรเล็ก ๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งของนครรัฐเอเธนส์ ศูนย์กลางแห่งศิลปวิทยาการกรีกคลาสสิก

เกิดความนิยมในร้อยแก้วแบบหนึ่งที่เรียกว่า “ร้อยแก้วแห่งศิลป์” (“prose of art”) หรือ “ร้อยแก้วทางการ” (“formal prose”) ซึ่งเป็นร้อยแก้วแบบที่นักปรัชญากรีกโซฟิสต์ได้พัฒนามาก่อนเมื่อศตวรรษที่ 5 ก.ค.ศ. ผลงานเกือบทั้งหมดที่นับว่าสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมกรีกหรือโรมัน ล้วนเป็นผลงานสร้างแบบ “ร้อยแก้วแห่งศิลป์” กวีนิพนธ์และกลเม็ดเด็ดพรายของวาทศิลป์กรีกคลาสสิกจึงเป็นต้นกำเนิดของวรรณกรรมร้อยแก้วโรมันโบราณ หาใช่ภาษาพูดละตินไม่ ร้อยแก้วแห่งศิลป์มีบทบาทแทนที่วาทศิลป์แบบนักปรัชญากรีกคลาสสิก ในการแสดงออกวาทศิลป์แบบของนักปรัชญา

3.1 ร้อยแก้วแห่งศิลป์

ร้อยแก้วแห่งศิลป์มีหลายรูปแบบและมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างร้อยแก้วให้มีเกียรติศักดิ์ศรีเป็นพลังอย่างยิ่งของกวีนิพนธ์ และกำหนดให้เป็นภาษาที่สวยงามสื่อความหมายได้ชัดเจนไม่มีนัยกำกวม มีความนิยมใช้ร้อยแก้วแห่งศิลป์ในการประพันธ์ประวัติศาสตร์ วรรณกรรมบันเทิงคดีและจดหมาย การพูดปราศรัยก็ต้องอาศัยร้อยแก้วแห่งศิลป์เป็นเบื้องต้น ร้อยแก้วแห่งศิลป์แสดงออกวาทศิลป์ซึ่งเต็มไปด้วยกลอุบายและเป็นกลวิธีสนับสนุนอย่างไม่มีเหตุผล และแสดงออกวาทศิลป์แบบนักปรัชญาซึ่งถือว่าการแปรเปลี่ยนรูปของศีลธรรมและสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสมสำหรับยุคสมัยการปกครองที่ดี ร้อยแก้วแห่งศิลป์เป็นสื่อนำไปสู่วรรณคดีที่สูงส่งกว่านั้นคือ ประวัติศาสตร์ การปราศรัยและอักษรศาสตร์ อีกทั้งร้อยแก้วแห่งศิลป์ยังเป็นสื่อนำไปสู่การเขียนที่มีกลวิธีและมุ่งหมายให้ร้อยแก้วเป็นวรรณกรรมคำสอน ร้อยแก้วแห่งศิลป์ของละตินมีประเพณีนิยมที่เน้นโครงสร้างสมัยก่อน (Periodic structures) และการผันแปรอย่างระมัดระวัง (Careful variation, หลายแนวทางของร้อยแก้ว) ในการแต่งร้อยแก้วแห่งศิลป์ ต้องคำนึงถึงหลายปัจจัยประกอบกันว่า วรรณกรรมที่จะแต่งเป็นวรรณกรรมประเภทใด ควรใช้ภาษาใด โครงสร้างใด ถิ่นการประพันธ์แบบใดและควรใช้ศัพท์แสงประเภทใดเหมาะสมถูกต้องและเจริญรอยตามขนบธรรมเนียมประเพณี ร้อยแก้วแห่งศิลป์คือวรรณกรรมที่มีมาตรฐานแน่นอนและเชื่อมต่อการศึกษา เป็นวรรณกรรมที่แสดงความเป็นตัวตนและแสดงวิจรรณญาณรู้จุดดีจุดเด่นของตนเอง วรรณกรรมที่สร้างสรรค์ตามแนวดังกล่าวจึงเป็นผลผลิตมาจากความวิริยะอุตสาหะ ฝึกฝนอบรมและการเลียนแบบ

ในสองร้อยปีแรกของสมัยจักรวรรดิ มีวรรณกรรมร้อยแก้วที่สำคัญในภาษากรีกและโรมันปรากฏออกมาอย่างมากมาย ส่วนใหญ่มีความนิยมประพันธ์วรรณกรรมโรมัน เนื้อเรื่องโรมัน แต่แต่งเป็นภาษากรีก ความนิยมในร้อยแก้วแห่งศิลป์ที่เคร่งครัดยึดถือมาตรฐานและเชื่อมต่อกับการศึกษานั้น ได้ทำให้เกิดความนิยมในการศึกษาวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์วรรณคดี (Literary criticism, วรรณคดีวิจารณ์) และทำให้เกิดทฤษฎีวรรณคดี (Literary theory) 200 ปีแรกของสมัยจักรวรรดิเป็นยุคยิ่งใหญ่ของวรรณคดีวิจารณ์และทฤษฎีวรรณคดี

3.2 วาทศิลป์ (Oratory)

เมื่อมีความนิยมในร้อยแก้วแห่งศิลป์ เพราะมีการฟื้นฟูวรรณคดีกรีกคลาสสิกแล้ว การพูดการปราศรัยก็ถูกละเลยเสื่อมถอยความนิยมไปตั้งแต่สิ้นศตวรรษที่ 1 ทั้งนี้อาจจะกำหนดให้ชัดยิ่งกว่านั้นว่า การพูดการปราศรัยไม่เป็นที่นิยมตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 เมื่อสิ้นยุคสมัยของซิเซโรซึ่งเป็นยุคทองของวาทศิลป์ เพราะการเมืองหมดสิ้นอิสระเสรีไปแล้วโดยเหตุสงครามกลางเมืองและการพัฒนาการเมืองระบอบเผด็จการแฝงอยู่ในระบอบสาธารณรัฐ ไม่จำเป็นจะต้องพูดต้องปราศรัยโน้มน้าวใจในสภาอีกต่อไป การพูดการปราศรัยไม่เป็นที่นิยมในสังคมที่ผู้คนเกียจคร้าน ไร้ระเบียบวินัยและไฟहारูปรสกลิ่นเสียง (Sensation)

มาตรฐานของศิลป์การพูดในต้นสมัยจักรวรรดิเกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้ซึ่งเล็งเห็นคุณธรรมในหมู่ประชาชนผู้ยากไร้และเล็งเห็นความชั่วร้ายในหมู่ผู้ร่ำรวย ดังเห็นได้ชัดในวรรณกรรมของบรรดานักพูดนักปราศรัย ที่สำคัญคือ กวินติเลียน (Quintilian, ประมาณ ค.ศ. 35-100) เรื่อง *Institutio Oratoria* ที่พรรณนาการศึกษาและการฝึกอบรมของนักพูดไว้อย่างละเอียด โดยยื่นหลักเรื่องศีลธรรมเป็นพื้นฐานของศิลป์การพูด อีกเรื่องหนึ่งแต่งเป็นวรรณกรรมกรีกของนักวาทศิลป์นามลองคินุส (Dionysius Cassius Longinus, ประมาณ ค.ศ. 213-273) ก็มีบทสุดท้ายว่าด้วย “On Sublimity” ถกแถลงกรรมวิธีที่จะรับผลอันทรงพลังจากวรรณกรรม “On Sublimity” เป็นแนวหนังสือประเภทวิเคราะห์วิจารณ์ที่มีผลปลุกกระตุ้นที่สุดและทรงอิทธิพลที่สุดในศตวรรษที่ 1 ลองคินุสได้เน้นย้ำความสำคัญของการสะท้อนอารมณ์ (Emotional impact) ในศิลป์การพูดและโดยทั่วไปในวรรณกรรม

วรรณกรรมเรื่อง *Panegyricus* (ค.ศ. 102) ของปลินี (Gaius Plinius Caecilius, Secundus, ประมาณ ค.ศ. 62 –ประมาณ ค.ศ. 113) และวรรณกรรมเรื่อง *Apologia* (ค.ศ.

157/8) ของอปปูเลออุส (Lucius Apuleius) เป็นตัวอย่างของการใช้วาทศิลป์เพื่อความบันเทิง
เชิงธรรม์ อาจจะกล่าวได้ว่า เมื่อสิ้นศตวรรษที่ 2 ศิลปการพูดเป็นแก่นเรื่องของกรีซมากกว่าละติน
โดยถือเป็นสมัยโซฟิสต์ (Sophist period) ครั้งที่ 2 บรรดานักพูดยังคงแสดงฝีปากว่าความคติ
สอนศิลปการพูดและพูดปราศรัยให้ความบันเทิงเชิงธรรม์แก่มหาชน โดยแสดงตัวอย่างประวัติ
ศาสตร์ประกอบบ้าง หรือแสดงความคิดจินตนาการฟุ้งซ่านเป็นธรรมดา

3.3 ความเรียง (Essay)

ความเรียงเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่ส่วนใหญ่มีกว่าด้วยปัญหาศีลธรรมจรรยา
วรรณคดีหรือการศึกษา และว่าด้วยปัญหาเรื่องโบราณวัตถุ ความเรียงจึงเป็นวรรณกรรมที่
แสดงความคิดเห็นส่วนตัว โดยธรรมชาติแล้ว ความเรียงย่อมใช้ศิลปการใช้ภาษาโน้มน้าวจูง
ใจด้วย ความเรียงเป็นที่นิยมกันมากตั้งแต่ศตวรรษที่ 2 มีประเพณีนิยมแต่งความเรียงหลาย
แบบ ที่นิยมมากได้แก่

1. การแต่งเป็นบทสนทนาปรัชญา มักเป็นการแสดงปาฐกถาและการปราศรัย
ความเรียงประเภทนี้มีความยาวมาก ผู้เชี่ยวชาญการแต่งบทสนทนาแบบนี้คือ จิเซโร ตาซิตุส
(Tacitus) และพลูตาร์ค

2. ความเรียงประเภทแสดงหลักธรรมคำสั่งสอน (Popular sermon, moral address)
ประเพณีนิยมนี้เป็นที่นิยมกันมากในสมัยเฮลเลนิสติกมาก่อน โดยมีความสัมพันธ์กับกลุ่มนัก
ปรัชญาซีนิค (Cynics)

3. ความเรียงประเภทจดหมาย (Epistolary form) จดหมายสะท้อนจิตใจและ
บุคลิกภาพของผู้เขียน บรรดาชนชั้นผู้ดีโรมันถือว่าจดหมายเป็นรูปแบบในอุดมคติ เหมาะสม
ยิ่งสำหรับผู้แต่งมือสมัครเล่นในการแสดงออกมิตรไมตรีและผลประโยชน์ร่วมกันของชนชั้น
ของตนเอง ประชุมจดหมายของปลินีเป็นวรรณกรรมที่แสดงวรรณศิลป์วิจิตรประณีตมาก เป็น
ประจักษ์พยานแสดงวัฒนธรรมและการศึกษาของยุคสมัยของเขา วงวรรณกรรมความเรียง
กรีกเองกลับไม่ค่อยนิยมรูปแบบจดหมายเท่าใดนัก

3.4 นวนิยาย

นวนิยายคือวรรณกรรมบันเทิงคดี (Fiction) ประเภทหนึ่ง ก่อนสมัยโบราณ ชาว
กรีกได้แต่งนวนิยายมาแล้ว มาตรฐานนวนิยายกรีกมีลักษณะสำคัญ คือ มีเนื้อเรื่องประเภท

ความรัก ความรุนแรง ตีกลองครม มีอารมณ์หลากหลาย อาทิ อารมณ์ขัน แสดงความนิยมชีวิตในชนบท (Pastoral romance) และแสดงความอยากรู้อยากเห็นเรื่องดินแดนไกลโพ้นและเรื่องประวัติศาสตร์โบราณ เมื่อมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาความคิดหรือมีการถกแถลง ก็จะใช้ศิลปการใช้ภาษาโน้มน้าว (Rhetoric) ในการประพันธ์ด้วย นวนิยายคือรูปแบบหนี (Escapist form) หนีไปสู่เรื่องที่สร้างขึ้นตามจินตนาการบ้าง เรื่องอดีตโบราณบ้าง หรือเรื่องสุดขอบฟ้าสุดขอบโลกบ้าง ถึงกระนั้น นวนิยายก็ถ่ายทอดสภาพของมนุษย์โดยอ้างอิงถึงโครงสร้างของสังคมและการเมือง

อย่างไรก็ตาม ตามจารีตประเพณีแล้ว วรรณกรรมร้อยแก้วบันเทิงคดี (Prose fiction) ถือเป็นรูปแบบศิลปะที่ต่ำมาก บรรดานักวิจารณ์ในยุคโบราณเหยียดวรรณกรรมร้อยแก้วบันเทิงคดีว่าไม่มีค่าควรที่จะพิจารณา นักประวัติศาสตร์ก็ถือว่าวรรณกรรมร้อยแก้วบันเทิงคดีมีศักดิ์ศรีต่ำกว่าศักดิ์ศรีของประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ การเหยียดหยามวรรณกรรมร้อยแก้วบันเทิงคดีโดยเฉพาะนวนิยายน่าจะมาจากการที่นวนิยายมิได้ถูกพิจารณาด้วยโซ่ตรวนแห่งจารีตประเพณีของวรรณกรรม ในต้นสมัยจักรวรรดิ นวนิยายเริ่มมีประกายวามใหม่และทรงพลังแข็งแกร่งขึ้น มีความริเริ่มเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระเสรี

ความสำเร็จที่สุดของวรรณกรรมคือ นวนิยาย นวนิยายเป็นรากแก้วหนึ่งของวรรณกรรมร้อยแก้วบันเทิงคดีสมัยใหม่ ปัจจุบันมีนวนิยายโรมันตกทอดมาน้อยกว่านวนิยายกรีกเพราะชาวโรมันชาวกรีกสมัยไบแซนไทน์นิยมศึกษาศิลปวิทยาการกรีกคลาสสิก มีการศึกษาวิเคราะห์ผู้ประพันธ์นวนิยายกรีกกันมาก จึงมีนวนิยายกรีกตกทอดมาโดยเหมือนกันหมดเพราะผูกโครงเรื่องแบบเดียวกัน คือ มีเรื่องปรัมปราเป็นหลัก

ในต้นสมัยจักรวรรดิประมาณ 200 ปี มีนักประพันธ์ขึ้นชื่อหลายคนคือ เซเนกา (Seneca) ปลินี (The Plinii) พลูตาร์ค (Plutarch) ลูเซียน (Lucian) และอริสติเดส (Aristides)

เซเนกา (Seneca) ตระกูลเซเนกามีนักประพันธ์ชื่อ 2 คน คือ เซเนกาอาวุโส (The Elder Seneca, ชื่อเต็ม Lucius Annaeus Seneca, ประมาณ 4 ปี ก.ค.ศ. – ค.ศ. 65) เขาเป็นคนที่ร่ำรวยมาก และทรงอิทธิพลสูง เขาเป็นนักปรัชญา นักแต่งบทละคร และเป็นรัฐบุรุษ เขาเกิดมาเพื่อจะเป็นทั้งนักทฤษฎี (Rhetorician) และนักประวัติศาสตร์ ผลงานของเขาประมวล

มาจากการคัดเลือกจากแหล่งต่าง ๆ (Anthology) เป็นผลงานโดดเด่นมีเสน่ห์มาก เขาได้รับการยกย่องเป็นผู้นำในวงการวรรณคดีของยุคสมัยของเขา

แม้ต้นสมัยจักรวรรดิจะมีความโดดเด่นทางวรรณกรรมร้อยแก้ว แต่กวีนิพนธ์ก็ยังมีปรากฏบ้าง บทละคร โศกนาฏกรรม (Tragedy) ของเซเนกา ได้ใช้ศิลปการใช้ภาษา โดยปราศจากจินตนาการเกี่ยวข้อง เขาได้พัฒนาวรรณกรรมบทละครแบบกรีกไปสู่ทิศทางใหม่ โดยการแต่งบทละคร โศกนาฏกรรมที่แสดงความน่าสะพรึงกลัว เขย่าขวัญให้ตื่นเต้น (Sensational) และแสดงความสุดขีดรุนแรง (the extreme)

นักประพันธ์ตระกูลเซเนกาคคนที่สอง (The Young Seneca) เป็นคนที่ไม่เรียนรู้ปรัชญา เขาได้รับอิทธิพลจากพีทาโกรัส (Pythagorus) มาก เขาทรงอิทธิพลมากในระหว่าง ค.ศ. 49 – 62 หลังจากเขาต้องเสื่อมเสียเกียรติยศ เซเนกาผู้น้อยประพันธ์ร้อยแก้วทั่วไปและความเรียง โดยมีเนื้อเรื่องศีลธรรมจรรยา เขาแต่งวรรณกรรมร้อยแก้วเป็นความเรียงเรื่อง Natural Questions ว่าด้วยเรื่องทฤษฎีในยุคสมัยของเขา เป็นทฤษฎีเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติ เขาแต่ง Moral Letters เป็นวรรณกรรมประเภทจดหมายน่าอ่านมาก จึงเป็นที่นิยมที่สุด

ตระกูลปลินี (The Plinii) ตระกูลชนชั้นทหารม้านี้เป็นตระกูลนิยมแต่งวรรณกรรมผู้ที่ขึ้นชื่อคือ ปลินีอาวุโส (C. Plinius Secundus, ค.ศ. 23-79, The Elder Pliny) เขาเป็นนายทหารและนักปกครองโดดเด่นมาก ตำแหน่งสำคัญคือ ตำแหน่งผู้จัดการพระราชทรัพย์แห่งมณฑล (Procurator) และตำแหน่งแม่ทัพเรือที่มิเซนียม (Misenum) เขาสิ้นชีวิตด้วยเหตุภูเขาไฟเวซิวิวส (Vesuvius) ระเบิด

ปลินีอาวุโสเป็นทั้งนักประพันธ์และนักประวัติศาสตร์ ผลงานสำคัญคือ Natural History (37 เล่ม) มีลักษณะเป็นสารานุกรมความรู้เรื่องสรรพสิ่งในสากลโลก อาทิ เรื่อง โลกมนุษย์ สัตว์ พืชพันธุ์ ทัศนศิลป์ เป็นต้น Natural History เป็นป่อเกิดแห่งความเชื่อถือในเรื่องเอกภาพของยุคกลางต่อมาในโลกตะวันตก Natural History มีกลวิธีเด่นประการหนึ่งคือ การออกนอกเรื่อง (Digression) โดยการเติมเนื้อหาศีลธรรมที่ไม่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องหลัก และมีกลวิธีแสดงข้อความและถ้อยคำจับพลันทันทีให้เป็นที่ตกใจประหลาดใจผิดคาดคิด (Exclamations)

ปลินีคนที่สองคือหลานชายของปลินีอาวุโส เรียกกันว่า ปลินีผู้เยาว์ (The Younger Pliny) เขาเป็นสมาชิกสภาซีเนต และเป็นผู้ว่าราชการแห่งบิธีเนีย (Bithynia, ตุรกีปัจจุบัน) วรรณกรรมชิ้นชื่อของเขาคือ Letters ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อะไรคือสิ่งที่ผู้เจริญสนใจและนิยม เห็นคุณค่า Letters มีคุณค่าทางวรรณศิลป์มากโดยแสดงความสวยงามประณีตสมบูรณ์และมีเครื่องเชื่อมกับวาทศิลป์แบบกรีก เขาแสดงให้เห็นว่า ในสมัยของเขา มีการยึดถือสิ่งใดเป็นหน้าที่ต่อสังคมและเขาแสดงรสนิยมทางวรรณกรรมที่เขาถือว่าเป็นรสนิยมของรุ่นเขา เขายึดถือเกียรติภูมิแห่งวรรณกรรมเป็นสำคัญ

พลูตาร์ค (L. Mestius Plutarchus, ประมาณ ค.ศ. 46-120) พลูตาร์คมาจากตระกูลชนชั้นทหารม้าจากแผ่นดินใหญ่กรีซ แต่ตัวเขาเป็นพลเมืองโรมัน เขาเรียนศิลปวิทยาการแห่งยุค แต่ความรู้ของเขาไม่ลึกซึ้ง ความเป็นคนใจกว้างขวางและไม่ยึดติดกับสิ่งใดจนเกินไปได้ทำให้พลูตาร์คมีบุคลิกภาพเป็นคนอ่อนโยน มีเมตตาธรรม ผลงานวรรณกรรมของเขาได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า เขาคือประจักษ์พยานรู้เห็นทั้งความเชื่อและทฤษฎีลึกลับแห่งยุค เขามีความเชื่อถือมากในเรื่องความวาดหวังและความหวาดกลัวในชีวิตหลังความตาย เขาเป็นผู้รื้อฟื้นประเพณีการตั้งพิธีเชิญเทพเข้าทรงเพื่อพยากรณ์ (Oracle) และได้บูรณะเทวาลัยใกล้นครเดลฟี (Delphi) นอกจากความเชื่อเช่นนั้นแล้ว เขายังศึกษาปรัชญาเพลโตที่นครเอเธนส์

พลูตาร์คพึงพอใจกับการได้สมาคมอยู่ในท่ามกลางนักปราชญ์ราชบัณฑิตและคนรวย ในบ้านปลายแห่งชีวิต เขาได้รับเกียรติยศที่ได้เป็นกงสุลและต่อมาเป็นผู้จัดการพระราชทรัพย์ในกรีซ พลูตาร์คเป็นคนที่มีเสน่ห์และชาญฉลาดยิ่ง เขาได้สร้างผลงานวรรณกรรมออกมาหลายชิ้น แต่เขามีใจนักพูดปราศรัยที่เก่งแบบซิเซโร แม้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ก็ไม่มีอำนาจอิทธิพลแท้จริง ความยิ่งใหญ่ของเขายู่ที่ผลงานวรรณกรรมที่เขาได้สร้างขึ้น

ภาษากรีกของพลูตาร์คเป็นภาษาที่พลูตาร์คนิยมใช้แบบอ้างถึงนอกเรื่อง (Allusive)¹⁵ และเป็นภาษาที่เขาใช้ตามลีลาการประพันธ์กรีกคลาสสิก ภาษากรีกแบบนั้นเป็นเครื่องเชื่อม

¹⁵ Allusive, adj. การอ้างนอกเรื่อง เช่น เปรียบเปรยว่าทำงานหนักหลายด้านไม่ได้เพราะไม่ใช่นารายณ์สี่กร เป็นการอ้างนอกเรื่อง แต่เป็นที่เข้าใจทั่วไป ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้นามว่า "allusion."

มาจากยุคคลาสสิก ผ่านยุคกรีกเฮลเลนิสติกมาสู่ยุคสมัยโรมันของเขา เป็นการเชื่อมประเพณี การแต่งสืบทอดเนื่องยาวนานมาก วรรณกรรมของพลูตาร์คมีมหาศาลและมีการพิมพ์เผยแพร่ สืบทอดเนื่องมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 ที่โดดเด่นมากคือ ประชุมวรรณคดี 12 เล่ม แบ่งเป็น 2 ภาค ได้แก่ ภาค **Parallel Lives** และภาค **Moralia**

Parallel Lives แต่ละเล่มคือ ชีวิตประวัติของชาวกรีกหรือชาวโรมัน 1 คน ผู้ฉลาด ปรารถนาเปรี๊ยะ เป็นนักกฎหมาย มีความกล้าหาญ มีความพากเพียร มีวาทศิลป์จับใจ ส่วนใหญ่ ต้องเนรเทศครั้งหนึ่งในชีวิต หรือเคยมีโชควาสนาสูงส่ง พลูตาร์คเป็นคนใส่ใจในศีลธรรม และโชควาสนา เขาจึงแต่งชีวิตบุคคลเพื่อแสดงให้เห็นว่า ชีวิตบุคคล ความเห็นดีเห็นชั่ว และโชคชะตาชีวิตย่อมทรงอิทธิพลต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและต่อการตัดสินใจแต่ละครั้ง ชีวิต ประวัติแบบพลูตาร์คมีแบบอย่าง (Pattern) การดำเนินเรื่อง เริ่มต้นด้วยการแสดงกำเนิด วัยเยาว์ การเข้าสู่ชีวิตสังคม อาชีพและวิกฤติการณ์ในชีวิต ความตายและชื่อเสียงเกียรติคุณของบุคคล ภายหลังวายนม้ไปแล้ว แบบอย่างชีวิตประวัตินั้นสะท้อนให้เห็นเค้าโครง (Scheme) ของการสรรเสริญสดุดีบุคคล (Encomium) คือ การพรรณนากำเนิด ลักษณะเนื้อแท้ อุปนิสัยการ กระทำและคุณธรรม ผลสำเร็จในชีวิต การเปรียบเทียบคุณงามความดีกับผู้อื่น แม้เขาจะใช้ ศิลปการใช้ภาษาโน้มน้าวใจผู้อ่าน (Rhetoric) แต่เขาไม่เคยแสดงความเท็จดังที่เป็นลักษณะ ของวาทศิลป์ เขานับถือหลักฐานมาก สิ่งที่เขาเขียนเขาเล่าล้วนเป็นความจริง แม้แต่เรื่องชีวิต ของเขาเอง เขาก็เล่าแต่ความจริง **Parallel Lives** เป็นวรรณคดีอมตะโดยเหตุที่ พลูตาร์คเป็น อัจฉริยะบุคคลมีพรสวรรค์ในการเล่าและเต็มใจที่จะ “สดับตรับฟัง” (Listen) หลักฐาน เขาชำนาญ ยิ่งในการเลือกรายละเอียดเพื่อเล่าสาธยายความ

ในบั้นปลายชีวิต พลูตาร์คประพันธ์บทสนทนา (Dialogues) เขาให้น้ำหนักแก่การ อธิบาย วิเคราะห์วิจารณ์ ดีความถ้อยคำและข้อความเป็นตอน ๆ ของวรรณกรรม องค์ประกอบ ของบทสนทนาคือ ปรัชญา เรื่องปรัมปราและการมีมิติเป็นละคร (Dramatic dimension) บท สนทนาของเขาอาศัยประเพณีนิยมของเพลโตและประเพณีนิยมแบบกรีกเฮลเลนิสติก ถึงกระนั้น บทสนทนาของพลูตาร์คก็มีลักษณะเนื้อแท้ริเริ่ม (Originality) เป็นของเขาเองด้วย

พลูตาร์คเป็นนักประพันธ์สำคัญที่สุดและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดตั้งแต่สมัยชีวิตเขาต่อ
มาจนถึงสมัยไบแซนไทน์ มีการศึกษาวิเคราะห์ชีวิตและผลงานของพลูตาร์คเป็นประเพณีต่อ
เนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ลูเชียง (Lucianus, Lucian, Lucius) เป็นชาวกรีก มาจากโลกตะวันออกเฮลเลนนิสติก
คือลุ่มแม่น้ำยูเฟรติส (Euphrates) เขามีชีวิตอยู่ในยุคสมัยที่วรรณกรรมประเภทคำคม (Epigram)
จดหมายและคำกล่าวหรือภายิตที่แสดงความสงสารเวทนา (Apophthegm) ล้วนเฟื่องฟูมาก
ลูเชียงไม่ถือความเชื่ออื่นใดอย่างจริงจัง แม้แต่เรื่องชีวิตหลังความตายก็เป็นเรื่องน่าหัวเราะ
เยาะสำหรับเขา เขาเล่าเรื่องชีวิตของเขาโดยวาดภาพให้เห็นเป็นเรื่องสุดเขลาเพียงใดที่จะถือ
เป็นอัตชีวประวัติ

ภาษากรีกเป็นภาษาที่สองของลูเชียง เป็นการเลียนแบบกรีกคลาสสิก (Classical
models) แม้จะงดงามมีเสน่ห์ชวนให้ไหลหลง ทว่าเป็นการสรรค์สร้างจอมปลอม ในการ
ประพันธ์วรรณกรรม ลูเชียงได้ใช้วรรณคดีคลาสสิกที่เป็นที่รู้จักทั่วไป แต่ก็ใช้ในขอบเขต
จำกัดมาก เขาช่างคิดมากในการใช้แนวเรื่อง (Motif) ซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่า

ความริเริ่มของลูเชียงปรากฏในบทสนทนาขนาดเล็กมาก (Miniature dialogue) เขา
ประพันธ์บทสนทนาประเภทนี้ได้ล้าเลิศยิ่ง บทสนทนาขนาดเล็กมุ่งหมายปริมาณผู้อ่าน ส่วน
ใหญ่บทสนทนายาวยืดหาคณอ่านจบยาก บทสนทนาขนาดเล็กเกี่ยวกับการใช้ศิลปการ
ใช้ภาษาเป็นเบื้องต้นในการเล่าเรื่องเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยและในการพรรณนา บทสนทนาขนาด
เล็กมากนี้ยังเกี่ยวเนื่องกับเกมเบื้องต้นของการถอดความให้อ่านเข้าใจง่าย (Game of paraphrase)
บทสนทนาขนาดเล็กจึงมีเสน่ห์มาก

ลูเชียงได้แต่งบทสนทนาเพื่อความบันเทิงเรีงรมย์ ส่วนมากเป็นบทสนทนาที่ขยาย
ขนาดของกลวิธีของบทสนทนาขนาดเล็ก วรรณกรรม Pure Stories ได้แสดงจินตนาการบรรเจิด
ของผู้เขียน เขาได้ผสมผสานการเสียดสีล้อเลียนให้กลมกลืนกับเรื่องเหลือเชื่อจากความคิดฝัน
ฟุ้งซ่าน (Fantasy) กลวิธีนี้เป็นที่ยอมรับหลงใหลกันมากสำหรับเด็กที่มีการศึกษาทุกยุคทุกสมัย

อริสติเดส (Aelius Aristides) เขามีชีวิตอยู่ในใกล้สมัยของลูเชียง อริสติเดสคือโซฟิสต์
แบบฉบับของสมัยราชวงศ์อังกโตนิเนส เขาร่ำรวย ท่องเที่ยวไปทั่วและเอาใจตนเองเป็นใหญ่
(Egocentric) บทสวดดี (Encomium) จักรวรรดิสมัยอังกโตนิเนสที่แสดงในฤดูร้อน ใน ค.ศ. 144

สรรเสริญยินยอมความสำเร็จของจักรวรรดิ เป็นการสดุดีของข้าแผ่นดินผู้เต็มตื่นสำนึกในคุณความดีของราชวงศ์อังก์ โดนิเนส

อริสติเดสประสบความสำเร็จในการใช้บทเพลงสวดสรรเสริญในการปราศรัยร้อยแก้ว (Prose oratory) เดิมทีมีแต่กวีเท่านั้นที่มีอภิสิทธิ์ใช้บทเพลงสวดในกวีนิพนธ์ บทเพลงของอริสติเดสเรื่อง “to the Aegean Sea” วาดภาพทะเลเกาะแก่งอย่างมีสีสันรุ่มมากอย่างตรงตรงใจ

อริสติเดสได้แต่งอัตชีวประวัติโดยย้ายพระเทพเอสเคลปิอุส (Asclepius) ทรงปกปักคุ้มครองชีวิตเขาและช่วยแนะนำเขาเสมอในการต่าง ๆ อัตชีวประวัติของอริสติเดสใช้ภาษามีชีวิตชีวมมาก แทบจะไม่ถือว่าเป็นร้อยแก้วแบบร้อยแก้วแห่งศิลป์

4. ปลายสมัยจักรวรรดิ : รัชตยุค

ภายหลัง 200 ปีแรกของสมัยจักรวรรดิ ถือว่าเป็นรัชตยุค (Silver Age) ของวรรณคดีโรมัน เป็นยุคสมัยของกวีอัจฉริยะบุคคล 1 ท่าน นักประวัติศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ 1 ท่าน และเป็นยุคของวรรณกรรมร้อยแก้วบันเทิงคดี (Prose fiction) ทั้งนี้ มีข้อควรพิจารณาประการหนึ่งว่าการสร้างสรรค์วรรณคดีในยุคนี้หันไปพึ่งฉายาอำนาจแผ่ไพศาลของความสำเร็จยิ่งใหญ่ทางวรรณคดีของกรีก นักประพันธ์โรมันเผชิญภาวะหนีเสือปะจระเข้ในการประพันธ์ว่า แม้จะใช้แบบกรีก (Greek model) ในการประพันธ์ แต่จะสร้างวรรณกรรมอย่างไรให้มีความริเริ่มเป็นต้นฉบับของตนเอง (Original) และเป็นวรรณกรรมล้ำเลิศกว่าวรรณคดีกรีกคลาสสิก ? มีตัวอย่างวรรณคดีโรมันที่พยายามเช่นนั้นคือ มหากาพย์ Aeneid

ในรัชตยุค บัดนี้มีวรรณกรรมโรมันที่ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีคลาสสิกแล้ว เป็นผลงานอมตะของเวอรัจิล โอรัซและโอวิด ส่วนเป็นผลงานวรรณกรรมหลายประเภทที่มีความสมบูรณ์แบบจนยากที่คนรุ่นต่อมาจะพัฒนาสมบูรณ์ยิ่งกว่านั้นได้ อัจฉริยะบุคคลยากที่จะทัดเทียมบรมกวีรุ่นก่อนได้ จำเป็นต้องสร้างผลงานแนวทางอื่น

4.1 กวีนิพนธ์

เป็นที่ยอมรับกันว่า กวีนิพนธ์ของรัชตยุคไม่ดีเท่าที่ควรเพราะได้รับอิทธิพลจากวาทศิลป์ กวีแห่งยุคแต่งกวีนิพนธ์หลายประเภท

มานิลิอุส (Manilius) ความสามารถพิเศษของมานิลิอุสปรากฏในด้านการแต่งกวีนิพนธ์ให้แต่ละบาทของโคลงมีเสียงก้องกวม และมีสำนวนโวหารเจ็บแสบคมคาย ผลงานสำคัญของมานิลิอุสคือ *Astronomica* เป็นบทกวีคำสอนว่าด้วยโหราศาสตร์ ปัญหาอยู่ที่การนำคณิตศาสตร์เข้าไปในบทร้อยกรอง เป็นความยากยิ่งที่อ่าน่าสนุกสนานสำหรับมานิลิอุส

ซิลิอุส อิตาลิกุส (Silius Italicus, ประมาณ ค.ศ. 26-101) อิตาลิอุสได้ประพันธ์บทกวีละตินคลาสสิก 1 เรื่อง คือ *Punica* ด้วยความพยายามที่จะให้เป็นมหากาพย์ 2 แบบ มีทั้งเนื้อหาส่วนที่เป็นเรื่องปรัมปราเทพนิยาย (Mythological epic) และส่วนที่เป็นประวัติศาสตร์ เนื้อหาส่วนที่มีเนื้อเรื่องปรัมปราเทพนิยายคือบทบาทของเทพเจ้าเข้าเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในลักษณะการต่าง ๆ เนื้อหาส่วนที่เป็นประวัติศาสตร์คือ เหตุการณ์เรื่องฮันนิบาลบุกกรุงโรม

ในรัชชตยุค มีมหากาพย์เรื่องปรัมปราหลายเรื่อง ที่ขึ้นชื่อคือ มหากาพย์ของฟลักกุส (Valerius Flaccus, ถึงแก่กรรมเมื่อประมาณ ค.ศ. 92) เรื่อง *Argonautica* และมหากาพย์ของสตาดิอุส (Stattius, ประมาณ ค.ศ. 45-96) เรื่อง *Thebaid* มหากาพย์ 2 เรื่องนี้ดีกว่ามหากาพย์ *Punica* สตาดิอุสยังฝากฝีมือไว้กับมหากาพย์อีกเรื่องที่ตั้งค่างคือ *Achilleid* และบทกวี "Silvae" อย่างไรก็ตาม มหากาพย์เรื่องปรัมปราที่ไม่มีชีวิตชีวานักได้เริ่มพลิกฟื้นพลังขึ้นมาเมื่อมีผลงานของลูกัน (Lucan)

ลูกัน (Marcus Annaeus Lucanus, ค.ศ. 39-65) กวีท่านนี้เกิดที่สเปน เขาฆ่าตัวตายเมื่อยังอยู่ในวันฉกรรจ์ 26 ปี ตามพระราชโองการในจักรพรรดิเนโร (Nero) ผลงานเด่นของลูกันคือ มหากาพย์ *Pharsalia* ซึ่งเป็นมหากาพย์ที่มีได้เจริญรอยตามจารีตประเพณีมหากาพย์เลยทีเดียว แม้เขาจะประกาศแก่นเรื่องคือ "bella" ("wars") ตามจารีตประเพณี แต่เขาก็พลิกแก่นเรื่องนั้นให้มหากาพย์มีวีรกรรมแต่ไร้ตัวเอกวีรบุรุษ เขาแต่งเรื่องวีรกรรมของซีซาร์โดยถ่ายทอดให้เห็นซีซาร์เป็นคนชั่วตัวโกง (Villain) *Pharsalia* ไม่มีวีรกรรมของตัวเอกประเภทการต่อสู้ตัวต่อตัว (Aristeia) ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบหลักของมหากาพย์มหายุทธ์ (Epic warfare) ลูกันพรรณนาการรบที่ฟาร์ซาเลียว่าเป็นการล้างผลาญชีวิตที่สับสนอลหม่านโดยปราศจากบทบาทเทพเจ้าใช้อำนาจวิเศษเข้าแทรกแซง ลูกันพรรณนาให้เห็นโลกที่ตกอยู่ในวังวนแห่งความพินาศล่มจมโดยบังเอิญ (Chance) ในมหากาพย์ ลูกันกล่าวต่อผู้อ่านคือพลเมืองโรมันด้วยความโศกศัลย์และความคับแค้น

Pharsalia คือบทกวีประวัติศาสตร์และการเมือง ทว่าเป็นมหากาพย์ในฉายาอำนาจแห่งการเสียดสีล้อเลียน (Satire) ด้วยลูกันมิได้แทรกแซงในแก่นเรื่อง หากแต่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้อ่านแบ่งฝ่ายเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ลูกันเข้าข้างเกี่ยวกับตัวละครด้วยตนเอง โดยกล่าวอย่างเจ็บ ๆ แสบ ๆ บ้าง หัวเราะเย้ยหยันตัวละครบ้าง ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนได้ยินเสียงผู้แต่งกระด้างเต็มไปด้วยอารมณ์ร้อนแรง ทั้งเยาะเย้ยทั้งถากถางแตกคั้น

คำคมเจียบ (Epigrams)¹⁶ ถ้อยคำแย้ง (Paradox) และไหวพริบปฏิภาณ (Wit) ปรากฏใน **Pharsalia** ตามประเพณีของรัชชยุคซึ่งนิยมคำคม (Pithy) หรือถ้อยคำแหลมคม (Pointed saying) ลูกันได้สร้างรูปแบบ (Model) มหากาพย์ขึ้นมาใหม่โดยให้ทั้งความขมขื่น เย้ยเยาะแค้น ๆ (Sadonic) ล้อเลียนและเสียดสี (Satire) สิ่งสำคัญที่ลูกันได้สร้างไว้ในมหากาพย์ **Pharsalia** คือ การผสมผสานอารมณ์ความทุกข์ทรมานทางการเมือง (Political passion) เข้ากับความนึกเปรียบเทียบโดยใช้ศิลปการใช้ภาษาโน้มน้าวใจ (Rhetorical conceits)¹⁷ เมื่อพิจารณาโดยทั่ว **Pharsalia** ขาดความหลากหลายของลีลาการประพันธ์ และความหลากหลายของแก่นเรื่อง ลูกันแต่งรวดเร็วและลื่นไหลคล่องมาก ลูกันหลักแหลมในการแสดงอารมณ์รักโลกโกรธหลง (Passion, กิเลส) และการใช้คำคมเจียบ ความสามารถของลูกันมาจากการใช้ศิลปการใช้ภาษา (Rhetoric) ในการแสดงความคิดเห็น เท่า ๆ กับมาจากความผิดพลาดของเขาเอง

¹⁶ Epigram “คำคม คำกล่าวที่สะอึกใจ ชวนคิด เป็นร้อยกรองหรือร้อยแก้วมีขนาดสั้นและคมคาย อาจกล่าวเป็นการเียนยอ การเสียดสีหรือเป็นคำพังเพยก็ได้” ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำ “epigram.” Epigram ยังมีอีกความหมายคือ “บทกวีขนาดสั้นมาก มีคำคมแสดงปฏิภาณไหวพริบหรือมีการหักเหหักมุม” (“a twist in the tail”) ดู Richard Jenkins, “Silver Latin Poetry and the Latin Novel,” in *The Roman World*, p. 362.

¹⁷ Conceit คือ ความนึกเปรียบเทียบ หมายถึง “สิ่งสมมุติจากความนึกฝันที่วิจิตรพิสดาร การเปรียบเทียบอย่างแบบยล หรือถ้อยคำที่มีไหวพริบปฏิภาณ ข้อสังเกตหรือคำกล่าวที่ฉลาดเฉลียวในทางวรรณกรรม ศัพท์นี้หมายถึงภาพพจน์ที่สร้างความเปรียบเทียบที่เด่นชัด” ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำ “conceit.”

4.2 บทกวีคำคม (Epigram) และวรรณกรรมเสียดสี (Satire)

บิดาแห่งบทกวีคำคมคือ มาร์เตียลิส (Marcus Valerius Martialis, ประมาณ ค.ศ. 40-101) บทกวีส่วนใหญ่ของเขาค่อนข้างจะหยาบโลน เขามุ่งหมายให้ผู้อ่านผ่อนคลายสบายใจเมื่ออ่านบทกวีของเขา

นอกจากบทกวีคำคมแล้ว รัชชยุคยังมีวรรณกรรมเสียดสี (Satire) ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ผสมผสานร้อยแก้วเข้ากับบทร้อยกรอง นักเสียดสี (Satirist) โดดเด่นคือ แปรซิอุส (Persius) และยูเวนาล (Juvenal)

แปรซิอุส (Aulus Persius Flaccus, ค.ศ. 34-62) เขาแต่งวรรณกรรมเสียดสี 6 เรื่อง เขาผสมผสานลีลาการประพันธ์ที่ใช้การอ้างถึงนอกเรื่อง (Allusion) เข้ากับศีลธรรมที่ถูกต้องบิดเบือนให้ดูตลกขบขัน วรรณกรรมของเขาจึงอ่านให้เข้าใจได้ยาก

ยูเวนาล (Decimus Junius Juvenalis, ประมาณ ค.ศ. 55/60- ค.ศ. 127 หรือภายหลังปีนั้น) ชีวิตของเขายังมีความลับดำมืด ยากที่จะสืบค้น เท่าที่ปรากฏจากผลงานก็คือ ยูเวนาล “ถลกหนัง” ความประพฤตินของมนุษย์อย่างกราดเกรี้ยวรุนแรง มิใช่เพราะประพฤตินชั่วช้า หากแต่เพราะเป็นคนเลวทรามหยาบซ้าสามานย์น่ารังเกียจยิ่ง วรรณกรรมของเขาสะท้อนให้เห็นว่าเขาเป็นนักสังเกตสังคม โดยสังเกตอย่างแน่วแน่เที่ยงตรงพร้อมทั้งจินตนาการไปด้วย วรรณกรรมของเขาแสดงให้เห็นการหล่อหลอมความเป็นเลิศของศิลปการใช้ภาษาเข้ากับ ความกราดเกรี้ยวรุนแรงของคำคมเฉียบแหลม ยูเวนาลจึงได้ชื่อว่าเป็นกวีผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งรัชชยุค

ศิลปการใช้ภาษาโน้มน้าวจูงใจ (Rhetoric) ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งยวดสำหรับกวีนิพนธ์ยิ่งใหญ่ ดังเช่นที่ปรากฏมาแล้วในมหากาพย์ Aeneid ยูเวนาลเหมือนลูเครติอุสมากที่สุดในการผสมผสานความเฉียบแหลมคมแบบเสียดสีเข้ากับลีลาและวิธีการประพันธ์สง่างาม (Grand manner) วรรณกรรมของยูเวนาลปรากฏตัวตนของยูเวนาลน้อยมาก เป็นการพิจารณาตีประเพณีของวรรณกรรมเสียดสีแบบโบราณ ยูเวนาลยังรวมความไม่มีตัวบุคคลเข้ากับระดับแตกต่างกันของเสียงสระ รายละเอียดมากมายของลีลาการประพันธ์และการอ้างนอกเรื่อง (Allusion) ได้แสดงให้เห็นว่า บรมกวีเวอร์จิลมีอิทธิพลยิ่งต่อยูเวนาล โดยเฉพาะการที่ยูเวนาลใช้อิทธิพลเวอร์จิลในการชี้ให้เห็นความแตกต่างเป็นตรงกันข้าม (Contrast) อย่าง

แฝงนัย (Irony) ระหว่างโลกจินตนาการของกวีนิพนธ์ที่แสดงวีรกรรมและชนบทกับความ เป็นจริงน่าเกลียดแห่งยุค

ยูเวนาลชอบแต่งวรรณกรรมเสียดสีให้มีบทโต้แย้ง แสดงตัวอย่างมากมาย ตามกลวิธีที่เขาหยิบยืมมาจากบรรดาผู้นิยมท่องการพูดการปราศรัยหรือบทกวีด้วยสายตาและท่าทาง เพื่อโน้มน้าวใจลึกซึ้ง (Declaimers) ยูเวนาลแสดงตัวอย่างมากมายในการแสดงประวัติศาสตร์ ตำนานเทพนิยายและชีวิตชาวโรมันเมื่อแสดงให้เห็นว่าล้วนไร้แก่นสาร แนวทางการโจมตีแบบยูเวนาลคือ การสารคดีสิ่งต่าง ๆ เทียบตรงตามความเป็นจริง ไม่ยินยอมให้ถูกหลงตาลงใจ ไปกับความคิดและนามธรรม เห็นอย่างไร แสดงไปอย่างนั้นตามที่เป็นจริง ไร้อารมณ์ใด ๆ เขาเป็นนักสังเกตเยี่ยมยอดมาก เขาเล่ารายละเอียดอย่างมีชีวิตชีวา โดยเจือปนด้วยความคิดฝัน เพื่อเป็นจินตนิมิต (Fantasy) และการคิดแปลงพลิกพื้นสิ่งไร้ชีวิตให้กลับมีชีวิตขึ้นมา ยูเวนาลคือกวีผู้ค้นพบแก่นเรื่อง พื้นอารมณ์ (Tone) และบรรยากาศของวรรณกรรมที่สนองตอบภาวะ การณ์ทางสังคมและทางวรรณกรรมแห่งยุคของเขา เสียงของบทร้อยกรองเป็นเสียงที่น่า สะพรึงกลัวทัดเทียมเข้ากับสำนวนโวหารที่น่าขนลุกพอ ๆ กัน กลมกลืนไปกับเสียงกระซิบ ลาง ๆ ของผู้เล่าเสมือนเสียงปลายมิด โคนบางเฉียบกรีดผิวเนื้อ

ผู้มั่งเสียงหัวลึกลับขมขื่นของยูเวนาลและแก่นเรื่องแคบ ๆ สอดคล้องไม่คิดเพี้ยนเข้ากับ ความมั่งคั่งของศิลปการเขียนโน้มน้าว (Rhetoric) แบบยูเวนาล ผู้มั่งเสียงแบบนั้นและ แก่นเรื่องแบบนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งที่ทำให้ศิลปการใช้ภาษาแบบยูเวนาลมั่งคั่ง ยิ่ง ลีลาการประพันธ์ของเขาแน่นเข้มขัน แกร่งกล้าเยี่ยงบุรุษชาวยุโรป แสดงออกด้วยความรู้สึก ร้อนแรงโน้มน้าวใจให้คล้อยตาม วรรณกรรมละตินของเขาคือวรรณกรรมเสียดสีในความหมาย ยุคใหม่ ยูเวนาลได้รับการยกย่องว่าเป็นนักเสียดสีขึ้นชื่ออย่างยิ่งในด้านที่เขามีพลังจินตนาการ ในการประพันธ์กวีนิพนธ์ (Poetic imagination)

4.3 นวนิยาย

แม้ว่าวรรณกรรมรังเกียจนวนิยาย ไม่ควรค่าที่จะใช้สติปัญญาล้ำเลิศในการแต่งนวนิยาย แต่ในรัชชายุค นวนิยายเริ่มส่งประกายวาว มีชีวิตชีวาขึ้นมาด้วยผลงานของเปโตรนีอุส (Petronius)

เปโตรนีอุส (Gaius Petronius, มักเรียกว่า Petronius Arbiter, ถึงแก่กรรมเมื่อ ค.ศ. 66) เขาเป็นนักเสียดสี (Satirist) เขาต้องฆ่าตัวตายตามพระราชโองการในจักรพรรดิเนโร ผลงานที่ตกทอดมาให้ศึกษาคือ *Satyrica* เข้าใจกันว่าเป็นตอนสำคัญที่รู้จักกันคือ “Trimalchio’s dinner party” *Satyrica* เป็นฉบับที่สูญหายเกือบหมด ได้แต่สันนิษฐานกันว่า *Satyrica* เป็นประเภทมหากาพย์ขบขันล้อเลียน (Burlesque epic)¹⁸ ผู้อ่านได้เห็นโลกที่ขบขันเป็นพิเศษสุด โดยผ่านเอ็นโกปิอุส (Encopius) ผู้เป็นตัวเอก *Satyrica* เป็นวรรณกรรมที่มีเสน่ห์น่าหลงใหล เพราะ *Satyrica* รวมชีวิตอันต่ำต้อยให้เข้ากับปฏิภาณในการประพันธ์และการเสียดสีสังคม ภาพที่ปรากฏออกมาให้ความรู้สึกเย็นชาไร้ความผูกพันใด ๆ *Satyrica* แสดงความช่างคิดช่างแต่งที่อัจฉริยะพันลึก พลิกคำอุปโลกณ์ (Metaphor)¹⁹ ให้กลับกลายเป็นจริง เหตุเกิดหลายครั้ง โดยถูกนำไปเปรียบเทียบกับบรรดาฉากต่าง ๆ จากการแสดงท่าทางแทนคำพูด (Mime) *Satyrica* มีบางสิ่งบางอย่างเข้าข่ายเป็นคุณสมบัติของละครใบ้ (Pantomime) แสดงท่าทางและการกระทำโดยไม่พูด

อานูลิอุส (Lucius Apuleius, เกิดเมื่อประมาณ ค.ศ. 123) อานูลิอุสเกิดที่มณฑลแอฟริกา เขาเป็นนักเสียดสี วรรณกรรมที่ขึ้นชื่อคือ *Metamorphoses* (The Golden Ass) เนื้อเรื่องมีพื้นฐานมาจากเรื่องของกรีกเรื่อง *Lucius* หรือ *The Ass* ที่เข้าใจกันว่าลูเซียสเป็นผู้แต่ง อานูลิอุสได้ขยายและดัดแปลงแบบ (Model) *Metamorphoses* ประกอบด้วยการผจญภัยเสเพล ยิงของตัวเอก (Picaresque adventures) เนื้อเรื่องใหญ่คือเรื่องเทพคิวปิด (Cupid) กับไซเก (Psyche)

¹⁸ “burlesque เรื่องขบขันล้อเลียน วรรณกรรมที่มีศิลปะก่อให้เกิดความขบขัน โดยนำเอาทัศนคติ ลีลา หรือเนื้อเรื่องมาทำให้ขบขัน โดยขยายเนื้อเรื่องให้เกินความพอดีจนกลายเป็นเรื่องที่น่าหัวเราะ หรืออาจล้อวรรณกรรมเก่า ทำให้รู้สึกพินิจไปจากเดิม” ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำนาจ “burlesque.”

¹⁹ “metaphor อุปโลกณ์ ภาพพจน์ ที่นำเอาสิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่ง หรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกันมาเปรียบเทียบกัน โดยเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยตรง เช่น “เขาเป็นสิงห์ทะเลทราย” หรือ “เธอเป็นแก้วตาและดวงใจของพ่อแม่” [เป็นต้น]” ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำนาจ “metaphor.”

ครอบคลุมเนื้อหาประมาณ 1/5 ของทั้งเรื่อง ตัวเอกปรากฏในร่างสัตว์ เรื่องดำเนินไปโดยมีเรื่องอื่น ๆ (Tales) คั่น **Metamorphoses** จึงมีบรรยากาศและลีลาการประพันธ์แบบเรื่องเล่า (Narratives) ส่งเสริมให้ผู้อ่านรื่นเริง มีอารมณ์ร่วมไปกับตัวเอกในการผจญภัย

Metamorphoses ผสมผสานเพศ (Sex) เข้ากับอำนาจวิเศษ สุขนาฏกรรมผสมกับความน่ากลัวน่าสยของขวัญ (Horror) การแต่งเรื่องโรแมนซ์ (Romance) อย่างสวยงามตราตรึงใจกับความไม่สุภาพหยาบช้ำ เขาผสมผสานทั้งหมดเข้าด้วยกัน และใช้ลีลาส่วนตนที่มีลักษณะประหลาดเป็นเครื่องเชื่อมความหลากหลายดังกล่าว เขาเล่าเรื่องต่าง ๆ ตามสบายผิดจารีตประเพณีวรรณศิลป์ มักทิ้งเรื่องให้จบค้าง ๆ ไว้ทั่วไปหมด ลีลาการเขียนก็นิยมใช้ถ้อยคำวิเศษเป็นชุด ๆ อย่างหลวม ๆ บางครั้ง ถ้อยคำถิ่น ๆ ก็ตกอยู่ในวังวนของแบบอย่างของบทร้อยกรองที่มีการสัมผัส อาปุเลียสรวมความนิยมในจริตนิยม (Mannerism)²⁰ เข้ากับลักษณะการหุหร่าฮิระเสรี (Panache) การผสมผสานนี้เองทำให้วรรณกรรมของเขารวมกันเป็นหนึ่ง

กลางศตวรรษที่ 2 ได้ผลิตกวีแบบอาปุเลียสออกมา เขาเป็นกวีที่เต็มไปด้วยพลังแข็งเกร่งทางจิต ทางกายและจินตนาการ

5. บทสรุป

แม้วรรณคดีโรมันจะได้ชื่อว่าเจริญรอยตามวรรณคดีกรีกคลาสสิก แต่วรรณคดีโรมันก็มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นตัวของตัวเองอย่างมาก บรมกวีโรมันแสดงความสามารถพิเศษในการประพันธ์ไม่น้อยกว่าบรมกวีของกรีซ วรรณคดีโรมันมีหลายเรื่องที่ถือได้ว่าเป็นวรรณคดีคลาสสิกของโลกตะวันตก วรรณคดีทุกยุคสมัยของโลกตะวันตกย่อมตกอยู่ภายใต้ฉายาอำนาจแห่งวรรณคดีโรมันมิได้น้อยไปกว่าตกอยู่ภายใต้ฉายาอำนาจแห่งวรรณคดีกรีกคลาสสิก

²⁰ “mannerism จริตนิยม ลีลาการเขียนที่ใช้ภาษาหุหร่าแพรวพราว รูปประโยคแปลก ๆ ใช้ภาพพจน์ที่สรรหาเลือกเฟ้นมาเป็นพิเศษตามลักษณะของยุคสมัยที่นิยมการประดับประดามากมาย” ดู พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, ภายใต้อำนาจ “mannerism.”

สถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมโรมันค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามพรมแดนของนคร โรมที่แผ่ขยายไปสู่การเป็นจักรวรรดิ นครโรมเป็นนครแรก que แสดงความเปลี่ยนแปลงอย่างโดดเด่นมากตั้งแต่รัชกาลของจักรวรรดิเอากุสตุส รัชสมัยของพระองค์เป็นยุคสมัยแห่งความนิยมรูปแบบสถาปัตยกรรมใหญ่โตมโหฬารและนิยมสร้างสรรค์ศิลปกรรม ความนิยมสกุลช่างตามโบราณประเพณีได้ผสมผสานเข้ากับความคิดใหม่ที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงกลับขาเป็นรูปแบบความคิดปฏิวัติศิลปกรรม

เมื่ออ็อกเตเวียสได้รับชัยชนะเหนือศัตรูทางการเมือง ณ อักติอุม (Actium) เมื่อ 31 ปีก.ศ. เขาได้สร้างนครโรมและบรรดานครใหม่ให้สวยงาม เขาได้วางแผนการก่อสร้างครั้งใหญ่ที่ไม่เคยมีมาก่อน อาคารส่วนใหญ่ที่สร้างขึ้นได้แก่ สถานมหรสพที่มีที่นั่งอัมฟิเธียต (Amphitheatre) โรงละคร สถานอาบน้ำสาธารณะ ฟอรัม สร้างและบูรณะเทวาลัยเกือบ 82 แห่งภายใน 1 ปี อาคารราชการที่ขึ้นชื่อมากคือ อาคารศาลสถิตยุติธรรม (Basilica) ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมโดยเฉพาะ

สันติสุขแห่งกรุงโรม (Pax Romana) ได้ทำให้โครงการวางแผนก่อสร้างของนครโรมเป็นโครงการในระยะยาวที่รวมกันประสานกันเป็นหนึ่ง เอากุสตุสต้องการให้การก่อสร้างขนาดใหญ่โตแสดงความหมายทางการเมืองเหมือนที่ซีซาร์ได้เคยให้มีการก่อสร้างขึ้น ณ ใจกลางของนครโรมมาแล้ว กล่าวคือ การก่อสร้างใหญ่โตเป็นสื่อโฆษณาชวนเชื่อ แสดงพลังภาพ เดชานุภาพและความมั่งคั่งของจักรวรรดิ เป็นผลงานยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิ บรรดาสถาปนิก ศิลปิน จิตรกรและประติมากรหลังไหลเข้าสู่พระราชสำนัก เพื่อบริการครั้งสำคัญ พระราชสำนักอุปถัมภ์ค้ำจุนศิลปกรรมและการก่อสร้าง และกำหนดให้ส่วนกลางควบคุมเงินทุนของรัฐเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปกรรมและการก่อสร้าง

การก่อสร้างขนาดใหญ่ได้ทำให้รูปโฉมของนครโรมเปลี่ยนแปลง ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น การก่อสร้างกระตุ้นให้มีความต้องการสินค้าและบริการมาก เป็นการเร่งกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ ผู้คนมีงานทำกันถ้วนทั่วทุกคน

1. สถาปัตยกรรมในรัชสมัยจักรพรรดิเอากุสตุส

ในสมัยเอากุสตุส มีการริเริ่มใช้วัสดุก่อสร้างใหม่หลายประเภท ชาวโรมันแสวงหาความแปลกใหม่และสิ่งแปลกใหม่ มีการทดลองผลิตอิฐเผาไฟ ใช้เป็นวัสดุตกแต่งปิดผิวคอนกรีตและตกแต่งผนัง งานผลิตอิฐเผาไฟเจริญมากเมื่อชาวโรมันริเริ่มการสร้างหลังคาทรงโดม วัสดุก่อสร้างประเภทอื่นที่สำคัญคือ หินอ่อน ในสมัยซีซาร์ ชาวโรมันนิยมใช้หินอ่อนเปลือย โคมหน้าของนครโรมจากอาคารสถานที่ที่สร้างด้วยอิฐโคลนมาเป็นนครแห่งหินอ่อน การใช้หินอ่อนจึงมีผลสำคัญทันทีต่อสถาปัตยกรรมโรมันมาก

หินอ่อนส่วนใหญ่มาจากลูนา (Luna) ในอิตาลีภาคเหนือ หินอ่อนลูนามีสีขาวด้าน ๆ (Dead-white) บ้าง ใสเหมือนแก้วผลึกบ้าง หรือหินอ่อนสะอาดแยกเป็นส่วน ๆ ออกจากกัน (Cleaning-breaking) บ้าง นอกจากนั้น ชาวโรมันยังซื้อหินอ่อนหลากสีจากนอกคือ จากแอฟริกา เอเชียน้อยและกรีซ การใช้วัสดุหินอ่อนต้องอาศัยความริเริ่มอย่างอัจฉริยะของช่างฝีมือกรีก ชาวโรมันนิยมตกแต่งเสาและทางเท้าด้วยหินอ่อนหลากสี ผนังส่วนใหญ่ก็ปูหินอ่อน สारพัดสีสรรพ์ เป็นการเชื่อชวนให้ได้ประทับใจไปกับความสวยงามสง่ามีรสนิยมยิ่ง และความโก้หรูหราทันสมัย ทุกหนแห่งคารายไปด้วยสีสรรพ์เจิดจ้า

อย่างไรก็ตาม ชาวโรมันยังคงรักษาประเพณีการก่อสร้างที่ใช้วัสดุพื้น ๆ คือ หินปูนจากติวาลี (Travertine) หินภูเขาไฟและใช้ปูนแต่ง (Stucco) คือปูนขาวผสมทรายและหินอ่อน ผงปูนเป็นวัสดุตกแต่งผิวผนังและตกแต่งบ้าน อีกทั้งยังนิยมใช้อิฐโคลน (Mud-bricks) และหินสี่เหลี่ยมจัตุรัสบางตัดแต่ง (Ashlars) เพื่อตกแต่งปิดผนัง

งานก่อสร้างขนาดใหญ่ใช้ความเชี่ยวชาญทางวิชาการวิศวกรรม โดยเฉพาะวิศวกรรมธาราศาสตร์ (Hydraulic engineering, วิชาว่าด้วยกำลังและความเคลื่อนไหวของน้ำและของเหลว) ในการก่อสร้างอาคารสาธารณะ สพานและถนน แรงงานหลักของการก่อสร้างคือ ทาส เป็นแรงงานถูก ตามมณฑล แรงงานสำคัญคือ บรรดาทหารตงงานของกองพล ลีเจียน

ในสมัยเก่าแก่โบราณ สถาปัตยกรรมโรมันเจริญรอยตามรูปแบบสถาปัตยกรรมกรีกที่มีความเรียบง่าย ชาวโรมันได้เลือกรับแก่นเรื่อง (Theme) สถาปัตยกรรมกรีกที่มีพร้อมให้ใช้อยู่แล้ว โดยชาวโรมันเพียงแต่ใช้อัจฉริยภาพทางวิศวกรรมแบบโรมันในการก่อสร้างให้มีอาคารขนาดใหญ่กว่าแบบกรีก รูปแบบสถาปัตยกรรมโรมันค่อย ๆ พัฒนาเป็นรูปแบบโรมันแท้จริง

ในสมัยของเอากุสตุส คือ การให้ความสำคัญแก่ขนาดของอาคารให้ใหญ่โตมโหฬารเท่าที่เรียบง่าย สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็นให้เกิดความรู้สึกตื่นตาตื่นใจ

อาคารสถานที่สาธารณะทั้งหลายที่มีขนาดใหญ่โต คงทนถาวรและสวยสง่างาม (Monuments)²¹ ล้วนมีรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาคารบางแห่งเป็นอาคารที่มีรูปแบบใหม่คือ มีรูปทรงเห็นรอบตัวอาคาร (Free-standing) โดยเฉพาะกรีซสถาน หน้ามุข (Portico)²² ประดับแล้วล้วนไปด้วยเสาหิน อาคารเทวาลัยก็มีแกนตามแนวยาวและตามแนวนอน

สถาปัตยกรรมโรมันมีความหลากหลายโดดเด่นมากในการเพิ่มหลังคาคอนกรีตทรงโดมให้แก่อาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชาวโรมันได้ริเริ่มดัดแปลงหลังคาทรงโดมให้มีหลายแบบ ที่นิยมมากที่สุดคือ หลังคาโดมที่มีลักษณะเป็นโค้งกู่หาไขว้ (Vaulted domes) และหลังคาทรงโดมครึ่งซีก (Hemispherical domes) นวัตกรรมแบบหลังคาได้ปฏิวัติรูปร่าง (Shape) ของอาคาร โดยเฉพาะหลังคาโดมครึ่งซีกซึ่งจะมีบทบาทในอีก 150 ปีต่อมาในการปฏิวัติสถาปัตยกรรมโรมัน

ชาวโรมันได้พัฒนาการก่อสร้างช่องโค้ง (Arches) ให้มีลักษณะสลับซับซ้อนและวิจิตรพิศดารมาก ช่องโค้งที่กว้างมากได้ทำให้ชาวโรมันสามารถสร้างอาคารขนาดใหญ่โตมโหฬารกว่าอาคารกรีก เพราะช่องโค้งกว้างย่อมสามารถรับน้ำหนักโครงสร้างของอาคารได้เต็มที่ ความริเริ่มในการพัฒนาช่องโค้งเช่นนี้ถือเป็นความสามารถเยี่ยมยอดยิ่งของชาวโรมันอย่างไรชนชาติใดร่วมสมัยจะเทียบทันได้เลย

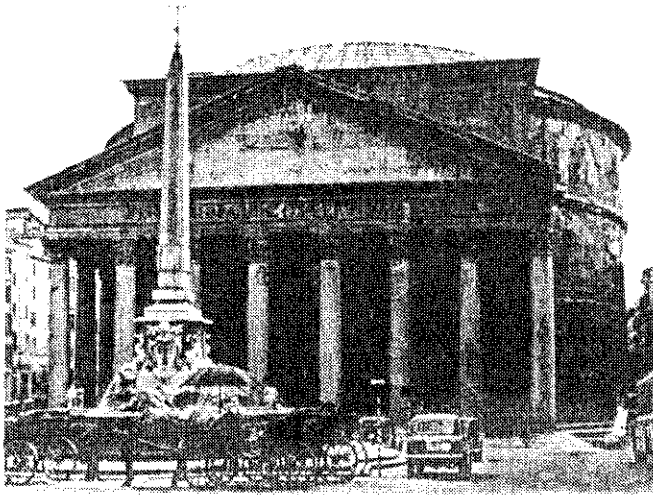
²¹ Monuments “ในทางสถาปัตยกรรม หมายถึงอาคารที่ให้ความรู้สึกว่าการและสง่างาม แม้ว่าในบางกรณีจะมีขนาดไม่ใหญ่โตก็ตาม” ดู พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย, ราชบัณฑิตยสถาน, 2530, ภายใต้อำนาจ “monumental.”

²² Portico คือ ประตูหน้าบ้านมีหลังคาคลุมและมีเสามากมายรองรับ มักตั้งอยู่ตรงทางเข้าบ้าน หรือตั้งขวางด้านหน้าของตัวอาคาร ; ระเบียงหรือทางเดินแบบมีเสาเรียงรายสองข้างทาง ที่เรียกว่านางจรัล (Colonnade) ดู Webster’s, s.v. “portico.” ในทางสถาปัตยกรรมไทยโบราณ Portico ใช้เรียกแบบพระวิหารทิศ เชื่อมต่อกับระเบียงรอบพระอุโบสถ และใช้เรียกขยายว่า Comer portico คือ พระวิหารคด ตั้งบนมุมกำแพงรอบพระอุโบสถ

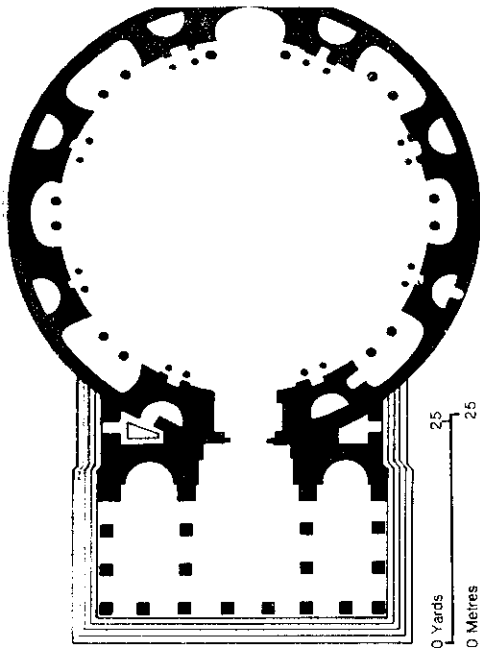
รูปแบบสถาปัตยกรรมโรมันได้พัฒนาอย่างริเริ่มสร้างสรรค์มากในสมัยเอากุสตุดังปรากฏรูปแบบของเสา ทับหลัง (Architrave) ส่วนที่อยู่ใต้ชายคา (Frieze, แผ่นยาวบนผนังมีลวดลายแกะสลัก) รูปแบบหลังคาทรงโดมหลากหลายแบบ ผนังลดต่ำหรือชั้นเหนือบัวคอร์นิช (Cornice, บัวส่วนบนสุดของทับหลัง มักทำยื่นออกมา) ผนังหรือชั้นเหนือขึ้นไป (Attic) นี้มีคำจารึก อาคารสถานที่สำคัญคือชื่อสมัยเอากุสตุด ได้แก่

1. พระเทวาลัยแห่งทวยเทพ (The Pantheon) คือตัวแทนของสถาปัตยกรรมสมัยเอากุสตุดที่มีขนาดใหญ่โตแข็งแรง ถาวรและสง่างาม แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบเอากุสตุดที่ได้สร้างคุณูปการอย่างยิ่งใหญ่แก่สถาปัตยกรรมโรมันตั้งแต่สมัยเอากุสตุด ตัวอาคารภายนอกมีครบลักษณะตามธรรมเนียม คือ มีด้านหน้าอาคาร (Façade) พร้อมหน้ามุขทางเข้าอาคารและหน้าจั่ว (Gable) ทางเข้าสู่อาคารมีหลังคาคลุม (Porch) เป็นทางต่อกันกับตัวห้องประธานที่ประดิษฐานเทวรูป ห้องประธานมีรูปวงกลม คุณูปการของสถาปัตยกรรมสมัยเอากุสตุดปรากฏในตัวพระเทวาลัยแห่งทวยเทพ คือ การมีเสาหินอ่อนหลากสีโดยคัดสรรอย่างควบคุมยิ่ง การปูพื้นและผนังด้วยหินอ่อน หินอ่อนเป็นวัสดุตกแต่งสั่งซื้อจากทวีปแอฟริกาและเอเชียย่อย ผนังคอนกรีตหนาที่บ 20 ฟุตประดับตกแต่งด้วยอิฐ ตัวอาคารมีช่องโค้งหลายแบบให้ทัศนวิสัยไม่มีเบื่อหน่าย อีกทั้งมีช่องทางคดเคี้ยววกวน ซอกเล็กซอกน้อย มิให้ได้พักสายตาเลย หลังคาโดมก็หนัก 5,000 ตัน คอนกรีตที่ใช้ก็ล้วนคัดเลือกอย่างพิถีพิถัน จัดระเบียบสีจากอ่อนไปสู่สีเข้ม จากหินบาซอลต์ (Basalt) ซึ่งเป็นหินภูเขาไฟเนื้อละเอียด ไปจนถึงหินภูเขาไฟที่จัดพื้นผิวให้เรียบ (Pumie) พระเทวาลัยแห่งทวยเทพนี้ยังโดดเด่นเป็นสง่าตั้งแต่ 27 ปี ก.ค.ศ. จนถึงปัจจุบัน ไม่แพ้สถาน The Colosseum ซึ่งเป็นศูนย์การกีฬาและศูนย์กลางแห่งพิธีทั้งหลาย สถาน The Colosseum คือชัยชนะของสถาปัตยกรรมโรมันแบบนิยมสร้างอาคารขนาดใหญ่ คงทนถาวรและงามสง่า (Monumental architecture)

2. ฟอรัม เมื่อ 2 ปี ก.ค.ศ. เอากุสตุดโปรดให้สร้างฟอรัมแห่งเอากุสตุด (Forum of Augustus) ความคิดหลักและการวางแผนการสร้างเป็นแบบโรมัน แผนการก่อสร้างใช้หินอ่อนลูนา (Luna Marble) สร้างเทวาลัยแบบอิตาลีแท่นฐานสูงตระหง่าน (A lofty podium) ตัวอาคารเทวาลัยตั้งกลางสถานที่โล่งแจ้ง ขนาบข้างด้วยทางเข้ามีหลังคาคลุม (Porticos) เอากุสตุดสร้างฟอรัม เพื่อจัดแสดงความยิ่งใหญ่ของเอากุสตุดเองผู้บากบั่นนำชาวโรมันไปสู่

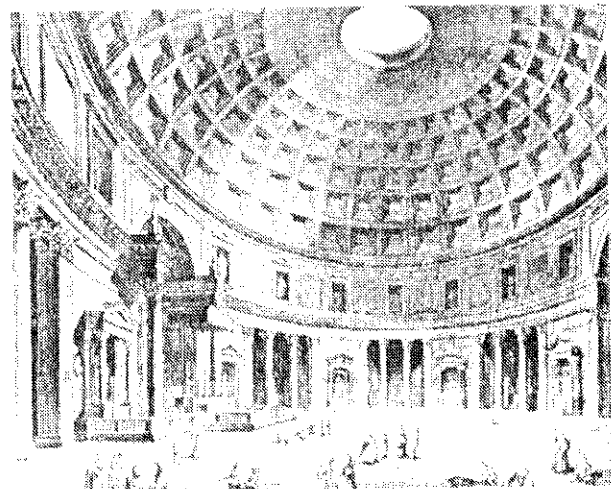

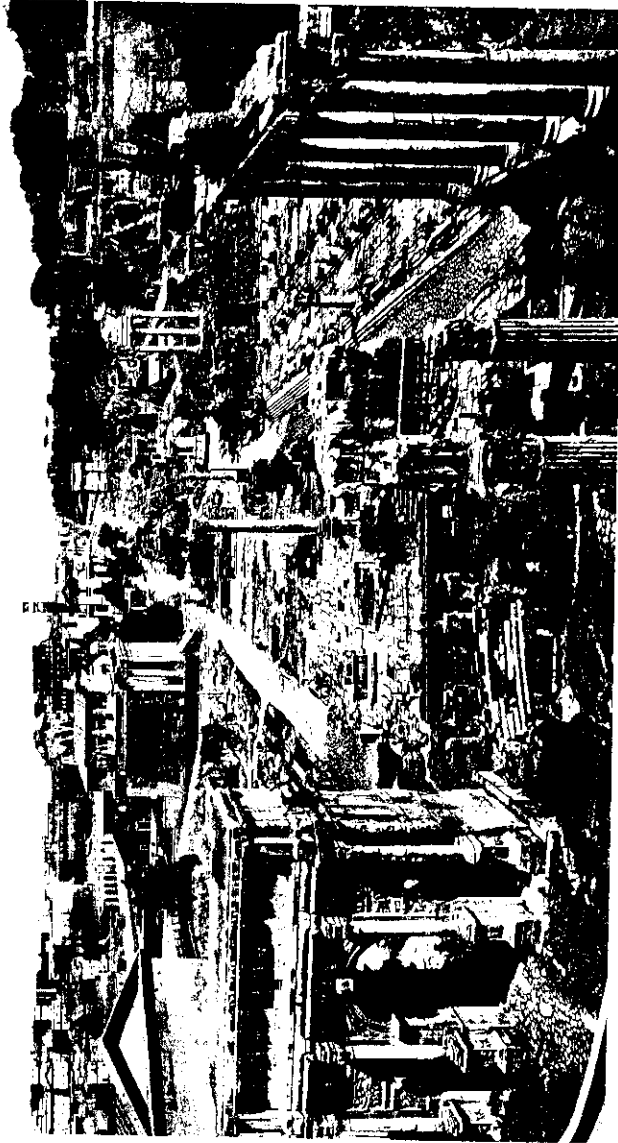
เทวาลัยทวยเทพ
 (The Pantheon)
 อาคารแข็งแรงที่สุด
 ในบรรดาเทวาลัยโรมัน

แผนผัง เทวาลัยทวยเทพ
 อาคารทรงกลมมีมุขหน้า

ภาพพิมพ์ลายแกะ ภายในเทวาลัย

ฟอรัมโบราณ โรม จูเลียส ซีซาร์และเอากุสตุสกำหนดแผน ฟอรัมเปลี่ยนไปตามกาลสมัย

ความยิ่งใหญ่ เป็นกุสลโบายอันแยบยลที่จะใช้ฟอรัมและศิลปกรรมเป็นสื่อโฆษณาชวนเชื่อ สถาบันกษัตริย์และเฉลิมฉลองพระเกียรติจักรพรรดิเอากุสตุส ฟอรัมแห่งเอากุสตุสมีลักษณะกรีกเฮลเลนีสติกที่มีต้นแบบมาจากคาบสมุทรอิตาลี (Attica) ดังปรากฏรูปแบบหัวเสาโครินเทียน (Corinthian capital) หัวเสาแบบเสากิ่ง (Pilaster capital) ที่มีรูปลักษณะเป็นสิงสาราสัตว์ตามมุมอาคารประดับด้วยรูปประติมาเทพเจ้ารูปม้ามีปีก (Pegasus) เหนือทางเดินที่มีเสาเรียงรายสองข้าง (Colonnade) มีเสาหินเรียงรายเป็นรูปประติมาหญิง (Caryatids) แต่งกายแบบห่มคลุม

3. แท่นบูชาแห่งสันติภาพเอากุสตุส (Altar of Augustan Peace หรือ Ara Pacis Augustae) ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ 9 ปี ก.ค.ศ. เป็นแท่นที่บูชาตั้งบนพื้นที่สูงเป็นขั้นบันได แวดล้อมด้วยกำแพงสูงตระหง่าน มีทางเข้าอยู่ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก แท่นบูชานี้คือตัวอย่างการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกรีกและโรมัน

อาคารสถานที่ขนาดใหญ่โตสง่างามของฟอรัมแห่งเอากุสตุสและแท่นบูชาแห่งสันติภาพเอากุสตุส คือตัวอย่างการที่ความเชี่ยวชาญและจารีตประเพณีศิลปะแบบกรีก รวมเข้ากับรสนิยมและความต้องการของชาวโรมัน

4. โรงมหรสพ โรงละครแห่งปอมเปย์และมาร์เซลุส (The Theatre of Pompey, Marcellus) ที่ซีซาร์ได้ริเริ่มสร้างก็เสร็จสมบูรณ์ระหว่างประมาณ 13 ปี - 11 ปี ก.ค.ศ. มีที่นั่งยกขึ้นมาบนโครงสร้างย่อยคอนกรีต ด้านหน้าภายนอกของโรงละครมีอาร์เคด (Arcade, ถิ่นบน) มีร้านค้าตามทางเดินที่มีหลังคาโค้ง อาร์เคดนี้มีช้อนกันหลายชั้น

5. อาคารบาซิลิกา (Basilica) เดิมทีเดียว บาซิลิกา ใช้เรียกพระราชวัง สร้างเป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีส่วนของอาคารจากประตูทางเข้าไปถึงแท่นบูชา (Nave) ไปจดมุขหลัง ตัวอาคารมีระเบียงทางเดินกระหนาบข้าง (คูภาพประกอบ) อาคารแบบนี้เดิมเป็นสถานที่ว่าความคดีและเป็นศาลากลาง หรือเพื่ออเนกประสงค์ ต่อมา คริสตจักรใช้อาคารศาลนี้เป็นโบสถ์วิหาร ตั้งแต่นั้นมา ชาวคริสต์เป็นผู้ริเริ่มสนใจเนื้อที่ภายในของตัวอาคารมาก

6. ประตูลีลา (Triumphal arches) ประตูลีลาได้ประกาศความยิ่งใหญ่ทรงพลานุภาพของชาวโรมันและประกาศเฉลิมฉลองชัยชนะเหนือดินแดนนั้น ๆ ทุกหนแห่งที่ชาวโรมันพิชิต

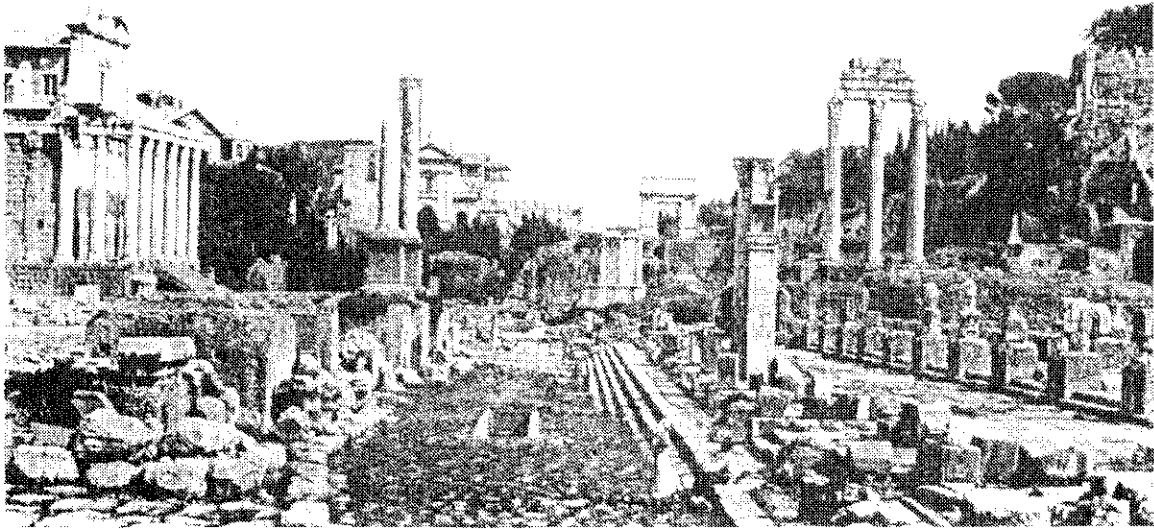
ต้องมีประตูดุ้ย ประตูดุ้ยได้แสดงพัฒนาการอย่างสร้างสรรค์ยิ่งของสถาปัตยกรรมแบบเอากุสตุส ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบเสา ทับหลัง หรือบัว

7. **คฤหาสน์ในชนบท (Villa)** วิลลาเป็นคฤหาสน์ของชนชั้นสูงสร้างในชนบท คิวคฤหาสน์ตั้งแวดล้อมลานตรงกลาง รูปแบบสถาปัตยกรรมเรียบ ๆ ไม่มีลักษณะสลัประดับซ้อนแตกต่างจากรูปแบบสถาปัตยกรรมเทวาลัย

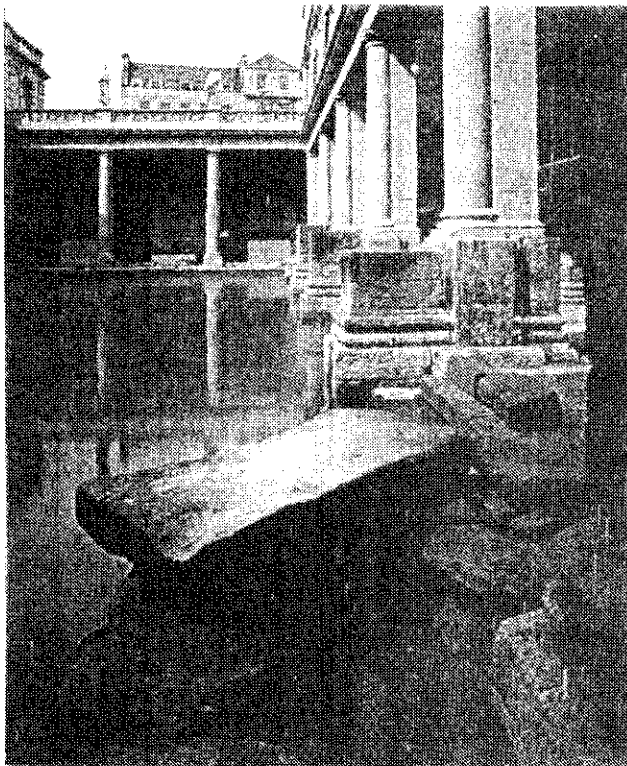
สถาปัตยกรรมโรมันยังโดดเด่นอีกด้านหนึ่งคือ การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคสาธารณูปการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถนน ทางหลวงแผ่นดิน สะพานและสะพานส่งน้ำ ระบบถนนและทางหลวงเป็นเครือข่าย ระบบการขนส่งคมนาคมหลักเชื่อมนครโรมเข้ากับจักรวรรดิ ถนนและทางหลวงแข็งแรง ทนทานต่อฤดูกาลมากแม้จนถึงปัจจุบัน ชาวโรมันสร้างถนนและทางหลวงด้วยวิธีการอัดพื้นแน่นก่อนวางแผ่นหิน โยกรวดชั้นที่สองและวางแผ่นหินชั้นที่สาม ชาวโรมันออกแบบถนนให้โค้งลาดลงด้านข้างเพื่อระบายน้ำลงคูข้างทาง ทางหลวงแผ่นดินชั้นชื่อคือ ทางหลวงแอปเปียน (Appian Way) จากนครหลวงโรมถึงแซมไนต์ (Samnite) ทางหลวงฟลัมเนีย (Flammia) เป็นทางหลวงในภาคเหนือ และทางหลวงเอ็กนาเตียง (Egnatian) จากบรินดิซึ (Brindisi) ผ่านกรีซไปสู่นครบีแซนเทียม (Byzantium) ทางหลวงทั้งสามสายเป็นทางหลวงข้ามเทือกเขาแอลป์ส (Alps) ส่วนทางหลวงโดมิเทียง (Domitian) เป็นทางหลวงจากลุ่มแม่น้ำโรน (Rhône Valley) ไปสู่สเปน

สิ่งก่อสร้างที่ชาวโรมันได้สร้างที่นครหลวงโรมก็ดี และตามดินแดนของจักรพรรดิก็ดี ล้วนดำเนินไปตามแบบแผนสถาปัตยกรรมของนครโรม ชาวโรมันได้เนรมิตเมืองและนครด้วยความเชี่ยวชาญอย่างอัจฉริยะยิ่งทั้งในด้านสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม สถาปัตยกรรมโรมันเองจึงมิได้ถูกนับเนื่องให้แตกต่างหากออกจากวิศวกรรม ความสำเร็จยิ่งใหญ่ทรงคุณภาพยิ่งยอมทำให้ผู้ที่ได้ชื่นชมบังเกิดความประทับใจนับพันพันที สถาปัตยกรรมได้ทำให้ชาวโรมันเชื่อมั่นว่า ชาวโรมันมีสถาปัตยกรรมที่เลิศกว่าสถาปัตยกรรมกรีกต้นแบบ อย่างไรก็ตาม บรรดาอาคารก็หนีไม่พ้นลักษณะหยาบกระด้างและความเป็นวัตถุนิยมอันปรากฏเด่นชัดในอารยธรรมโรมัน

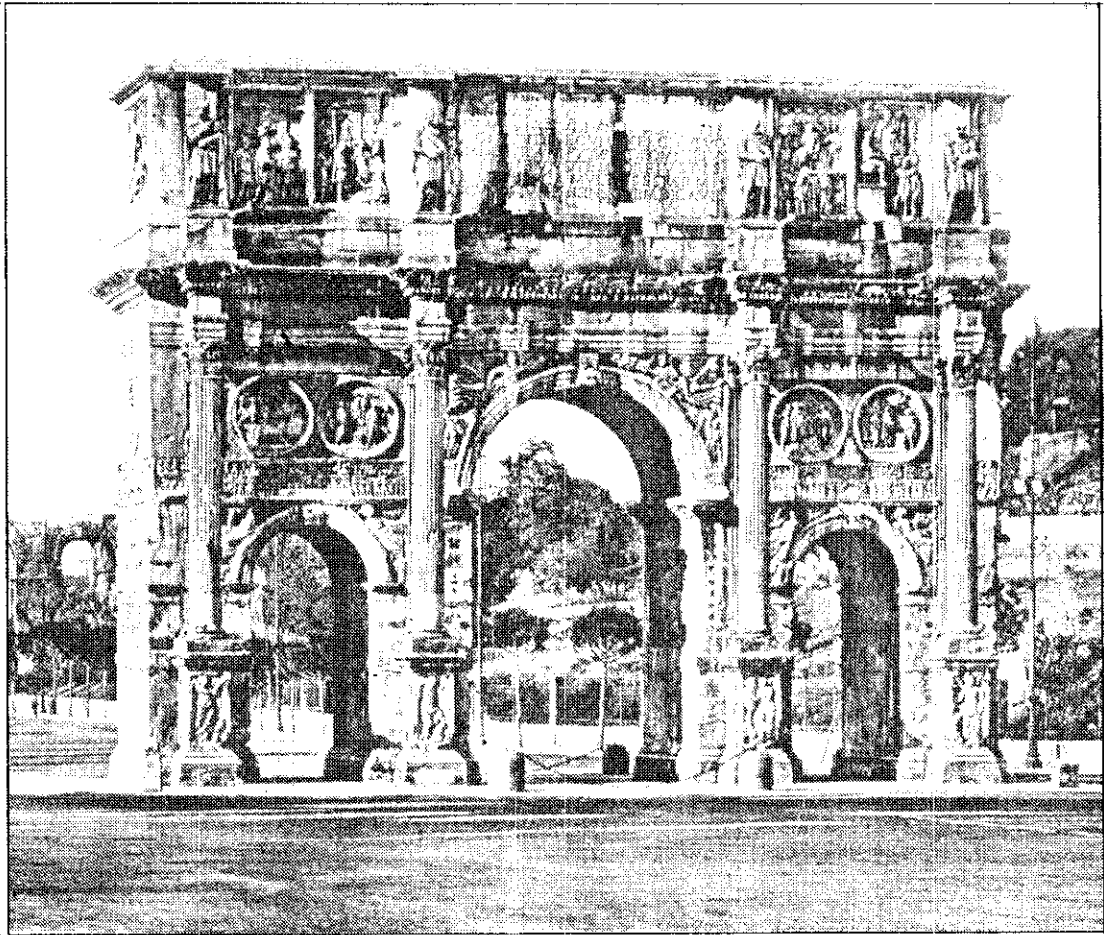
บรรดาอาคารสาธารณะและคฤหาสน์ วังและเทวาลัย ล้วนได้รับการตกแต่งทั้งภายในและภายนอกอาคาร ในสมัยแรกเริ่มมีแต่การตกแต่งผนัง ต่อมา มีการตกแต่งเต็มขนาดเต็ม

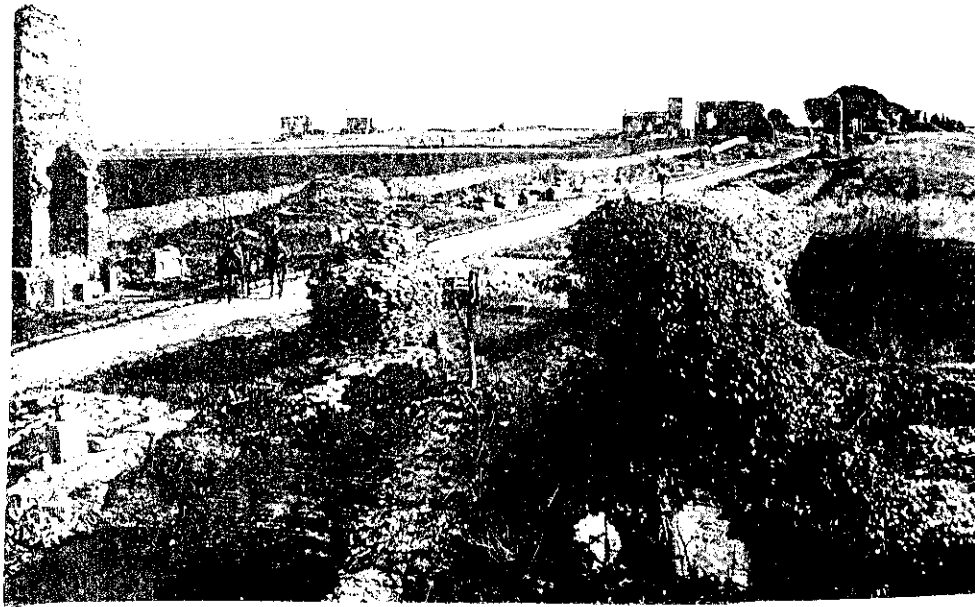
ฟอรัมใหม่และศูนย์การค้า: สิ่งมหัศจรรย์แห่งหนึ่งของนครโรม
จักรพรรดิเทรเจียนโปรดให้เนรมิตขึ้น

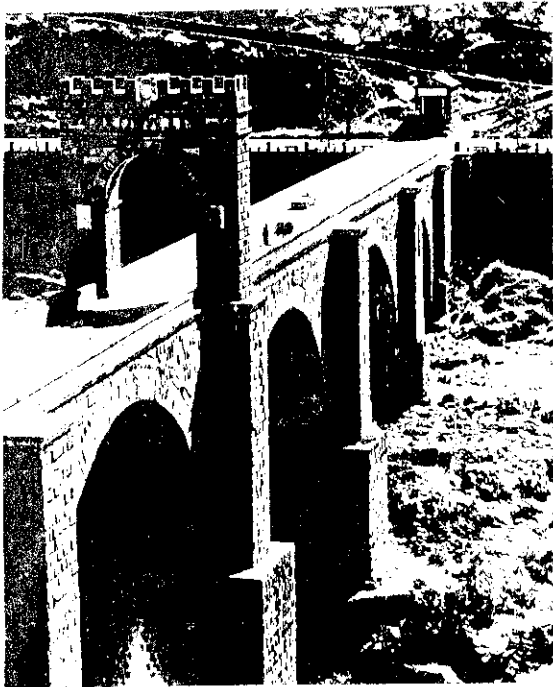
สถานอาบน้ำที่เมืองบัทธ
(Bath, อังกฤษ)
สร้างสมัยโรมเรืองอำนาจ
แม้อยู่ไกลลิบจากกรุงโรม
ก็ยังคงอยู่ในกระแสอารยธรรม
โรมัน

ประตูชัยคอนสแตนติน

ทางหลวงแอปเปียน (The Appian Way) “ราชินีแห่งถนน”
เชื่อมนคร โรมกับอิตาลีภาคใต้ ถนนยังดีมาก

ตัวอย่างวิศวกรรมโรมัน
สะพานอัลกันตรา (Alcantra)
ในสเปน
เป็นสะพานหินแกรนิต
ยาว 192 เมตร

ที่และให้ความสำคัญแก่แสง จนกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรม ตามโบราณประเพณีแล้ว การตกแต่งที่สำคัญคือ ประติมากรรมแบบเล่าเรื่อง (Narrative sculpture) ศิลปะรูปนูน (Relief) และจิตรกรรม

1.1 จิตรกรรม

ชาวโรมันนิยมสร้างงานจิตรกรรมขึ้นเพื่อตกแต่งผนัง จิตรกรรมฝาผนังมีขนาดใหญ่ ยิ่งใหญ่สวยงามตามแบบกรีก จิตรกรรมมีปรากฏในงานปูนปั้นและตามผนังใต้ชายคาอาคาร (Frieze) ตรงกลางของพื้นหรือชั้น (Floors) ของห้องสำคัญนิยมตั้งศิลปวัตถุและจัดตั้งแผงภาพเขียน (Panels) ที่สวยงามมากตามเจริตประเพณีเฮลเลนิสติก นวัตกรรมหลากหลายล้วนมาจากธรรมเนียมและความต้องการของลูกค้า และมาจากการพิจารณาขนาดของพื้นที่จัดแสดง การตกแต่งผนังต้องขึ้นอยู่กับกรอบงานทางสถาปัตยกรรมและแนวความคิดคำนึงถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา (Vistas) ความคิดคำนึงเช่นนั้นย่อมทำให้เกิดระวางหรือเนื้อที่ (Space) ที่เป็นภาพมายาขึ้น กล่าวคือ เมื่อมองสรรพสิ่งสถาปัตยกรรมตามลำดับ สรรพสิ่งดูเหมือนลอยห่างไกลออกไปจากผู้ดู

การตกแต่งผนังมีลิลลาพิศดารมาก เพราะได้รับอิทธิพลจากจิตรกรรมฉากเวทีละครแบบเฮลเลนิสติก ดังเห็นได้จากประตูกลาง (Central doors) หน้าจั่ว (Gable) ของตัวอาคาร ตึกโดงทรงกลม (Circular pavillion) และหน้าากของตัวละคร เค้าโครงของผนังมักตกแต่งด้วยภาพวาดเรื่องราวปรัมปราเทพนิยายทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เป็นการจำลองจิตรกรรมเทพนิยายจากจิตรกรรมฝาผนังชั้นครูคือ กรีกคลาสสิกและกรีกเฮลเลนิสติก การตกแต่งผนังมีแม่บท (Molif) ที่ชาวโรมันได้สร้างสรรค์ขึ้นเป็นต้นแบบ (Originality) กล่าวคือ มีการกำหนดเค้าโครงความคิดที่จะกำหนดท่วงทีลีลาและความเคลื่อนไหวของบรรดาองค์ประกอบอันหลากหลายยิ่ง การตกแต่งผนังแสดงความคิดใหม่คือ การตกแต่งบ้านของเอกชน

การตกแต่งผนังยังมีองค์ประกอบอีกประเภทหนึ่งที่ยังสืบมิได้ว่ามาจากไหนแน่ คือ จิตรกรรมภาพทิวทัศน์ชวนฝัน (Dreamy landscapes) เป็นจิตรกรรมแวดล้อมเสาหรือจิตรกรรมแวดล้อมทวารลัย ภาพทิวทัศน์ชวนฝันที่ริเริ่มมีขึ้นนั้นมีแนวความคิดของการจัดฉากให้มีคนเลี้ยงแกะ มีสัตว์เลี้ยงประเภทสุนัขและฝูงสัตว์ ภาพทิวทัศน์ที่ขึ้นชื่อคือ ภาพทิวทัศน์สวน

แสดงภาพชีวิตประจำวันของผู้คน ผลงานเขียนยอดสมัยเฮกุสตุสคือ ภาพ **Garden of Livia** ถ่ายทอดสวนของวิลลาที่ปริมาปอร์ต (Primaporto) ภาพนั้นแสดงสวนสวรรค์ชั้นฟ้า ไม่มีคน มีแต่มวลดอกไม้บานสะพรั่ง ทั้งนี้ มีข้อควรพิจารณาว่า จิตรกรรมภาพทิวทัศน์เป็นอัจฉริยภาพ ความคิดริเริ่มเป็นต้นแบบของสมัยเฮกุสตุส หรือได้รับอิทธิพลกรีกเฮลเลนนิสติก ?

ลีลาจิตรกรรมโรมันสมัยเฮกุสตุสเป็นลีลาใหม่สะท้อนถึงความนิยมยึดลักษณะหรือแบบอย่างจากขบวนการศิลปะ หรือจากงานศิลปะของศิลปินอื่นมาผสมผสานกัน โดยไม่ยึดหลักการใดโดยเฉพาะ นี่คือการคตินิยมสรผสมผสาน (Eclecticism) ของศิลปะเฮกุสตุสโดยรวม

เมื่อผนังมีจิตรกรรมแล้ว การใช้โมเสก (Mosaic) ก็ต้องใช้สีสรรพที่พอประมาณ ไม่อ่อนหรือไม่เข้มจนเกินไป เพื่อมิให้เกิดการประชันสีสรรพที่มีอยู่แล้วและแข่งขันกับรายละเอียดของการตกแต่งบนผนัง โมเสกโรมันแสดงความริเริ่มเป็นต้นแบบแล้วในสมัยเฮกุสตุส คือ มีการพัฒนาเทคนิคการผลิตโมเสกดำและขาว (Black-and-white)

บ้านโรมันทั่วไปจนถึงสมัย ค.ศ. 100 ล้วนมีผนังตกแต่งแนวเดียวคือ ลอกเลียนแบบผนังตกแต่งด้วยหินอ่อนเป็นตอน ๆ (Marbled blocks) บางแห่งผนังตกแต่งด้วยการทาสีอย่างเรียบง่าย บางแห่งก็ประดับด้วยปูนแต่ง (Stucco)

1.2 ประติมากรรม

งานประติมากรรมเป็นที่ต้องการมาก เพื่อใช้ตกแต่งทั้งภายในและภายนอกของอาคาร ตกแต่งนคร ตกแต่งบ้านในนครและเมือง บ้านในชนบท ตกแต่งฟอรัม สวน กรีกาสถานและสถานอาบน้ำสาธารณะ ศิลปะประติมากรรมและสถาปัตยกรรมเป็นพื้นฐานเสมือนฉากและมีทัศนียภาพแนวตั้ง (Vertical perspective) มาช้านานแล้ว ประติมากรรมโรมันก็ลอกเลียนศิลปะสาขาอื่นย่อมได้รับอิทธิพลกรีกและอิทธิพลกรีกสำนักอัทติกใหม่ (Neo-Attic school) งานประติมากรรมแต่ไหนแต่ไรมาจึงดูจืดชืด ซ้ำซาก น่าเบื่อหน่าย ลอกเลียนจากผลงานเขียนยอดของยุคคลาสสิกและกรีกเฮลเลนนิสติก

อย่างไรก็ตาม งานประติมากรรมเป็นสิ่งโฆษณาชวนเชื่อเพื่อการเมือง งานประติมากรรมหลักคือ อาคารสำคัญที่มีงานประติมากรรม (Sculptural monuments) และก่อสร้างรูปประติมากรรมล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง ประติมากรรมประเภทรูปนูน

(Relief) เคยมีความเข้มงวด ยึดมั่นกฎเกณฑ์และความพอประมาณ ต่อมา ก็มีความสำคัญมาก เพื่อบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ประติมากรรมประเภทรูปนูนอิงประวัติศาสตร์ (Historical relief sculpture) มีมานานแล้วตั้งแต่ปลายสมัยสาธารณรัฐ แต่เป็นที่นิยมมากในสมัยจักรวรรดิ รูปนูนอิงประวัติศาสตร์ ถ่ายทอดเหตุการณ์และสื่อความหมายทางการเมือง โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Allegorical paraphrase) ดังเช่น แท่นบูชาแห่งสันติภาพเอากุสตุส (Altar of Augustus Peace) ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสวดอิเลียมพระเกียรติเอากุสตุส พระบรมวงศานุวงศ์ และสวดอิเลียมของบรรดานักปกครองและวงศ์ตระกูล แก่นเรื่องของประติมากรรมฝาผนัง คือ การเฉลิมพระเกียรติเอากุสตุสผู้ทรงนำความหวังมาสู่ชาวโรมัน และเป็นพระผู้สร้างผู้กู้กรุงโรมให้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ แท่นบูชานั้นแสดงผนังหินอ่อน ถ่ายทอดกระบวนการพยุหยาตรา และพระราชพิธีบวงสรวงสังเวทเวทคามเมื่อ 13 ปี ก.ค.ศ. เพื่อระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณเป็นต้นพื้นที่เอากุสตุสได้เสด็จนิวัติพระนครหลังจากการเสด็จเยือนมณฑล ผนังแสดงเรื่องราวเทพนิยายกระหนาบสองข้างของทางเข้าแท่นบูชาทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก การแกะสลักแสดงสกุลช่างกรีกเฮลเลนนิสติก แท่นบูชาแห่งสันติภาพเอากุสตุสเป็นอนุสรณ์สถานประติมากรรมขนาดใหญ่ภายใต้อิทธิพลกรีกเอเธนส์ อนุสรณ์สถานนี้ได้ประมวลอัจฉริยภาพของชาวโรมันในการยืมสิ่งที่ดีเลิศของกรีซมาอย่างอิสระ ทว่าหล่อหลอมสิ่งที่ดีนั้นและคัดแปลงจนกลายเป็นแบบเฉพาะของตนเองคือ แบบโรมัน

ภาษาที่ใช้ในวิทยาการรูปเคารพ (Iconographical languages) ซึ่งเป็นภาษาที่คิดสร้างขึ้นเพื่อสวดอิเลียมพระเกียรติเอากุสตุส คือกับดักของลัทธิพิธีของรัฐในการสร้างเอากุสตุสให้เป็นเทพ รูปประติมาเอากุสตุสได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ประทับใจในพระปรีชาสามารถอันแน่วแน่เด็ดขาดในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำจักรวรรดิ ผู้สร้างรูปประติมาคือ ประติมากรกรีก ทั้งทั้งจักรวรรดิมีพระรูปเหมือนของเอากุสตุส เป็นการผสมผสานความนิยมในความจริงเข้ากับอุดมคติของรัฐบุรุษ

เมื่อใช้หินอ่อนแต่งพื้นผิวผนัง หินอ่อนแข็งแรงทนทานมาก พื้นผิวที่เป็นหินก็ดูสวยดีขึ้นเมื่อมีการทาสีและใช้ปูนแต่ง งานประติมากรรมล้วนถูกทาสีไว้อย่างสดใส

วัสดุตกแต่งอาคารที่นับว่ามีค่ามากเพราะเป็นสิ่งแปลกใหม่ คือ วัสดุตกแต่งจากอียิปต์ เมื่อ 30 ปี ก.ค.ศ. จักรวรรดิโรมันได้ผนวกอียิปต์ ชาวโรมันนิยมสรรพสิ่งอียิปต์มากอยู่ระยะ

Ara Pacis แท่นที่บูชาแห่งสันติภาพ (Altar of Peace)

สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองเอากุสตุสฟื้นฟูสันติภาพ
พระแม่ธรณี (Mother of Earth) กับบรรดาพระโอรส
วีวและเกะคือสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์จากสันติสุข
โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร

หนึ่ง วัสดุตกแต่งที่มาจากอียิปต์ได้แก่ รูปตัวสฟิงซ์ (Sphinxes) รูปนกช้อน (Ibises) วัตถุมงคลที่ใช้ในพิธีบูชา พระรูปพระเทพีไอซิส (Isis) ลายสลักเป็นรูปหรือใบไม้ (Vignettes) แบบฉากของกลุ่มแม่น้ำไนล์

แบบแผนการตกแต่งของพระราชวังสมัยเฮอกลุสตุสมีลักษณะสลัษับช้อนวิจิตรพิสดาร มีรายละเอียดมากตามจินตนาการฝันเฟื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การออกแบบพรรณพฤกษา การออกแบบสื่อความหมายที่เป็นนามธรรมมาก ปรากฏอยู่ทั่วไปเป็นฉาก ๆ อย่างน่าชมยิ่ง (Figured tableaux) องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมกลายเป็นเรื่องไร้สาระและไม่จริงแท้ ดังเช่น พระราชวังในชนบทที่มีการตกแต่งประดับประดาด้วยภาพปูนเปียก (Frescoes) อย่างสวยงามสง่าทว่าไม่วิจิตรพิสดาร เป็นการปฏิวัติรสนิยมทางศิลป การปฏิวัตินั้นสำเร็จงดงามก็โดยฝีมือช่างาณูยั้งของจิตรกรแห่งพระราชสำนัก

ชีวิตส่วนพระองค์ของเฮอกลุสตุส เป็นชีวิตในพระราชวังที่มีได้หรูหราหนัก มีการตกแต่งน้อยมาก รสนิยมแห่งยุคคือ ความนิยมในสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบเป็นแก่นสารจริงแท้ เน้นย้ำภาพบนผนังขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยเรื่องปรัมปราเทพนิยาย เป็นจิตรกรรมเต็มฝาผนัง เป็นห้อง ๆ เป็นตอน ๆ

ศิลปและสถาปัตยกรรมสมัยเฮอกลุสตุสเจริญก้าวหน้ามากส่วนใหญ่ในนครหลวงโรม แม้จนถึงสมัยจักรพรรดิเฮเดรียน (Hadrian) ศิลปก็ยังมีลักษณะเฉพาะไม่อิงตามลักษณะใด และยังคงอยู่ในครรลองแคบ ๆ ตามวิถีมณฑล กรุงโรมเป็นพลังโดดเด่นเพียงพลังเดียวที่สร้างรูปร่างศิลปและสถาปัตยกรรมของมณฑลจนถึงสมัยเฮเดรียน พลังการก่อสร้างได้แผ่ไพศาลไปทั่วทั้งจักรวรรดิ โดยเฉพาะในภาคตะวันตก โดยยึดถือพิมพ์เขียวนครแบบโรมหรือแบบจากแห่งอื่น ๆ ในคาบสมุทรอิตาลี ชาวโรมันได้วางแผนเมืองโดยถือเป็นศิลปประเภทหนึ่ง และได้วางรากฐานความชำนาญการในการบริหารมณฑล

ในจักรวรรดิภาคตะวันตก รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบเฮอกลุสตุสปรากฏอยู่ทั่วไป ชาวโรมันสร้างเมืองมากมายในยูโกสลาเวียปัจจุบัน ดินแดนกอล คาบสมุทรไอบีเรียและแอฟริกาเหนือใกล้ชายฝั่งทะเล ชาวโรมันได้ประทับรอยที่แน่นอนตราตรึงไว้บนแผนที่ยุโรปตะวันตก สิ่งก่อสร้างโรมันใหญ่โตยังคงเด่นตระหง่านอยู่ในปัจจุบัน ที่ยิ่งใหญ่มากที่สุด สะพานการ์ด์ (Pont du Gard, ปลายศตวรรษที่ 1 ก.ค.ศ.) ซึ่งเป็นสะพานวางท่อส่งน้ำใกล้เมืองนิมส์ (Nimes)

สะพานนี้แสดงโครงสร้างกลมกลืนที่ทั้งสวยงามและใช้ประโยชน์ได้ดียิ่ง ในจักรวรรดิภาคตะวันออกที่มีกระบวนการพัฒนาเมืองอย่างมั่นคงแล้วนั้น สถาปัตยกรรมแบบเฮกสตุลมิได้ทรงพลังก่อเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างโดดเด่นนัก

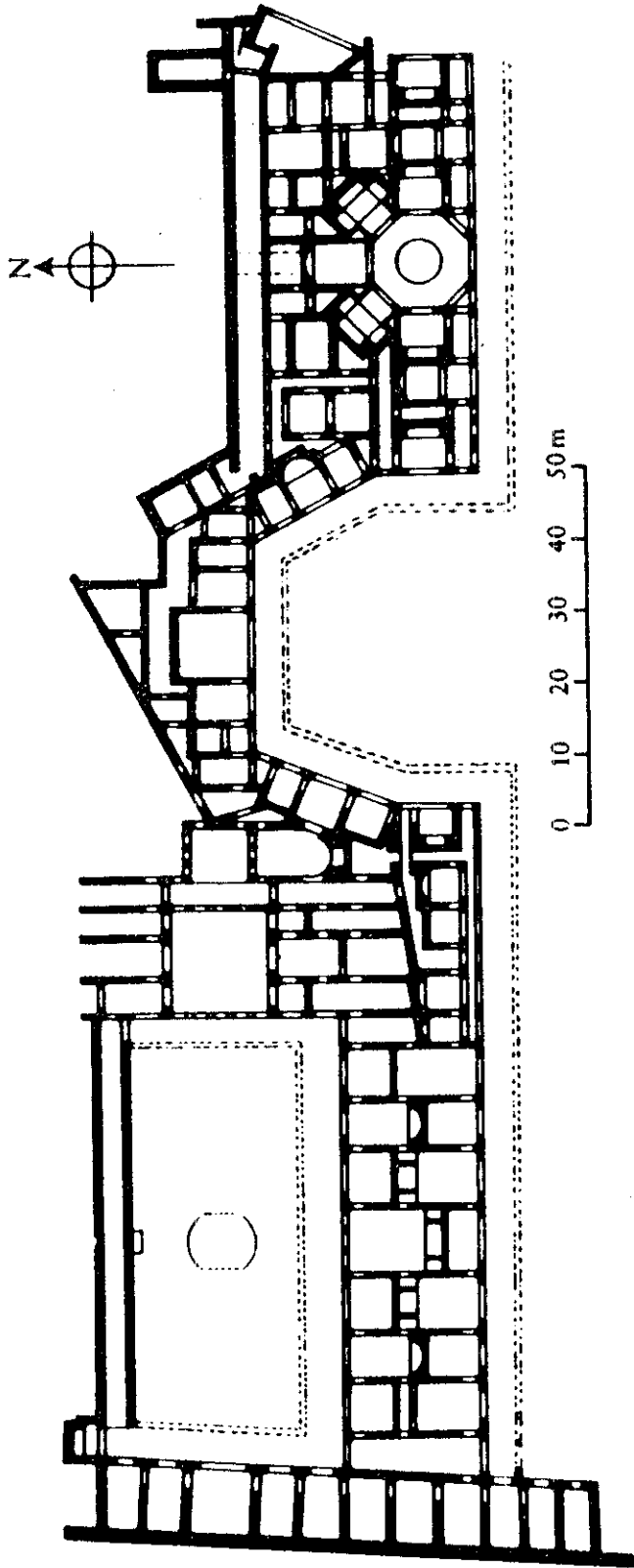
2. สถาปัตยกรรมในสมัยราชวงศ์ยูลีโอ-เคลาเดียน

(Julio-Claudian, ค.ศ. 14-68)

ในสมัยยูลีโอ-เคลาเดียน สถาปัตยกรรมเริ่มใช้วัสดุก่อสร้างที่คงทนถาวรกว่าเดิม ไฟไหม้กรุงโรมใน ค.ศ. 64 คือจุดเริ่มต้นของการใช้อิฐตกแต่งผนังคอนกรีต (Brick-faced concrete) เพื่อให้มีความแข็งแรง เบาทะทนไฟ งานอิฐกลายเป็นวัสดุหลักในการตกแต่งผิวในอิตาลีภาคกลางตลอดยุคโบราณ

ในสมัยยูลีโอ-เคลาเดียน การวางแผนสถาปัตยกรรมไม่เหมือนเดิม รูปทรงห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าไม่เป็นที่นิยมแล้ว เริ่มนิยมห้องรูปทรงแปดเหลี่ยม มีหลังคาคอนกรีตทรงโดม ต่อมาในรัชสมัยจักรพรรดิเนโร (Nero, ค.ศ. 54-68) ชาวโรมันนิยมหลังคาโดมสารพัดรูปทรง ผสมปนเปื้อนอาทิ หลังคาโดมครึ่งซีก ทรงโดมโค้งงูหา (Vaulted shapes) ทรงโค้งงูหาไขว้ (Cross-vaults) เป็นต้น อาคารจึงมีรูปลักษณ์ภายนอกน่าเกลียด รูปแบบสถาปัตยกรรมเช่นนั้น มีตัวอย่างให้ศึกษาคือ พระราชวังทองของจักรพรรดิเนโร (Golden House of Nero) ที่ยังมีปรากฏในปัจจุบัน สถาปนิกได้พลิกแพลงใช้รูปทรงอาคารหลายรูปทรง คือ รูปทรงกลม รูปไข่ปลายแหลมมากกว่าอีกปลายหนึ่ง (Ovoid) รูปทรงครึ่งวงกลมยื่นออกมาจากตัวอาคาร (Apsid shapes) โดยยังมีอาคารรูปทรงเดิมสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้วย หลังคาคอนกรีตทรงโดมของห้องแปดเหลี่ยมเป็นหลังคาโดมแห่งเดียวในกรุงโรมที่ยังเหลือรอดมา

ใน ค.ศ. 64 กรุงโรมตกอยู่ในทะเลเพลิง เปิดโอกาสให้มีการสร้างเขตที่อยู่ใหม่ให้คนจน เดิมเขตคนจนเป็นบริเวณชาวเหยียด มีแต่บ้านเรือนให้เช่า เขตใหม่มีอาคารชุด (Apartments) หลายชั้น มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เน้นการใช้ประโยชน์เป็นสำคัญ (Functional Architecture)

พระราชมณเฑียรทองของจักรพรรดิเนโร (Golden House ก.ศ. 64-8)
 วิทยาลัยบูรพคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 เพชรนิลจินดา โครงสร้างแสดงการทดลองรูปทรงใหม่ ปริมาตรใหม่ใน
 แผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า สิ่งใหม่คือ การมีระวางสามเหลี่ยมซ้ำๆ ระหว่าง
 กลุ่มหลักๆ ของห้องทั้งหลาย

การตกแต่งภายใน

สถาปัตยกรรมโรมันไม่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ภายนอก ชาวโรมันนิยมให้แสงและเนื้อที่ภายในแสดงบทบาทเป็นปฏิริยาต่อกันภายใน ทั้งความโล่งว่างเปล่า (Void) และความแข็งแรงมั่นคงเป็นปึกแผ่น (Solid) มีความสำคัญทัดเทียมกัน สถาปัตยกรรมสมัยเนโรมีการวางแผนออกแบบภายในอย่างมีความหลากหลายมาก นี่เป็นสิ่งใหม่ที่เป็นไปได้มาก่อนในอดีต

1. งานโมเสก การตกแต่งภายในแสดงความหรูหราและความฟุ้งเฟ้ออย่างมาก มีการใช้โมเสกปิดเพดานหลังคาโค้งคูหาสูงลิบ โมเสกมีสารพัดสี ใช้ปิดผนัง ปิดเพดานและหลังคา โมเสกติดผนังประดับกระจกสี มีสีสรรพ์เจิดจ้าเป็นประกายระยิบระยับ โมเสกส่งประกายสวยงามเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะตามสถานที่น้ำพุ

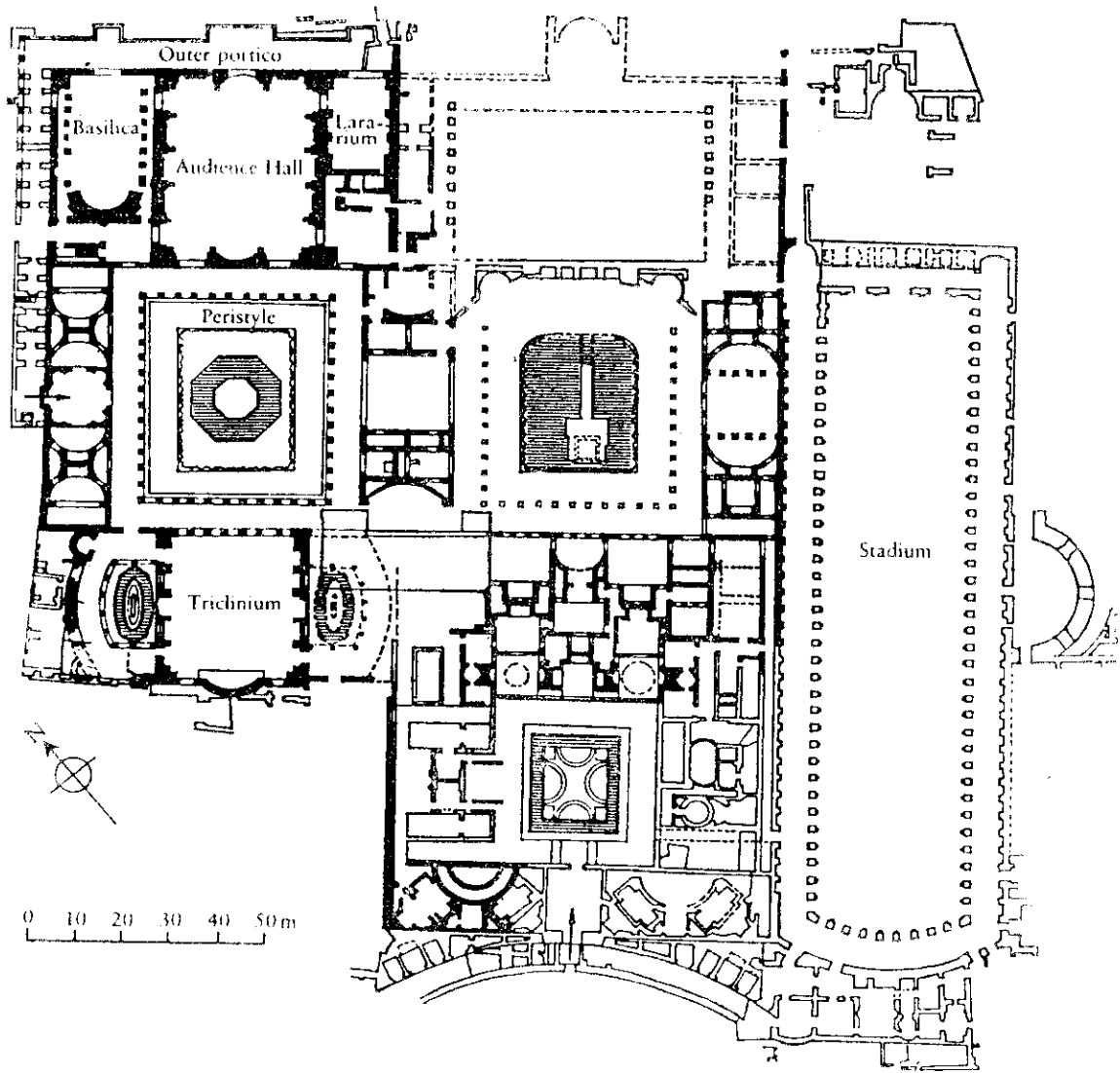
2. จิตรกรรม จิตรกรรมฝาผนังแสดงรสนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปมาก แม้ว่าจะมีการสร้างจิตรกรรมฝาผนังโดยแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วนเหมือนเดิม และยังมีเรื่องราวเทพนิยายอยู่ตรงกลางก็ตาม แต่จิตรกรรมฝาผนังไม่แสดงความเรียบง่ายเป็นผู้ดีและความพอประมาณอีกต่อไป เริ่มมีสีสรรพ์วาดตัดไปมา และแสดงรายละเอียดอย่างประณีตบรรจงจนถึงขั้นละเอียดฉิบจนเหลือเกิน จิตรกรรมลีลาแบบที่ 4 (Painting of the 4th style) มีตัวอย่างให้ชมคือ ปูนเปียก (Frescoes) ของ Domus Aurea แห่งพระราชวังทอง จิตรกรรมลีลาแบบที่ 4 เปิดพื้นที่ผนังด้านที่กระหนาบผนังกลาง เป็นการเปิดโอกาสให้มีแนวความคิดทางสถาปัตยกรรม จิตรกรรมลอยทะล่องในอากาศเหมือนจินตนาการฝันเฟื่อง สร้างสรรค์สรรพสิ่งและตัวบุคคล และเรื่องปรัมปราเทพนิยายและทิวทัศน์ จิตรกรรมฝาผนังโคดเด่นตื้นตาตื่นใจสำหรับผู้ที่ได้ชื่นชม เพราะปูนเปียกคูมีชีวิตชีวาสดใสเมื่อมีลวดลายเรขาคณิตเป็นพรรณพฤกษาและรูปสัตว์กอดเกี่ยวกระหวัดพันไปมา (Arabesques) งานปูนเปียกเป็นงานศิลป์ที่ต้องสร้างสรรค์อย่างเบามือประณีตบรรจง มีลวดลายวิจิตรประดับตกแต่งเป็นรูปหรือใบไม้งุ่นและเถางุ่น (Vignettes) ได้แสดงฝีมือประณีตเชี่ยวชาญและงานพุ่กันวาดฉวัดเฉวียนรวดเร็ว เป็นงานศิลป์เยี่ยมยอดแบบศิลป์โรมันลักษณะน่าประทับใจ (Roman Impresionistic manner) ปูนเปียกที่พระราชวังทองใช้สีขาวเป็นพื้น สีสรรพ์ของปูนเปียกสดใสสวยงามมาก นับเป็นงานศิลป์ที่มีลักษณะล้ำเลิศ

3. ประติมากรรม ชาวโรมันได้สร้างประติมากรรมของตนโดยการดัดแปลงจากแบบกรีกและเฮลเลนนิสติก และได้สร้างประติมากรรมตามต้นแบบอย่างเคร่งครัด เป็นการพิสูจน์ความสืบทอดเนื่องของการสร้างสรรค์ประติมากรรมให้เป็นกิจกรรมที่มีชีวิตชีวา เข้มข้น และใช้กลวิธีอันดีเลิศในการสร้างประติมากรรมให้มีคุณภาพดูหรูหราประดับประดาวิจิตรพิสดารแบบเฮลเลนนิสติก รูปประติมาที่ขึ้นชื่อคือ ลาวกอน (Laocoon, นักบวชชาวเมืองทรอย, Troy, ผู้เตือนชาวทรอยมิให้หลงกลม้าไม้) กลุ่มรูปประติมา The Blinding Polyphemus และรูปปั้นเรือโอดิสซิวส (Odysseus) กำลึงผ่านนางมารซีลา (Scylla) การตกแต่งภายในด้วยรูปประติมาขึ้นอยู่กับเครื่องแวดล้อม ถ้าเครื่องแวดล้อมโอ้อวด รูปประติมาก็ยิ่งใหญ่โตมโหฬาร

อาคารใหญ่โตย่อมมีประติมากรรมประเภทรูปนูนตามฝาผนัง รูปนูนมักเจริญตามแบบคลาสสิกสมัยเฮลเลนนิสติก ดูแล้วแห้งแล้งจัดชิด ประติมากรรมรูปนูนฝาผนังแสดงเรื่องราวสำคัญ เช่น กระบวนพยุหยาตราเป็นรูปนูนตามแนวราบ ต่อมา ริเริ่มสร้างรูปนูนที่แสดงทัศนียภาพในระยะใกล้ไกลด้วยการให้สีและเส้นแสดงความใกล้ไกล เห็นชัดเจนในระยะใกล้ตัว และเห็นเลือนลางในระยะไกลตัว นี่คือเทคนิคการสร้างทัศนียภาพวิหยาเชิงอากาศ (Aerial perspective) ซึ่งประติมากรใช้อยู่แล้ว

3. สถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์ฟลาเวียน (The Flavian ค.ศ. 69-96)

ในสมัยราชวงศ์ฟลาเวียน สถาปัตยกรรมโรมันยังมีรูปแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่ การตกแต่งภายในและภายนอกอาคารสถานที่ก็ยังเป็นแบบเดิม ที่โดดเด่นคือ ประติมากรรม รูปประติมาส่วนใหญ่เป็นรูปประติมาหินอ่อนหลากหลายสีสรรพ์ ประติมากรรมรูปนูนอิงประวัติศาสตร์ (Historical relief sculpture) แสดงเรื่องราวเหตุการณ์เฉพาะตอน (Episode treatment) โดยหยิบยกเรื่องราวจากเทพนิยายเรื่องปรัมปราและประวัติศาสตร์ตลอดจนเฉลิมพระเกียรติจักรพรรดิและสคูติเกียรติคุณวีรชนผู้หาญกล้า ประติมากรรมรูปนูนมีสิ่งริเริ่มใหม่คือ การแสดงเรื่องราวเหตุการณ์จริงในรูปของการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Allegory) บ้าง แสดงตัวบุคคลในชีวิตจริงบ้าง ประติมากรรมรูปนูนลือชื่อแห่งยุคคือ Papal Chancellery Relief แสดงการประชุมทวยเทพโดยมีองค์จักรพรรดิที่ทรงพระชนม์ชีพในเวลาทีสร้างประติมากรรมรูปนูนประทับด้วยเพื่อพิพากษาการศึกษา เป็นการศึกษาการศึกษ เป็นการศึกษาการศึกษ

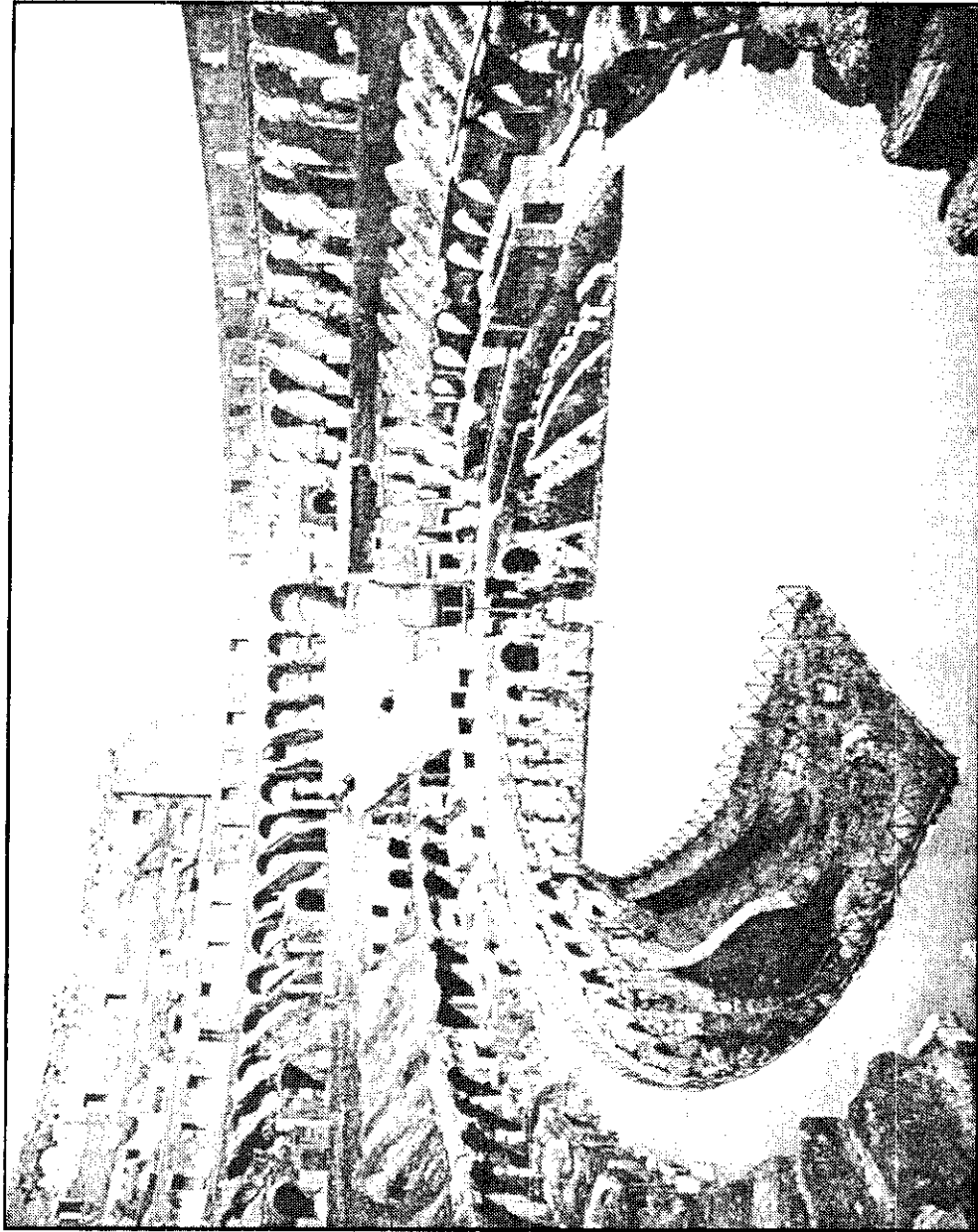
พระราชวังของจักรพรรดิโดมิเชียน (Domus Augustana) ใน

นครโรม (ค.ศ. 81-92) มีอาคาร 3 กลุ่ม คือ

(ซ้าย) ฝ่าหน้า พระที่นั่งเสด็จออกจากราชการและหน่วยราชการ

(ขวา) สวนลดระดับลง มีรูปแบบเป็น Hippodrome สวนแบบนี้คือ Stadium

แผนผังแสดงการบูรณาการรูปทรงเส้นโค้งและเส้นตรง นี่คือนวัตกรรม

โคลosseียม : ผลงานสถาปัตยกรรมโรมันที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

เป็นเทวราช ทรงไว้ซึ่งทิพยภาวะ ร่วมประชุมกับทวยเทพ นี่คือความริเริ่ม ตามธรรมเนียมนิยมแล้ว ประติมากรรมรูปนูนไม่แสดงตัวบุคคลผู้มีชีวิต (ในระยะเวลาสร้างประติมากรรมรูปนูน) ไว้ท่ามกลางทวยเทพ ประดูชัยแห่งติตุส (Arch of Titus) ที่โดมิเทียนโปรดให้สร้างพระราชทานอุทิศแด่พระอนุชาก็เฉลิมพระเกียรติจักรพรรดิด้วย โดยแสดงองค์จักรพรรดิโดมิเทียน (Domitian) ประทับพร้อมพระเทพีโรมา (Roma, เทพารักษ์แห่งกรุงโรม) เป็นการแสดงทิพยภาวะแห่งองค์จักรพรรดิ

ในสมัยราชวงศ์ฟลาเวียน อาคารสถานที่สำคัญที่ลือชื่อคือ สถานมหรสพกลางแจ้ง โคลโลเซียม (The Colosseum) สถานอาบน้ำสาธารณะหลายแห่งสมัยจักรพรรดิติตุส (Titus) และพระราชวังใหม่ของจักรพรรดิโดมิเทียน บนเขาปาลาติเน (Palatine) ในนครโรม

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 69 จักรพรรดิเวสเปาเซียน (Vespasian) โปรดให้สร้างสถานมหรสพกลางแจ้ง (Amphitheatre) ที่รู้จักกันในนามว่า The Colosseum เป็นสถานมหรสพกลางแจ้งที่ลือชื่อที่สุด เป็นสถานที่สร้างความบันเทิงเรีงรมย์ปรมเปรอชาวโรมัน The Colosseum มีขนาดใหญ่โตมโหฬารตามรูปแบบสถาปัตยกรรมโรมันคลาสสิก แสดงความช่างคิดช่างประดิษฐ์ ความชาญฉลาดยิ่งในการสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อควบคุมมวลชนไว้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง

จักรพรรดิโดมิเทียน (Domitian) ได้โปรดให้สร้างพระราชวัง (Imperial Palace, Domus Augustana) ในนครโรม ระหว่าง ค.ศ. 81-92 เป็นต้นแบบให้มณฑลทั้งหลายเลียนแบบ พระราชวังมีรูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกเป็นเส้นตรง (Rectilinear) หลังคามีรูปทรงโดม โดมโคดเด่นมาก อาทิ โดมตั้งเด่นเป็นสง่าเหนือกำแพงซึ่งเปิดออกสู่มุข (Apse, ส่วนที่ยื่นออกไปจากตัวอาคาร) และช่องเว้าสี่เหลี่ยมผืนผ้า (Rectangular recesses) ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับห้องทั้งหลายที่วกเวียนเป็นเขาวงกตเลยขึ้นไป ตัวอาคารและสิ่งก่อสร้างใช้อิฐมหาศาลเพื่อตกแต่งผิวคอนกรีต อาคารทั้งหลายถูกจัดรวมเป็นกลุ่มอาคารชุด (A Complex site) ตัวอาคารจัดเป็นอาคารต่างระดับ (Split-type) พระราชวังประกอบด้วยกลุ่มอาคาร 3 กลุ่มมีถนนคั่น (คูภาพประกอบ) ทางซ้ายมีอาคารของหน่วยราชการ ตรงกลางเป็นเขตพระ

ราชมณฑลวิหาร ทางขวามีราชกรีฑาสถาน (Stadium)²³ ซึ่งสร้างแบบลดระดับพื้นลงไป (Sunken) ในรูปแบบเป็นสนามแข่งวิ่งแข่งรถม้า ล้อมรอบด้วยที่นั่งคนดูเป็นชั้น ๆ รูปไข่ สนามประเภทนี้ (Hippodrome) ยังให้เป็นเวทีละครและเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชนชั้นทหารม้าด้วย

บรรดาอาคารส่วนใหญ่โตมโหฬารมาก อาทิ ห้องโถงกลาง (Vestibules) ติดกับประตูหน้าเสมือนเป็นทางเดิน เป็นห้องโถงกลางลงไปสู่ฟอรัม ล้วนมีผนังสูง 98 ฟุต พระที่นั่งอันนิตสมาคม (Vast audience chamber) ห้องรับประทานอาหาร อาคารศาลที่เสด็จออกพิพากษาคดี (Basilica) ที่มีมุขและเสาเรียงรายสองแถว รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารศาลนี้จะกลายเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมโบสถ์ของคริสต์ศาสนจักร ในสมัยต่อมา บรรดาอาคารล้วนถูกออกแบบทั้งภายในและภายนอกให้ใหญ่โตสวยงามสง่าเป็นอย่างยิ่ง แต่ในขณะเดียวกัน พระราชวังที่มีขนาดใหญ่โตมโหฬารก็ข่มให้สยบกลัว นำเกรงขาม เสมือนเข้าเฝ้าพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่เดียว

4. สถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์อังโตนินิส (The Antonines, ค.ศ. 96-192)

รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยอังโตนินิสยังคงเหมือนเดิมเป็นส่วนใหญ่ การตกแต่งภายในและภายนอกอาคารสถานที่ยังเหมือนเดิมเช่นกัน

4.1 การตกแต่ง

ก. งานโมเสก ในศตวรรษที่ 2 งานโมเสกมีชีวิตชีวามากกว่าเดิมโดยมีสีสรรพ์เต็มที ฝาผนังตกแต่งด้วยโมเสกตามต้นแบบเฮลเลนิสติก โมเสกดำ-ขาว ตกแต่งเป็นรูปเป็นร่างเป็นลวดลายอยู่ในลีลาแบบภาพเงาทึบ (Silhouette style)²⁴ แบบอากุสตุส เป็นภาพโมเสก

²³ Stadium คือ กรีฑาสถาน เป็นสนามกีฬาแข่งวิ่ง แข่งกีฬา แข่งรถ กรีฑาสถานมีรูปทรงไข่กลม หรือรูปตัวยู (U) มีที่นั่งขนานลู่วิ่ง

²⁴ “silhouette ภาพเงาทึบ ภาพบุคคลหรือวัตถุที่มีสีดำหรือสีมืดบนพื้นสีขาวหรือพื้นสีสว่าง เช่นภาพถ่ายย้อนแสง ภาพตัดกระดาษหรือแผ่นหนังอย่างหนังตะลุง เป็นต้น” ดู พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย, ภายใต้อำนาจ “silhouette.”

แสดงเรื่องราวติดต่อกันไปบนผนังเป็นผนังต่อผนัง โดยไม่คำนึงถึงทัศนียภาพหรือรายละเอียดตามธรรมชาติ มุ่งแต่จะอาศัยฝีมือความเชี่ยวชาญเป็นสำคัญ

โมเสกเป็นวัสดุประดับประดาตกแต่งหรูหรา การตกแต่งโมเสกประณีตวิจิตรพิสดารมาก แบบอย่าง (Pattern) ที่มีอยู่แต่เดิมแล้วเน้นเส้นสายโค้ง (Curvilinear) อย่างสลับซับซ้อน และมีลวดลายพรรณไม้ที่ละเอียดซับซ้อนเห็นจนถึงเส้นใยของใบไม้และกลีบดอกเลยทีเดียว (Arabesques) การตกแต่งโมเสกยังออกแบบใช้โมเสกหลากหลายสี (Polychromy) ผสมผสานกัน ซึ่งเดิมมีต้นแบบจากแอฟริกา แต่นำมาใช้กับลวดลายพรรณไม้ดอกละเอียดซับซ้อนเช่นนั้น เป็นการเปิดทางไปสู่การสร้างสรรค์ของโมเสกโดยแท้ ศิลปะการตกแต่งด้วยโมเสกเจริญในปลายศตวรรษที่ 2

ข. จิตรกรรมปูนเปียก (Fresco Painting) การตกแต่งด้วยจิตรกรรมปูนเปียกเป็นการตกแต่งซ้ำซาก โครงสร้างตามแบบแผนเดิมน่าเบื่อหน่าย ในรัชสมัยจักรพรรดิเฮเดเรียน จิตรกรรมปูนเปียกเริ่มมีลักษณะเรียบง่ายมากขึ้นแต่ก็ยากที่จะเห็นความริเริ่มเป็นต้นแบบ (Originality) จิตรกรรมปูนเปียกใช้สีสาดกระจายสดเจิดจ้าไปทั่ว เค่นสุดคือ สีเหลือง แดงและขาว จิตรกรรมฝาผนังยังนิยมมีภาพบุคคล ลวดลายโดดเด่นลอยละล่องอย่างอิสระอยู่ตรงกลางจิตรกรรมค่อย ๆ จืดจางลง ไม่เป็นที่นิยมกันมากนัก ภาพที่นิยมวาดคือ ภาพตกปลา นิยมกันมากตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 3

ค. การตกแต่งด้วยปูนแต่ง (Stucco) การตกแต่งด้วยปูนแต่งตามเพดานใต้เจริญมากในสมัยราชวงศ์อองโตนิเนส ชาวโรมันนิยมสร้างสรรค์ปูนแต่งละเอียดด้วยฝีมือที่เยี่ยมยอดมาก ดังมีตัวอย่างให้ศึกษาคือ บรรดาสุสานของตระกูลวาเลรี (The Tombs of the Valerii) ของตระกูลปังเกรเต (Pancretei) และตระกูลนาโซนี (Nasonii) ที่นครโรม ในต้นศตวรรษที่ 3 แม้ในห้องเดียวกัน ผนังและเพดานก็วาดด้วยสีสรรเหมือนกันจัดชิด ดูน่าเบื่อ มีเค้าโครงเป็นภาพปรากฏเป็นช่อง ๆ เป็นตอน ๆ (Compartmentalized scheme)

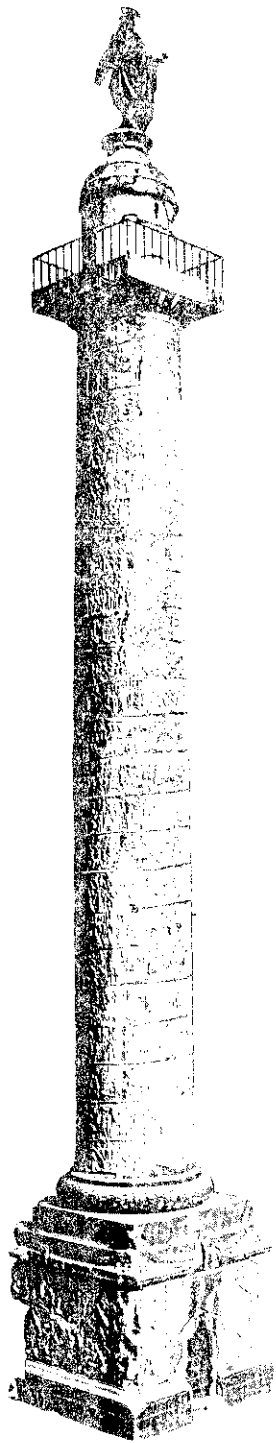
ง. ประติมากรรม ในศตวรรษที่ 2 ประติมากรรมของพระราชสำนักได้แสดงเป็นตัวแทนของยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงศิลปะประติมากรรม จากศิลปะคลาสสิกไปสู่ศิลปะอิสระ ผสมผสานทั้งทัศนียภาพแนวราบและทัศนียภาพวิทยาเชิงอากาศ รูปประติมากรรมผู้มีหัวใหญ่ รูปร่างเตี้ย รูปประติมานี้ได้พัฒนาไปสู่ความเรียบง่ายและมีรูปแบบเป็นนามธรรม

ในระยะแรก ประติมากรรมรูปนูนยังเจริญรอยตามแบบคลาสสิก ดังประติมากรรมรูปนูน **Papal Chancellery Relief** ต่อมา เมื่อต้นศตวรรษที่ 2 ประติมากรรมรูปนูนเริ่มมีลักษณะต้นแบบของตนเอง ดังตัวอย่าง แผ่นประติมากรรม (Frieze) ของทับหลัง (Entablature) ที่เรียกว่า **Frieze of Trajan** บนเสาอนุสรณ์แห่งจักรพรรดิเทรเจิน (**Trajan's Column** สร้างเมื่อ ค.ศ. 113) เสาอนุสรณ์ **Trajan's Column** ที่สร้างเมื่อ ค.ศ. 113 ตั้งเด่นเป็นสง่าในฟอรัมในกรุงโรม สถาปนิกผู้สร้างสรรค์คือ อปอลโลโดรุสแห่งดามัสกัส (Apollodorus of Damascus) เป็นสถาปนิกประจำพระราชสำนัก เขาเป็นนักวิศวกรโครงสร้าง (Structural engineer) ผู้ยิ่งใหญ่ผู้ออกแบบสะพานข้ามแม่น้ำดานูบยาว $\frac{1}{2}$ ไมล์

เสาอนุสรณ์แห่งเทรเจินแสดงสกุลช่างประติมากรรมแห่งรัชสมัยจักรพรรดิเทรเจินบรรยายเหตุการณ์หลายตอน (Episodes) อย่างละเอียดโดยสื่อประติมากรรมเป็นช่องเป็นตอนและใช้ฝีมือปั้นอย่างสุขุมคัมภีร์ภาพยิ่ง แผ่นประติมากรรม (Frieze) ของทับหลังนั้นยาวถึง 700 ฟุตแสดงเป็นอนุสรณ์ถึงสงครามระหว่างชาวโรมันกับอนารยชนดาเซีย (Dacian Wars, ค.ศ. 101-102, 105-106) แผ่นประติมากรรมนั้นเยี่ยมยอดเหนือประติมากรรมรูปนูนของ **Papal Chancellery Relief** แสดงเหตุการณ์เป็นฉาก ๆ อย่างสืบต่อเนื่อง มีทั้งแนวราบและแนวทศนิยมภาพวิหยาเชิงอากาศสลัปไปมา ประติมากรได้สร้างสรรค์รูปประติมาถึง 2,500 ตัว เป็นรูปประติมากรรมรูปนูนต่ำ (Low Relief) แสดงฝีมือช่างเยี่ยมยอดมากและแบบก็ยังเป็นแบบคลาสสิก รูปประติมาบางรูปมีขนาดส่วนสัดส่วน (Scale) ไม่กลมกลืนเมื่อเทียบกับขนาดของสิ่งก่อสร้าง เพื่อแสดงความหลากหลายและความทรงพลังแข็งแกร่ง เหตุการณ์ดำเนินไปอย่างเต็มไปด้วยการกระทำจากระดับล่างสู่ระดับบน แผ่นประติมากรรมของทับหลังนี้ได้ดึงดูดผู้ชมให้ตระหนักถึงระเบียบแบบแผนสูงสุดแห่งจินตนาการและฝีมือเยี่ยมยอดของประติมากรรม

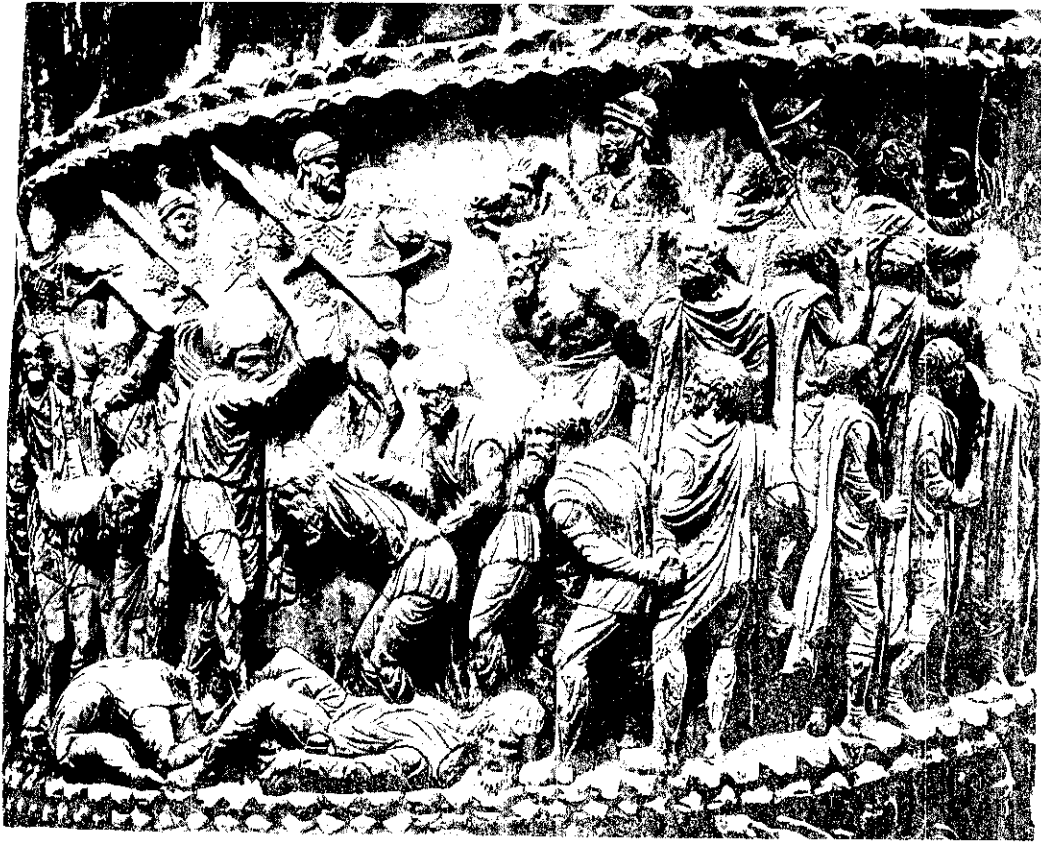
แผ่นประติมากรรมของทับหลังนั้นแสดงความใหม่และอัจฉริยภาพ เป็นผลผลิตโดยแท้แบบศิลปโรมัน ไม่มีหลักการกรีกและการใช้สกุลช่างกรีกในการสร้างสรรค์ ความเป็นต้นแบบจริงแท้ (Originality) คือการใช้เสาอนุสรณ์เป็นสื่อเพื่อโฆษณาชวนเชื่อ

เมื่อถึงรัชสมัยจักรพรรดิเฮเดเรียน รายละเอียดของประติมากรรมยังเป็นแบบกรีก เพราะเป็นพระราชนิมม นักประติมากรและช่างฝีมือล้วนเป็นชาวกรีกแกะสลักหินอ่อนขาวที่มาจากเหมืองของเมืองโปรคอนเนสซุส (Proconnesus) ใกล้นครอิสตันบูล (Istanbul) ปัจจุบัน

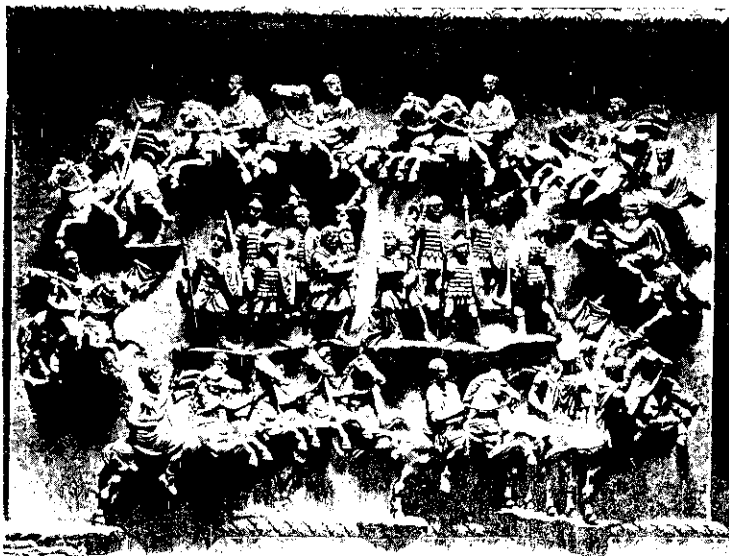

เสาทรงเงินและประติมากรรมรูปนูน
นแสดงสงครามโรมันรบกับชนชาวดาเซีย

ประติมากรรมรูปนูน ทหารโรมันจับอเนารชนเยอรมัน

ประติมากรรมรูปนูน

เสาจักรพรรดิอังโตนิุส ปิอุส
(Column of Antoninus Pius)

ทหารม้าล้อมทหารราบโรมัน

ประติมากรรมประเภทรูปนูนและรูปกลมแสดงความเป็นงานศิลปะโรมันแท้จริงอย่างสร้างสรรค์ยิ่ง ประติมากรรมรูปนูนมีจิตวิญญาณคลาสสิก เทคนิคการปั้นล้ำเลิศว่าผลงานดูแข็งและจี๊ดซี้ด อย่างไรก็ตาม พระราชานิยมได้สร้างรอยโคศเค้นไว้บนประติมากรรมแห่งยุคชั่วอายุนั้น

หลังรัชกาลเฮเดรียนนั้น ประติมากรรมยังมีปรากฏบ้าง ที่ขึ้นชื่อคือ เสาอนุสรณ์แห่งเอาเรลิอุส (Column of Aurelius) เป็นอนุสรณ์ถึงชัยชนะจากสงครามมาร์โกมันนิค (Marcomannic Wars, ระหว่าง ค.ศ. 172-175 และสงครามยุคใน ค.ศ. 193) เสาอนุสรณ์แสดงเหตุการณ์เป็นตอน ๆ มีน้อย กระสั๊กอย่างองอาจ

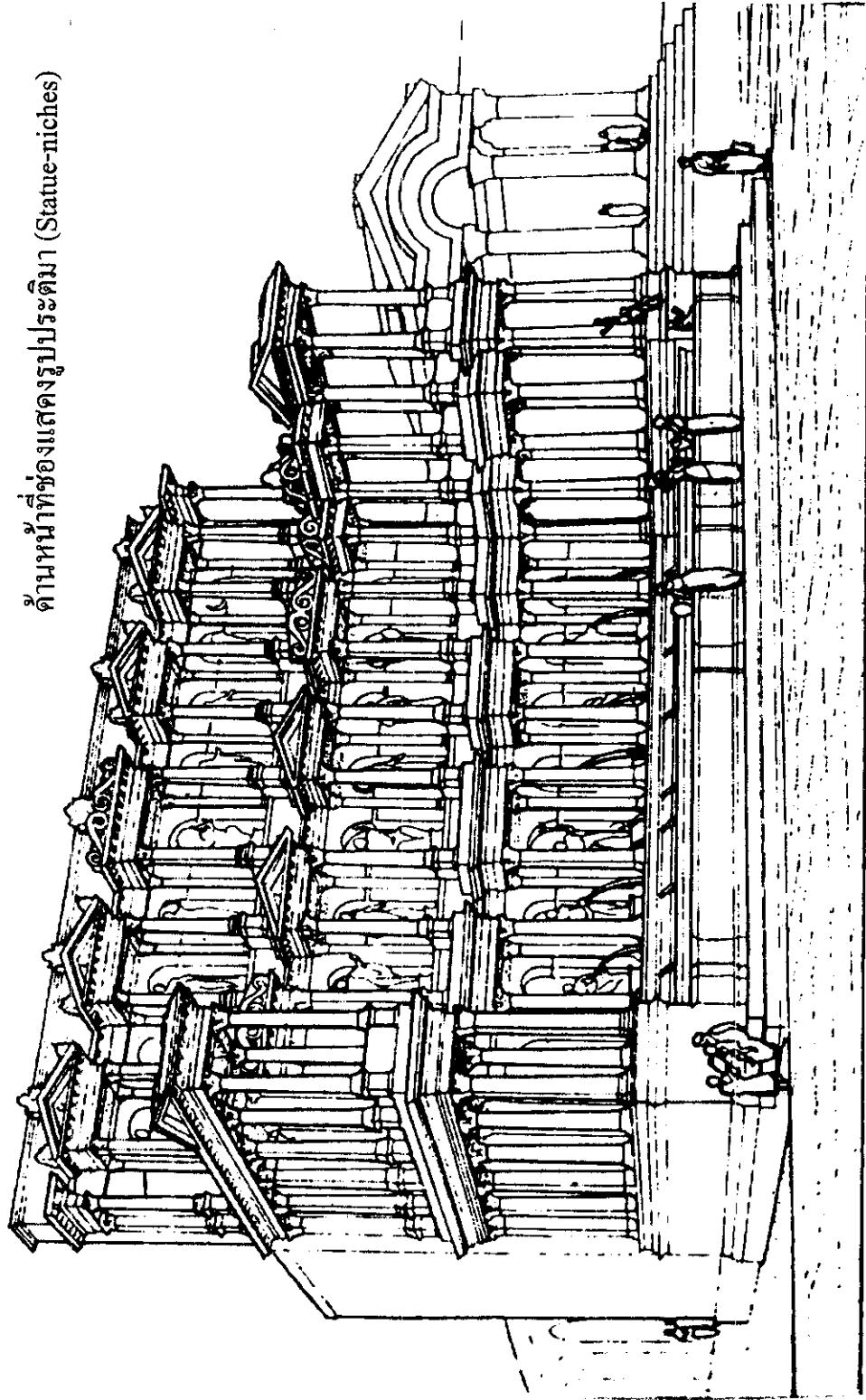
4.2 ผลงานสถาปัตยกรรมเยี่ยมยอดในรัชสมัยเฮเดรียน

จักรพรรดิเฮเดรียนโปรดที่จะฟื้นฟูรูปแบบสถาปัตยกรรมคลาสสิกมากกว่ารูปแบบโรมัน รูปแบบโรมันจึงมิได้พัฒนาไประยะหนึ่งประมาณ 1 ชั่วคน จักรพรรดิทรงต้อนรับเหล่าประติมากรและช่างฝีมือชาวกรีกจากเอเชียน้อยมาสู่นคร โรมมากมายอย่างไม่เคยมีปรากฏมาก่อน จักรพรรดิได้ทรงนำกระแสนิยมจากกรีซมาเสริมพลังกระแสหลักแห่งศิลปะและสถาปัตยกรรมโรมัน สถาปัตยกรรมในรัชสมัยของพระองค์จึงได้จุดประกายให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งแปลกใหม่ขึ้น สถาปัตยกรรมมีลักษณะเป็นสากล (Cosmopolitanism) นครโรมคือโลกที่เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปะและสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมสมัยเฮเดรียนได้จุดประกายให้เกิดการสร้างสรรค สถานที่ลือชื่อได้แก่

1. สถานที่น้ำพุ (Fountain building) ที่มิลเลตุส (Miletus) สร้างขึ้นเมื่อประมาณ ค.ศ. 100 และห้องสมุดแห่งเซลซุส (Library of Celsus) ที่เอเฟซุส (Ephesus) สร้างประมาณระหว่าง ค.ศ. 117-120 ทั้งสองแห่งมีองค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบเดิมและแบบคลาสสิก แต่เสนอในรูปแบบใหม่อำพรางไว้คือ มีชอกเล็กชอกน้อยเป็นคูหาเรียงง่ายดูประหลาด และประดับตกแต่งละเอียดมีเส้นสายมาก มีรูปลักษณะเป็นส่วน ๆ เป็นกลีบ ๆ เป็นปล้อง ๆ หน้าบัน (Pediment) ของมุขหน้า (Portico) แสดงลวดลายขดม้วนไปม้วนมา สถานที่น้ำพุแสดงสถาปัตยกรรมโรมัน

อาคารนำพุที่มีเดตุส (Miletus) ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 2
โครงสร้างแสดงทับหลังยื่นออกมาข้าง เว้าเข้าข้าง
ด้านหน้าที่ช่องแสดงรูปประติมา (Statue-niches)

แบบบาโรก (Baroque)²⁵ ได้แก่ การเล่นกลวิธีให้มีทับหลัง (Entablature) ทั้งประเภทยื่นออกมาและประเภทเว้าเข้าไป การจัดวางตึกแสดงการมหรสพ (Pavillions) ให้ตั้งอยู่ข้าง ๆ ผิดที่ผิดทาง ผิดระเบียบแบบแผนเดิม ชั้นบนยื่นออกมาคร่อมเนื้อที่ (Space) ระหว่างตึกชั้นล่าง ทำให้ส่วนหน้า (Façade) ของอาคารน่าดูยิ่งขึ้นด้วยการตั้งรูปประติมาไว้ตามช่องเว้าของผนัง (Statue-niches)

2. **สิ่งก่อสร้างหรือสิ่งประดิษฐ์เลียนรูปแบบเสา** ชาวโรมันนิยมตั้งฉากตามแนวตั้งตั้งเป็นตอน ๆ (Columnar screens) มักตั้งฉากไว้ที่ตรงบริเวณม่านแขวน ด้านหลังของเวที (Theatre backdrops)

3. **พระราชวังวิลลา (Hadrian Villa)** พระราชวังนี้คือวิลลาใกล้ทีโวลี (Tivoli, นครใกล้กรุงโรม) ประกอบด้วยอาคารสถานที่คือ พระราชมณเฑียรหรูหรา ตึกแสดงการมหรสพและการกีฬา (Pavillions) พระที่นั่งเสด็จออกพระราชทานเลี้ยง สระน้ำใหญ่โตมโหฬาร ตกแต่งอย่างประณีตบรรจง และหอหนังสือหลวง

สถาปัตยกรรมของวิลลาแสดงความริเริ่มด้วยการมีห้องหลากหลายรูปร่าง (Shapes) เป็นการแสดงความช่างคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน พระลานกลาง (Court) ของกลุ่มตึกแสดงการมหรสพของจักรีต Piazza d'Oro หรือในวิลลาแบบจำลองบนเกาะที่ขุดแต่งขึ้น แสดงสถาปัตยกรรมเน้นเส้นโค้ง (Curvilinear) หลังคาของห้องโถงกลางติดกับประตูทางเข้าสู่พระลานจักรีต Piazza d'Oro ไม่มีการปูหลังคาค้ำด้วยงานอิฐหินหรือปูนแต่อย่างใด

²⁵ “baroque บาโรก แบบอย่างศิลปะสมัยหนึ่งของยุโรปเริ่มตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 22... ลักษณะโดยทั่วไป [คือ] ... เป็นความเคลื่อนไหว ความคึกคัก ความเป็นธรรมชาติ ความมีอารมณ์อันพลุ่งพล่าน ฯลฯ ใช้กลวิธีในการสร้างงานแบบสังนิยม (realism) มีการลงตาด้วยเส้น สี และบรรยากาศ หรือชอบสร้างให้มีรูปทรงบิดผันเกินงาม มีลักษณะประณีตบรรจงจนเกินไป เน้นในเรื่องการใช้สีและพื้นผิวของสรรพสิ่งต่าง ๆ นิยมสร้างบรรยากาศในผลงานให้ดูโอ้อ่าหรูหรา แสดงความมีอำนาจยิ่งใหญ่ คำนึงถึงเรื่องแสงกับเงา มวลปริมาตรที่บิดผันกับความว่างเปล่า เส้นตรงที่แข่งกับเส้นโค้งที่อ่อนหวาน และการยกเอียงของพื้นระนาบ (plane) กับผัง (plan)” ดูพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ, ภายใต้อำนาจ “baroque.”

ขณะที่เทวาลัยของเทวทูตชั้น Serapeum มีหลังคาโดมทรงพีททองโคเค่นเสมือนประภามณฑล
แผ่รังสีเป็นแฉก ๆ

นครโรมได้กลายเป็นโลกที่เป็นศูนย์กลาง (The centred world) แห่งศิลปะและสถาปัตยกรรม
นครโรมได้ถ่ายทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปะไปสู่ศูนย์กลางในมณฑล แต่
มณฑลส่วนใหญ่ก็ยังสามารถดำรงลักษณะรูปแบบของตนเองไว้ได้ ดังนั้น ตั้งแต่กลางศตวรรษที่
2 โรมมิได้เป็นโลกที่เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปะและสถาปัตยกรรมอีกต่อไป กลางศตวรรษนั้นคือ
ยุคทองของบรรดานครในมณฑล ชาวกรีกมั่นใจมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และได้เห็น
โลกมามากแล้ว จึงมีทรรศนะใหม่ ทว่าทั้งจักรวรรดิ มีศูนย์กลางแห่งศิลปะและสถาปัตยกรรม
หลายแห่ง ศิลปะได้ทะยานขึ้นสู่ความนิยมทั่วไปแล้ว มิได้เป็นความนิยมส่วนบุคคลส่วนตัวอีก
ต่อไป

เอเชียมีศูนย์กลางมากมายหลายแห่ง แสดงความริเริ่มเป็นต้นแบบ แม้ศิลปะและ
สถาปัตยกรรมจะยังเจริญรอยตามธรรมเนียมจารีตประเพณีและคตินิยมเฮลเลนิสติกก็ตาม ตั้ง
แต่กลางศตวรรษที่ 2 ทว่าทั้งจักรวรรดิมีการจ้างประติมากร สถาปนิก ช่างอิฐ หินปูนจากดิน
แดนไกล ความคิดและเทคนิคใหม่ได้ถูกระดมนำไปใช้เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะและสถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างตามมณฑลล้วนใช้หินอ่อนที่ซื้อจากต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นหินอ่อน
สำเร็จรูปแกะสลักแล้วและเป็นหีบศพหินแสดงประติมากรรมรูปนูนหินอ่อนจากกรีซและ
เอเชียไมเนอร์ หินอ่อนสำเร็จรูปจะต้องผ่านการแกะสลักแล้วปล่อยให้ละเอียดยิ่งขึ้นเมื่อถึงที่หมาย
บรรดาเสา ชายคาใต้ทับหลัง (Architrave) และผนังล้วนประดับประดาปิดไว้ด้วยหินอ่อน ประ
ติมากรรมรูปนูนก็ยังคงแสดงเรื่องราวของบุคคลสำคัญ แต่เป็นงานศิลปะที่แสดงความคิดริ
เริ่มและลีลาเป็นตัวของตัวเอง ปลอดภัยจากฉายาอำนาจของศิลปะโรมัน แม้ทุกหนแห่งล้วนมี
แบบแผนศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลต้นแบบกรีกเฮลเลนิสติกและโรมันก็ตาม